

**YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**GALATA HAMAMLARI
ve
KILIÇ ALİ PAŞA HAMAMI KORUMA ÖNERİLERİ**

Mimar Bektaş BARAN

**F.B.E. Mimarlık Anabilim Dalı Rölöve – Restorasyon Programında
Hazırlanan**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tez Danışmanı : Prof. İsmet AĞARYILMAZ

İSTANBUL, 2006

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
BELGE LİSTESİ.....	v
FOTOĞRAF LİSTESİ.....	vii
HARİTA LİSTESİ.....	x
KATALOG LİSTESİ	xi
ÖNSÖZ.....	xii
ÖZET	xiii
ABSTRACT	xiv
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Amaç.....	1
1.2. Kapsam	1
1.3. Yöntem	2
2. GALATA BÖLGESİ ve TARİHSEL GELİŞİMİ	3
2.1. Bizans İmparatorluğu Dönemi Yerleşim Özellikleri (395-1453).....	3
2.2. Osmanlı İmparatorluğu Dönemi Yerleşim Özellikleri (1453-1923)	9
2.3. Cumhuriyet Dönemi Yerleşim Özellikleri ve Günümüzde Galata.....	23
3. GALATA HAMAMLARI VE ÖZELLİKLERİ.....	30
3.1. Hamamların Tanımı ve Tarihsel Gelişimi	30
3.2. Sosyal Yaşam İçinde Hamamların Yeri ve Önemi	36
3.3. Hamamlarda Mekan Düzenlemesi.	37
3.3.1. Soyunmalık.....	37
3.3.2. Soğukluk	38
3.3.3. Sıcaklık	38
3.3.4. Külhan-Sıcak ve Soğuk Su Deposu.....	39
3.3.5. Cehennemlik ve Isıtma Sistemi	40
3.4. Galata Hamamları.....	41
3.4.1. Mevcut Olan Hamamlar	41
3.4.1.1. Ağa Hamamı	41
3.4.1.2. Çukurcuma Bostanbaşı Hamamı ..	46
3.4.1.3. Çukurcuma Sürahi Hanım Hamamı ..	50
3.4.1.4. Galatasaray Hamamı	54
3.4.1.5. Perşembe Pazarı Hamamı	61
3.4.1.6. Yeşil Direk Hamamı	64
3.4.2. Mevcut Olmayan Hamamlar	72
3.4.2.1. Arab Cami Hamamı	72
3.4.2.2. Buguluca Hamamı	76
3.4.2.3. Çavuşbaşı Hamamı	80
3.4.2.4. Kapıiçi Hamamı	84
3.4.2.5. Karaköy Hamamı	88
3.4.2.6. Yamalı Baba Hamamı	91
3.5. Galata Hamamları ve Korunması Gerekli Değerleri	94
3.5.1. Galata Hamamları ve Koruma Gerekçeleri	94

3.5.2.	Galata Hamamlarının Bozulma Nedenleri	94
3.5.3.	Galata Hamamları ve Koruma Ölçütleri.....	98
3.5.3.1.	Yeni İşlevlendirme Ölçütleri	99
3.5.3.2.	Koruma ve Restorasyon Öncelikleri	104
3.5.4.	Genel Değerlendirme.....	106
4.	TOPHANE ve KILIÇ ALİ PAŞA KÜLLİYESİ	107
4.1.	Tophane ve Kılıç Ali Paşa Külliyesi Çevresindeki Yapılaşma Özellikleri.....	107
4.2.	Kılıç Ali Paşa Külliyesi	112
4.2.1.	Tarihi	112
4.2.2.	Genel Yerleşim Özellikleri	113
4.2.3.	Külliye Oluşturan Yapılar	119
4.2.3.1.	Cami ve Avlu.....	119
4.2.3.2.	Türbe.....	124
4.2.3.3.	Sebil	127
4.2.3.4.	Medrese	128
4.2.3.5.	Hamam.....	132
5.	KILIÇ ALİ PAŞA HAMAMI	134
5.1.	Kılıç Ali Paşa Hamamı'nın Mimari Özellikleri	134
5.1.1.	Plan Özellikleri	134
5.1.2.	Mekansal Özellikleri	137
5.1.2.1.	Giriş	137
5.1.2.2.	Soyunmalık.....	138
5.1.2.3.	Soğukluk.....	145
5.1.2.4.	Sıcaklık	148
5.1.2.5.	Halvetler	150
5.1.2.6.	Sauna	152
5.1.2.7.	Helalar	153
5.1.2.8.	Külhan	154
5.1.2.9.	Yapı Dışındaki Ekler	155
5.1.3.	Yapısal Özellikleri.....	159
5.1.3.1.	Taşıyıcı Sistemi	159
5.1.3.2.	Yapım Tekniği ve Malzeme	162
5.1.4.	Cephe Özellikleri.....	163
5.1.4.1.	Doğu Cephesi	163
5.1.4.2.	Kuzey Cephesi.....	165
5.1.4.3.	Batı Cephesi.....	166
5.1.4.4.	Güney Cephesi.....	167
5.2.	Kılıç Ali Paşa Hamamı'nın Galata Bölgesi'ndeki Hamamlarla Karşılaştırılması	169
6.	KILIÇ ALİ PAŞA HAMAMI KORUMA SORUNLARI ve ÖNERİLER	171
6.1.	Sorunlar	171
6.1.1.	Çevresel Sorunlar	171
6.1.2.	Taşıyıcı Sistem Sorunları	173
6.1.3.	Malzeme Sorunları	173
6.1.4.	Restitüsyon Sorunları	176
6.2.	İşlevlendirme	176
6.3.	Aydınlatma	177

6.4.	Isıtma ve Sıhhi Tesisat.....	177
6.5.	Yangına Karşı Koruma.....	177
6.6.	Koruma Kontrolü.....	177
7.	SONUÇ.....	179
EKLER		181
KAYNAKLAR		226
ÖZGEÇMİŞ		229

BELGE LİSTESİ

Belge 2.1.	İstanbul'un 14 semti, 1720 C.Weigel
Belge 2.2.	III. Yüzyılda Galata ve Tophane bölgesi
Belge 2.3.	Bizans İstanbul'u, 1950, R. Janin
Belge 2.4.	İstanbul Planı,1683, A. Mallet
Belge 2.5.	Justinianus'a kadar İstanbul, 1873, A. Dethier
Belge 2.6.	İstanbul kenti, 1422, C. Boudelmonte
Belge 2.7.	Eskiden Bizans, Şimdi İstanbul, 1558, G.A. Vavassore
Belge 2.8.	İstanbul, 1535, Matrakçı Nasuh
Belge 2.9.	İstanbul, 1521 (Rev. 1526), Piri Reis
Belge 2.10.	İstanbul ve çevresi şehir planı, 1776-1786, F. Kauffer, le Chevalier
Belge 2.11.	Yüksek Kaldırım, 17. yüzyıl
Belge 2.12.	Yüksek Kaldırım, 19. yüzyıl, Sebah & Joaillier
Belge 2.13.	İstanbul Planı, 1811, De Nyaste
Belge 2.14.	İstanbul Kenti Planı, 1863, C. Stolpe
Belge 2.15.	İstanbul, 1880-1890, J. Bartelemou
Belge 2.16	Beyoğlu Nazım Planı, 1939, H. Prost
Belge 2.17.	İstanbul Hava Fotoğrafları
Belge 3.1.	Klasik bir hamam kesit şeması ve hamamlarda kullanılan fil gözü tepe camları
Belge 3.2.	Yeşil Direk Hamamının 1947 ve 1960'taki dış görünüşü
Belge 3.3.	Yeşil Direk Hamamında camekan
Belge 3.4.	Arab Camii Hamamı plan şeması
Belge 3.5.	Arab Camii Hamamı kesiti
Belge 3.6.	Arab Camii Hamamında camekan
Belge 4.1.	XX. Yüzyılın başlarında Tophane semti ve çevresi
Belge 4.2.	Kılıç Ali Paşa Külliyesi ve yapılaşmaya başlayan Tophane sırtları
Belge 4.3.	Kılıç Ali Paşa Külliyesi genel görünümü
Belge 4.4.	Kılıç Ali Paşa Külliyesi genel planı
Belge 4.5.	Kılıç Ali Paşa Külliyesi ve yakın çevresinin vaziyet planı
Belge 4.6.	Kılıç Ali Paşa Külliyesi kadastral paftası
Belge 4.7.	Dükkanların, medresenin yapımından önceki restitüsyon plan ve cephesi
Belge 4.8.	Dükkanların, medresenin yapımından sonraki restitüsyon plan ve cephesi
Belge 4.9.	Kılıç Ali Paşa Camisi içi

Belge 4.10.	Kılıç Ali Paşa Camisi
Belge 4.11.	Kılıç Ali Paşa Camisi alt kat planı
Belge 4.12.	Kılıç Ali Paşa Camisi kesiti
Belge 4.13.	Kılıç Ali Paşa Türbesi planı
Belge 4.14.	Kılıç Ali Paşa Türbesi kesiti
Belge 4.15.	Kılıç Ali Paşa Türbesi
Belge 4.16.	Kılıç Ali Paşa Sebili planı
Belge 4.17.	Kılıç Ali Paşa Sebili eski fotoğrafı
Belge 4.18.	Kılıç Ali Paşa Medresesi'nin Planı
Belge 4.19.	Kılıç Ali Paşa Medresesi'nin Kuzey Görünüşü
Belge 5.1	Ali Saim Ülgen'in Kılıç Ali Paşa Hamamı planı

FOTOĞRAF LİSTESİ

- Fotoğraf 3.1. Ağa Hamamı giriş cephesi
- Fotoğraf 3.2. Ağa Hamamı sıcaklık bölümü ana kubbesi
- Fotoğraf 3.3. Ağa Hamamı yan cephesi
- Fotoğraf 3.4. Ağa Hamamı külhan bölümü üstü
- Fotoğraf 3.5. Ağa Hamamı soğukluğa geçiş kapısı
- Fotoğraf 3.6. Çukurcuma Bostanbaşı Hamamı giriş cephesi
- Fotoğraf 3.7. Çukurcuma Bostanbaşı Hamamı arka cephesi
- Fotoğraf 3.8. Çukurcuma Bostanbaşı Hamamı üst kat soyunmalık bölümü
- Fotoğraf 3.9. Çukurcuma Bostanbaşı Hamamı alt kat soyunmalık bölümü
- Fotoğraf 3.10. Çukurcuma Sürahi Hanim Hamamı giriş cephesi
- Fotoğraf 3.11. Çukurcuma Sürahi Hanim Hamamı ve çevredeki binalar
- Fotoğraf 3.12. Çukurcuma Sürahi Hanim Hamamı sıcaklık bölümü ana kubbesi
- Fotoğraf 3.13. Çukurcuma Sürahi Hanim Hamamı çatı feneri ve Soğukluk bölümü üst örtüsü
- Fotoğraf 3.14. Galatasaray Hamamı giriş cephesi
- Fotoğraf 3.15. Galatasaray Hamamı arka cephesi
- Fotoğraf 3.16. Galatasaray Hamamı yan cephesi
- Fotoğraf 3.17. Galatasaray Hamamı sıcaklık bölümü ana kubbesi
- Fotoğraf 3.18. Galatasaray Hamamının liseye bitişik duvarı
- Fotoğraf 3.19. Galatasaray Hamamı ılıklik bölümü üst örtüsü
- Fotoğraf 3.20. Galatasaray Hamamı soğukluk bölümüne giriş kapısı ve çini kaplı duvarı
- Fotoğraf 3.21. Galatasaray Hamamı sıcaklık bölümü ve göbektaş
- Fotoğraf 3.22. Galatasaray Hamamı sıcaklık bölümünden halvete giriş kapısı
- Fotoğraf 3.23. Perşembe Pazarı Hamamı sokağı
- Fotoğraf 3.24. Perşembe Pazarı Hamamı girişi
- Fotoğraf 3.25. Yeşil Direk Hamamı dış görünüşü
- Fotoğraf 3.26. Yeşil Direk Hamamı kadınlar bölümü yan görünüşü
- Fotoğraf 3.27. Yeşil Direk Hamamı eski erkekler bölümü yan görünüşü
- Fotoğraf 3.28. Yeşil Direk Hamamı soyunmalık bölümleri çatısı ve çatı feneri
- Fotoğraf 3.29. Yeşil Direk Hamamı sıcaklık bölümleri üst örtüsü
- Fotoğraf 3.30. Yeşil Direk Hamamı üst örtüsü
- Fotoğraf 3.31. Yeşil Direk Hamamı soyunmalık bölümü ve soğukluğa giriş kapısı

Fotoğraf 3.32.	Yeşil Direk Hamamı sıcaklık bölümü ve kapalı olan erkekler bölümü sıcaklığına geçiş kapısı
Fotoğraf 3.33.	Yeşil Direk Hamamı sıcaklık bölümü kubbesi
Fotoğraf 3.34.	Yeşil Direk Hamamı sıcaklık bölümü kubbesini taşıyan kemer
Fotoğraf 3.35.	Buguluca Hamamı'nın bu duvarın önünde olduğu sanılmaktadır
Fotoğraf 3.36.	Buguluca Hamamı'nın duvar kalıntılarının arka cephesi
Fotoğraf 3.37.	Buguluca Hamamı'nın İtalyan kolonilerine ait olduğu düşünülen duvar kalıntıları
Fotoğraf 3.38	Çavuşbaşı Hamamı'nın bugünkü kalıntıları
Fotoğraf 3.39	Çavuşbaşı Hamamı'nın bugünkü yan cephesi
Fotoğraf 3.40	Çavuşbaşı Hamamı'nın bugünkü halvet kapısı
Fotoğraf 3.41	Kapııcı Hamamı'nın yanındaki burcun günümüzdeki kalıntıları
Fotoğraf 3.42	Kapııcı Hamamı'nın yerine yapılan binanın ön cephesi
Fotoğraf 3.43	Kapııcı Hamamı'nın yerine yapılan binanın arka cephesi
Fotoğraf 3.44	Karaköy Hamamı'nın yerine yapılan Karaköy Palas binası
Fotoğraf 3.45	Yamalı Baba Hamamı'nın yıkılmadan önceki yeri
Fotoğraf 4.1.	Kılıç Ali Paşa Medresesi'nin günümüzdeki durumu
Fotoğraf 5.1	Kılıç Ali Paşa Hamamı üstten görünüşü
Fotoğraf 5.2	Kılıç Ali Paşa Hamamı girişi ve giriş saçağı
Fotoğraf 5.3	Kılıç Ali Paşa Hamamı girişi ve rüzgarlık
Fotoğraf 5.4	Soyunmalık bölümündeki soyunma odaları
Fotoğraf 5.5	Sıcaklık kubbelerine çıkan kapı ve bu kota çıkan ahşap merdiven
Fotoğraf 5.6	Asma katın üzerindeki korkuluğun detayı
Fotoğraf 5.7	Kılıç Ali Paşa Hamamı Soyunmalık bölümü
Fotoğraf 5.8	Doğudaki Soğukluk bölümü
Fotoğraf 5.9	Doğudaki Soğukluk bölümü kubbesi
Fotoğraf 5.10	Batıdaki Soğukluk bölümüne yapılan ekler ve helalara geçiş kapısı
Fotoğraf 5.11	Sıcaklık bölümü eyvanı
Fotoğraf 5.12	Sıcaklık bölümü kemerleri ve pandantifli kubbesi
Fotoğraf 5.13	Sıcaklık bölümünün yanındaki yıkanma yeri
Fotoğraf 5.14	Doğudaki Halvet duvarındaki niş ve kemer
Fotoğraf 5.15	Batıdaki Halvetin kubbesi ve kubbe geçiş öğeleri
Fotoğraf 5.16	Sıcaklıktan Saunaya giriş kapısı
Fotoğraf 5.17	Külhan bölümü ve önündeki ekler
Fotoğraf 5.18	Külhan bölümünün üstü

Fotoğraf 5.19	Girişin sağındaki dükkan
Fotoğraf 5.20	Hamamın doğusunda yer alan dükkanlar
Fotoğraf 5.21	Hamamın doğusunda yer alan dükkanların üstü
Fotoğraf 5.22	Hamamın batı tarafındaki ek
Fotoğraf 5.23	Helalara bitişik yapılan havlu kurutma odası
Fotoğraf 5.24	Güney cephesindeki Külhan önüne yapılan ek
Fotoğraf 5.25	Soyunmalık bölümü kubbe geçiş ögesi
Fotoğraf 5.26	Soyunmalık bölümü kubbe geçiş ögelerinin alt taraftaki detayı
Fotoğraf 5.27	Kılıç Ali Paşa Hamamı'nın kubbeleri
Fotoğraf 5.28	Kılıç Ali Paşa Hamamı'nın duvar örgü tekniği
Fotoğraf 5.29	Kılıç Ali Paşa Hamamı Doğu Cephesi
Fotoğraf 5.30	Kılıç Ali Paşa Hamamı saçak detayı
Fotoğraf 5.31	Kılıç Ali Paşa Hamamı Doğu Cephesi
Fotoğraf 5.32	Kılıç Ali Paşa Hamamı Kuzey Cephesi
Fotoğraf 5.33	Kılıç Ali Paşa Hamamı Batı Cephesi
Fotoğraf 5.34	Kılıç Ali Paşa Hamamı Güney Cephesi
Fotoğraf 5.35	Soyunmalık bölümü ve Soğukluk kubbesinin saçağı

HARİTA LİSTESİ

Harita 2.1.	İstanbul Dijital Haritaları
Harita 3.1.	Ağa Hamamı Ulaşım Haritası
Harita 3.2.	Çukurcuma Bostanbaşı Hamamı Ulaşım Haritası
Harita 3.3.	Çukurcuma Sürahi Hanım Hamamı Ulaşım Haritası
Harita 3.4.	Galatasaray Hamamı Ulaşım Haritası
Harita 3.5.	Perşembe Pazarı Hamamı Ulaşım Haritası
Harita 3.6.	Yeşil Direk Hamamı Ulaşım Haritası
Harita 3.7.	Arab Camii Hamamı Ulaşım Haritası
Harita 3.8.	Buguluca Hamamı Ulaşım Haritası
Harita 3.9.	Çavuşbaşı Hamamı Ulaşım Haritası
Harita 3.10.	Kaplıca Hamamı Ulaşım Haritası
Harita 3.11.	Karaköy Hamamı Ulaşım Haritası
Harita 3.12.	Yamalı Baba Hamamı Ulaşım Haritası
Harita 4.1.	Kılıç Ali Paşa Hamamı Ulaşım Haritası

KATALOG LİSTESİ

Katalog 1.	Ağa Hamamı Kataloğu
Katalog 2.	Çukurcuma Bostanbaşı Hamamı Kataloğu
Katalog 3.	Çukurcuma Sürahi Hanım Hamamı Kataloğu
Katalog 4.	Galatasaray Hamamı Kataloğu
Katalog 5.	Perşembe Pazarı Hamamı Kataloğu
Katalog 6.	Yeşil Direk Hamamı Kataloğu
Katalog 7.	Arab Camii Hamamı Kataloğu
Katalog 8.	Buguluca Hamamı Kataloğu
Katalog 9.	Çavuşbaşı Hamamı Kataloğu
Katalog 10.	Kapıçı Hamamı Kataloğu
Katalog 11.	Karaköy Hamamı Kataloğu
Katalog 12.	Yamalı Baba Hamamı Kataloğu

ÖNSÖZ

İstanbul’da, günümüze kadar ulaşmış olan Galata bölgesindeki, halen mevcut ve görevini yerine getiren hamamların daha iyi şartlarda korunarak ve yok olmuş hamamlarla ilgili bilgilerin, sağlıklı bir biçimde gelecek nesillere aktarılması, daha bilinçli bir toplum oluşturmak ve tüm eski eserlere gerekli değer ve önemin verilmesi açısından büyük önem taşımaktadır.

Konunun seçiminden, çalışmanın son aşamasına kadar yardımlarını hiç esirgemeyen tez danışmanım Prof. İsmet Ağaryılmaz’a,

Saha çalışmalarında ve belgeleme çalışmaları sırasında her zaman yanımda olan arkadaşlarım Umut Çevik ve Sezer Orhan’a,

Restorasyon konusunda bilgi ve tecrübelerinden sürekli yararlandığım çok değerli hocalarıma ve özellikle Doç.Dr. Can Binan ‘a,

Hayatımı en güzel şekilde yaşamamı sağlayan annem Meral Baran, babam Cahit Baran ve kardeşlerim Çiğdem Baran ve A.Behçet Baran’a,

Sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

BEKTAŞ BARAN

ÖZET

İstanbul'un en eski yerleşim yerlerinden biri olan Galata bölgesi, yüzyıllardır çeşitli milletleri içinde barındırmış ve her zaman şehrin en önemli ticaret bölgesi olmuştur. 20. yüzyıl başlarına kadar yerleşim özelliklerini koruyan Galata, bundan sonra günümüze kadar ki süreçte, hızla olumsuz değişikliklere uğratılmış ve yerleşim özellikleri, fiziksel, çevresel ve ekonomik etkenlerden dolayı yok olmakla karşı karşıya bırakılmıştır.

Yine Galata'nın gelişimi içerisinde önemli bir yeri olan hamamların da, yakın geçmişten itibaren özellikle de hamamların şahıs tasarrufuna geçirilmesiyle beraber, yeterli özenin gösterilmediği, bakım ve onarımlarının sürekli gözardı edildiği gözlerden kaçmamaktadır.

Bu gelişmeler doğrultusunda Galata bölgesinin gelişimi, hamam kültürü ve bölgedeki hamamların tespiti, tarihi, mimari ve yapısal özellikleri araştırılmıştır. Yine Mimar Sinan'ın son eserlerinden biri olarak gösterilen Kılıç Ali Paşa Hamamı'nın tarihi, gelişimi, kent dokusundaki yeri, mimari ve yapısal özellikleri, tahrip olma nedenleri ve bugünkü durumu tüm yönleriyle incelenerek ileriye dönük koruma önerileri sunulmaya çalışılmıştır.

Sonuç olarak, günümüzde anıtsal mimari eserler olarak gösterilen hamamlarımızın, gelecek nesillere sağlıklı bir biçimde aktarılması amaç olmalı ve tüm hamamlara gerekli önem verilerek hamam kültürü yaşatılmalıdır.

Anahtar kelimeler: Galata, Kılıç Ali Paşa, Hamam, Mimar Sinan.

ABSTRACT

Galata region is one of the oldest settled regions and the most important trade centre of Istanbul for various nations during the centuries. Up to the beginning of 20th century, features of Galata region especially in architecture had been existing. But this unique region has been unfortunately damaged due to the physical, environmental and economic effects and its most features therefore today disappeared.

Public baths have an important place during the development of Galata region. In near past, when the ownership of public baths passed to the persons from regional authorities, it is noticed that their maintenance, restoration and purity unfortunately had not been done properly.

In this study, history of Galata region as well as culture of public baths and their locations, history, architectural and structural features have been examined and described in details. In this study, especially Kilic Ali Pasa Public Bath, one of the latest work of arts of Architecture Mr. Sinan, is examined and focused on its history, location and status in the development of Galata region, architectural and structural features. Its condition at the moment and the reasons of damages are described and some proposals are also made for its protection.

Today our public baths are shown as important architectural monumental building. Therefor, it must be our one of the most important duty to protect and hand over them properly to our children. To archieve this aim, culture of public baths must be lived and let live.

Keywords: Galata, Kılıç Ali Paşa, Turkish Bath, Mimar Sinan.

1. GİRİŞ

1.1. Amaç

İstanbul’da Galata bölgesinde ve Kılıç Ali Paşa Hamamı üzerine yapılan bu çalışmanın amacı; mimari değerlerin hızla yitirildiği günümüzde, özgün kentsel dokunun tarihi gelişiminin ve hamam mimarisinin incelenmesi ve Kılıç Ali Paşa Hamamı ile ilgili koruma önerilerinin sunulmasıdır.

Haliç’in kuzeyindeki Galata bölgesi, karşısındaki Tarihi Yarımada’daki imparatorluk merkezi dışında gelişen bir yerleşimken, 13.yy’dan itibaren en gözde Ceneviz kolonisi olarak hızlı bir gelişim göstermiş, İstanbul’un fethinden sonra da bu özerk konumunu kısmen korumuştur. Osmanlı İmparatorluğu döneminde gelişmiş bir ticaret merkezi olan bölge, batılılaşmanın ilk ve en önemli etkilerinin yaşandığı yerdir. Ancak bu gelişim, Cumhuriyet sonrası bir duraklama dönemine girmiş, özellikle 1950’lerde başlayan imar hareketleriyle, Galata’nın dokusundaki olumsuz değişimler hızla artmıştır. Tabi ki bu olumsuz değişimlerden Galata bölgesinde olan bazı hamamlar da nasibini almış ve kimisi yol genişletmeleri sırasında, kimisi de yeşil alanlarda bırakılarak yıktırılmasına sebep olunmuştur.

Yapılan bu çalışmada, Galata bölgesinin tarihi ve gelişiminin, hamamlarının incelenmesi ve Sinan’ın son eserlerinden biri olarak gösterilen Kılıç Ali Paşa Hamamı’nın yapılışından günümüze kadarki süreçte tarihinin ve yapısal özelliklerinin araştırılarak, günümüzdeki durumu ve gerek külliye, gerekse de kent dokusu içerisindeki konumunun belirlenmesi, ileriye dönük koruma önerilerinin sunulması amaçlanmaktadır.

1.2. Kapsam

Galata bölgesinin tarihinin incelenerek, gelişim evrelerini araştırmak, bu bölgede yer alan, günümüzde mevcut ya da mevcut olmayan hamamların tespiti, tarihi, yapısal ve mimari özelliklerinin araştırılması ve yapılarda ki deformasyonların incelenmesi ve Kılıç Ali Paşa Hamamı’nın tarihi kent dokusu ve gündelik yaşamdaki yerinin incelenmesi, yapıyla ilgili tüm yapısal ve mimari özelliklerinin tespit edilmesi, yapının bugünkü durumunun analiz edilerek, yapıdaki tüm deformasyonların araştırılması ve koruma önerilerinin ortaya konulması bu çalışmanın kapsamı içerisinde yer almaktadır.

1.3. Yöntem

Galata bölgesinin ve Kılıç Ali Paşa Hamamı'nın İstanbul tarihi içerisindeki yerinin belirlenmesi için tarihi, fiziksel ve sosyal gelişimi incelenmiştir. Bölgenin gelişiminin açıklanmasına katkıda bulunmak amacı ile çeşitli dönemlere ait haritalardan faydalanılmıştır. Çalışmaya ait dökümanlar için çeşitli kurumların arşivlerinden yararlanılmıştır.

Öncelikle bölgenin tarihi, gelişimi ve konumundaki değişimler arşiv ve değişik dönemlere ait haritalardan, izlenmeye çalışılmıştır. Daha sonra bölgede yer alan, günümüzde mevcut ya da mevcut olmayan hamamların tespiti, tarihi, yapısal özellikleri ve mevcut durumları araştırılmıştır. Son olarak da Kılıç Ali Paşa Hamamı ile ilgili gerekli tüm bilgilerin araştırılarak hamamla ilgili koruma önerileri geliştirilmiştir.

2. GALATA BÖLGESİ ve TARİHSEL GELİŞİMİ

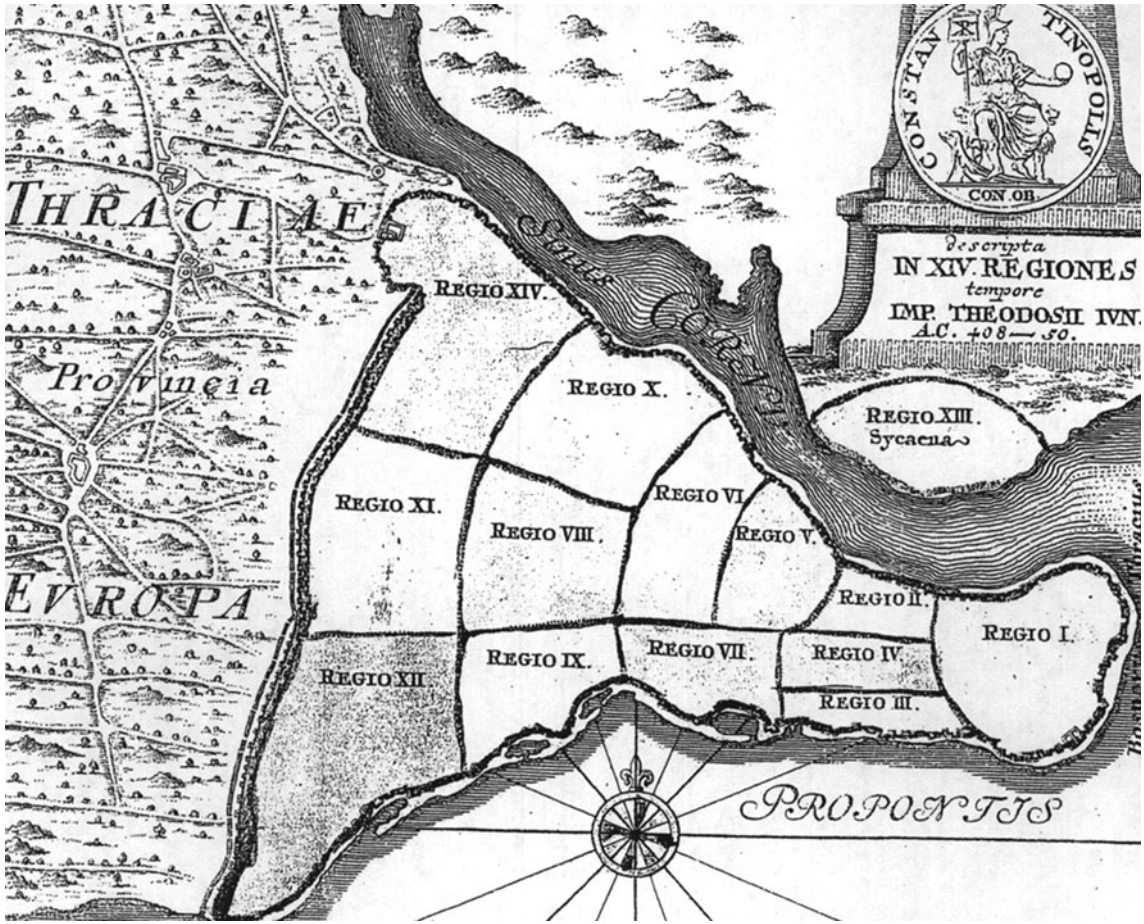
2.1. Bizans İmparatorluğu Dönemi Yerleşim Özellikleri (395-1453)

II. Theodosius Dönemi'nde (408-450) yazılmış olan *Antiqua Descriptio Regionum Urbis* (Kentin Bölgelerinin Eski Tasviri) adlı eserde, Sykai şöyle tanımlanır. “Sykai kentten dar bir körfezle ayrılmıştır ve kentle sık sık gidip gelen tekneler yoluyla bağlantılıdır; tek bir cadde alanı dışında bütünüyle tepe yamacına dayalıdır. Bu dönemde bölgede bir kilise, Honorius Hamamı, Honorius Forumu, tiyatro, tersane, dörtyüzotuzbir ev, bir büyük porticus, beş gradus (günlük ekmeğin dağıtıldığı basamaklar), bir curator (belediye başkanı), bir vernaculus (kamu kölesi, tellal), otuzdört collegiatus (polis, itfaiyeci), beş vicomagister (bekçi) vardır.” (Gyllius,1997) Bu görünümüyle Galata, bir Roma kentinde bulunması gereken belli başlı mimari unsurlara sahip bir yönetim bölgesiydi. Kentin bu çağdaki sınırları dikkate alındığında, agoranın kent merkezinde, iki ana aksın kesişiminde olduğu görülür. Burası, orijinali 1480'lerde yapılan ve Vavassore Panoraması'ndan anlaşıldığına göre bugünkü Perşembe Pazarı Caddesi'nin doğusuna, Bedesten'in kuzeyine düşüyordu. Forum, Fatih döneminde Bedesten işlevi görmeye başlamıştı (Berger,1994).

Denizden Bizans Dönemi Galatası'na girişin olduğu Karaköy Meydanı, Antikçağ'da Pera bağlarından gelen yol (Yüksek Kaldırım Caddesi) ile sahil boyunca uzanan kamusal yolun kesiştiği kavşaktır. Bu kavşak, Perşembe Pazarı Caddesi yakınındaki forumdan uzak ikinci bir çekim merkezi niteliğindeydi (Eyice,1994:348).

Galata Bölgesi XI.- XII. yy'da çeşitli saldırılar sırasında Bizans devletine yardım eden ve bir takım imtiyazlar kazanan Venediklilere, daha sonrada Cenevizlilere verildi. XIII. ve XV. yy'da ise Galata Bizans devletinin bir uzantısı olmaktan çıkarak surlar içinde bağımsız bir Ceneviz kolonisi haline gelmiştir (Eyice,1994:348).

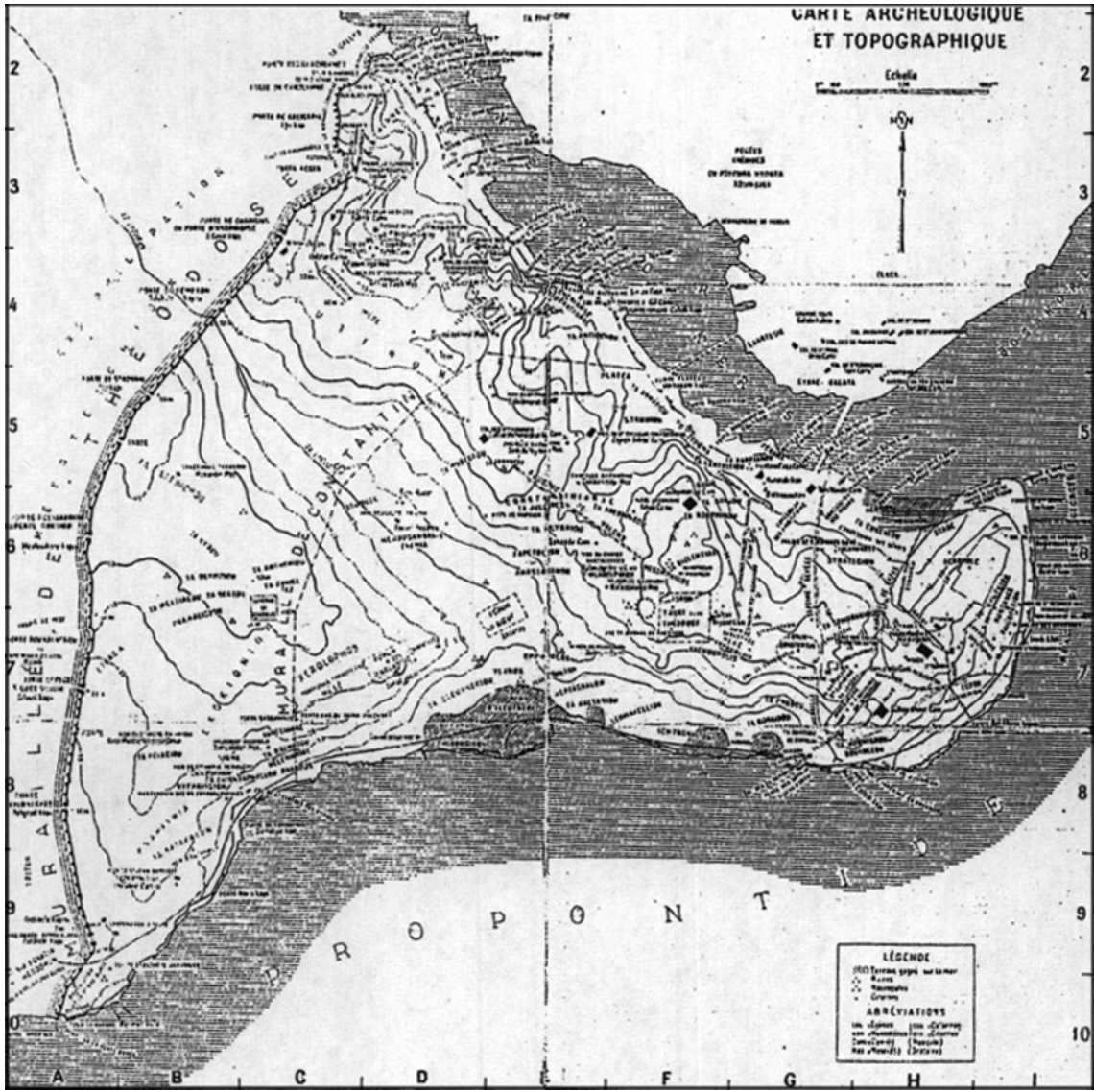
10. yüzyıldan itibaren Konstantinopolis'te kurulan ticaret kolonilerinde İtalyan varlığı egemendi. Ortaçağ Galatası'nı yaratan koşulları da bu koloniler oluşturmuştur. Galata'nın ekonomik ve kentsel gelişiminde önemli rol oynayan Cenevizler, 12. yüzyılın başında Konstantinopolis'e gelmiştir. Ceneviz Galatası'nın başlangıcı, Venedikliler'in Haçlılar dönemindeki üstünlüklerinin bir sonucudur (Kuban,1996:172). Cenevizler, Galata'da 10. yüzyıldan beri varlıkları bilinen Venedikliler'e, 12. yüzyılın ikinci yarısında katılmışlardır.

Belge 2.1. İstanbul'un 14 semti, 1720 C.Weigel, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Arşivi "İstanbul Haritaları", C. Kayra, Türkiye Sınai Kalkınma Bankası, 1990, İstanbul.

Galata adı, 8. yüzyılda ilk kez anılmıştır. Önceki yüzyıllarda Galata'ya, daha önce de sözedildiği gibi "Sycae" yada "Regio Sycena" denmiştir. Bu dönemde Galata'nın üst kısımları, günümüzdeki Beyoğlu bölgesi Bizanslılar tarafından "Pera" olarak bilinmektedir. Galata adını kullanmayan Cenevizler, bölgeyi "Pera" yada "Peyra" olarak adlandırmışlardır. Kolonilerinin adı da, "Magnifica Communita di Pera" olmuştur (Eyice,1994:348) (Kuban,1996:172).

Bizans kaynaklarında ve muhtelif patrikhane fermanlarında burası hep muhtelif şekilleri ile Galata olarak zikredilir (Eyice,1950:144).

Belge 2.3. Bizans İstanbul'u, 1950, R. Janin, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Arşivi
 “İstanbul Haritaları”, C. Kayra, Türkiye Sınai Kalkınma Bankası, 1990, İstanbul.

Koloni temelde, anavatanın yasalarına göre yönetilir, idari düzenleme, Genova'nınki gibidir. Bizans İmparatorluğu ile olan ilişkileri Cenevizliler'e “tam bir hukuksal özerklik” sağlarken, “Genova Cumhuriyeti”nin merkez ve yerel organlarından gelen bütün kuralların tek bir ciltte toplanmasına da yol açar”, bu ciltte Pera Konsülleri'nin “Ceneviz yasalarına uymak” zorunda oldukları belirtilir (Özbayoğlu,1995:77).

Ceneviz kolonisi daha sonra sınırlarını Azapkapı-Şişhane-Galata Kulesi ve Tophane'ye kadar genişletmiştir. Galata surları Azap Kapısı ile başlar ve Kürkçü Kapısı, Balıkpazarı Kapısı, Kurşunlumahzen Kapısı, Mumhane Kapısı, Kireç Kapısı, Eğri Kapı, Tophane Kapısı, Küçükkule Kapısı ve Büyükkule Kapısı ile son bulur. Bunlardan sadece Tophane Kapısı,

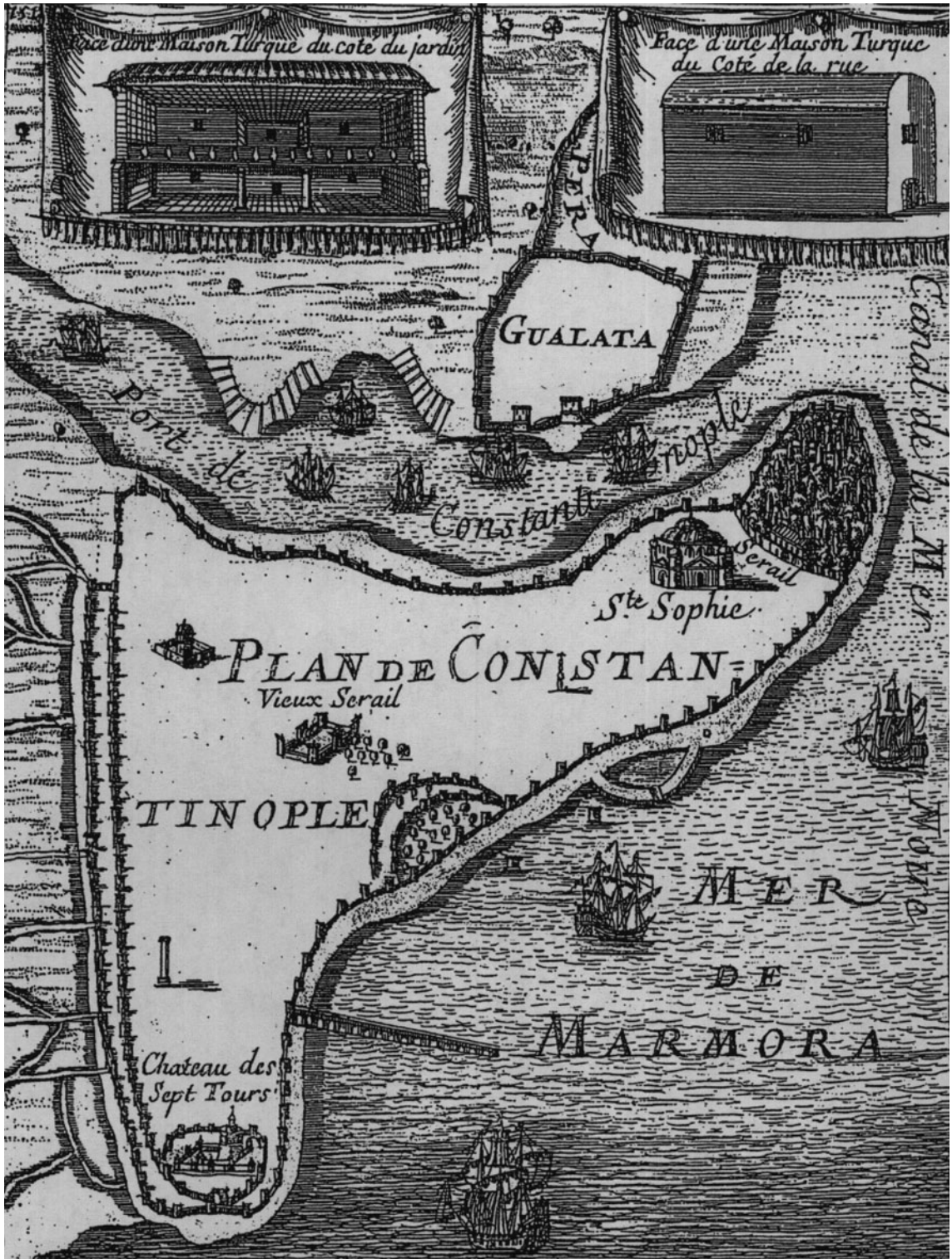
Küçük-kule Kapısı ve Büyük-kule Kapısı karaya bakar (Mamboury,1951:86) (İncicyan,1976:11-15).

Cenevizlerin açık bir alanda yerleşmiş olması, Bizans'ın gözetimine olanak vermiş, ancak saldırılara da fırsat tanımıştır. 1296'da surları olmayan bu yerleşim, Venedikliler tarafından yakıldı (Eyice,1994:348). 1302'de ise, Bizanslı askerlerin saldırısına uğradı. Bu saldırıları bahane eden Cenevizler, bölgelerini bir hendekle çevirmişlerdir. Söz konusu yapılaşmanın 1304'te onaylanmasının ardından, Bizans İmparatorluğu'nun gittikçe zayıflamasından da faydalanarak, sınır boyunca belli aralıklarla, yüksek, sağlam “kule evler” inşa etmişlerdir. Cenova'nın karakteristik kule evlerinin benzeri olan bu evlerin savunmaya yönelik bir kaygı taşıdıkları, daha sonra aralarına sur duvarları yapılmasından da anlaşılır (Eyice,1994:348).

1304 yılında Cenova'da hazırlanan tüzüğe göre Pera, resmen Bizans egemenliği altında görünen, ancak özyönetime sahip ayrıcalıklı bir bölgedir. Pera yönetiminin başında, ana kent Cenova tarafından seçilip gönderilmiş bir podesta vardır (Eyice,1994:348-349).

Cenevizler'in, yakındaki Bizans'ın her eksikliğinden yararlanmayı, her zayıflığından en büyük yararı elde etmeyi bilerek, bu merkezin olaylarını titizlikle gözlemekteki dikkatli ve becerikli bir faaliyetinin baş eseridir (Özbayoğlu,1995:79).

Cenevizler'in Doğu'daki başka yerleşim yerlerinden farklı olarak Galata, İmparatorluk kentinin kalbinde ve aynı zamanda ona karşıt bir konumda yer alır. I. Beyazıt ve II. Murat dönemlerinde olduğu gibi, bu kentin geçirdiği olaylara ve tehlikelere maruz kalır. Bizans merkezinin yıkılmasıyla beraber tarihsel bir devrini tamamlar ama Türk egemenliğine uyum sağlayarak yeni İstanbul tarafından adım adım benimsenip, erir gider (Özbayoğlu,1995:79).

Belge 2.4. İstanbul Planı, 1683, A. Mallet, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Arşivi
 “İstanbul Haritaları”, C. Kayra, Türkiye Sınai Kalkınma Bankası, 1990, İstanbul

2.2. Osmanlı İmparatorluğu Dönemi Yerleşim Özellikleri (1453-1923)

15. yüzyıl İstanbul'unun Roma ve Bizans İmparatorluğu'nun başkenti, 1453'de kanlı bir çarpışma sonucu ele geçirilmiş ve tahrip olmuştu. Karşı kıyıda yer alan “Avrupalı” ticaret merkezi ve Ortaçağ kenti Galata ise, Hristiyan bir kentin Türkleşmesi'nin en barışçıl örneğini oluşturacak şekilde teslim alınmıştır (Kuban,1996:215).

Galata, Osmanlı İmparatorluğu'na bir fetih, Bizans İmparatorluğu'na karşı kazanılan bir zafer sonucu ve Bizans toprağı olarak değil, Bizans'tan bağımsız bir alan olarak katılmıştır (Özbayoğlu,1995:79).

Belge 2.5. Justinianus'a kadar İstanbul, 1873, A. Dethier, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Arşivi "İstanbul Haritaları", C. Kayra, Türkiye Sınai Kalkınma Bankası, 1990, İstanbul

Bizans ve Cenova devrinde ancak surların içinde gelişen Galata önce sahil boyunca dışarıya yayılmış ve sonraları gerideki bağlık alana doğru genişlemiştir (Eyice,1994:349).

Sultan, Galata kara surlarının güvenlik nedeniyle yer yer yıkılmasını emretmiş, ama kent, Ceneviz dönemindeki esas topoğrafyasını korumuştur. Sycae'nin ilk çekirdek yerleşmesinden altı aşamada yayılarak, iç surlarla çevrili beş mahalleden oluşan, 37 hektarlık bir alana ulaşmış olan Galata'da, ilk Ceneviz çekirdek bölgesi, Osmanlı döneminde de Galata'nın en canlı ticaret bölgesi olarak kalmıştır. Galata'da Türk nüfusunun yerleşmesi yarım yüzyıl almış, Türkler kentin تنها batı bölümünde yoğunlaşmıştır. 1496 tarihli vakfiyede 13 İtalyan, 8 Rum ve 6 Ermeni Mahallesine karşı Türklerin yerleştikleri mahalle sayısı 20'yi bulmuştur (Eyice,1994:352) (İnalcık,1996:352).

Fethin en önemli sonuçlarından biri, Galata'nın İstanbul ile her bakımdan bütünleşmesidir. Galata yalnız ticaret açısından değil, yaşam stiliyle de İstanbul'un Avrupa'ya açılan penceresi olmuştur. Osmanlı yönetiminde 1453-1490 arasına rastlayan Galata-Ceneviz noter kayıtları, serbest yaşam ve ticaret bakımından eskiye göre önemli bir değişiklik olmadığını ortaya koymaktadır. Ceneviz döneminde olduğu gibi Osmanlı döneminde de, iş hayatı “Orta Hisar” denilen Perşembe Pazarı Caddesi çevresinde yoğunlaşmıştır (İnalcık,1996:350). Bizans Dönemin'den Türk Dönemi'ne geçişte yaşanan köklü değişiklik, kentin sur dışına doğru yayılmasıdır. İlk Türk tersanesi, Galata'nın dışında, Kasımpaşa'da eski Bizans tersanesinin olduğu bölgede yapılmıştır (Eyice,1994:352) (Kuban,1996).

Galata'nın 15. yüzyıla ait iki görünümü, Boundelmonti ve Vavassore tarafından yapılmıştır. Türklerin kenti almasından önce yapılmış olan Boundelmonti'nin çizimi, dörde ayrılmış bölgeyi ve Kastellion'u içerir. Vavassore'nin 1490'a doğru yaptığı çizimde ise, alanın topoğrafyası net bir biçimde görülebilmektedir (Kuban,1996:174).

Belge 2.6. İstanbul kenti, 1422, C. Boudelmonte, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Arşivi
 “İstanbul Haritaları”, C. Kayra, Türkiye Sınai Kalkınma Bankası, 1990, İstanbul

Belge 2.7. Eskiden Bizans, Şimdi İstanbul, 1558, G.A. Vavassore, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Arşivi“İstanbul Haritaları”, C. Kayra, Türkiye Sınai Kalkınma Bankası, 1990, İstanbul

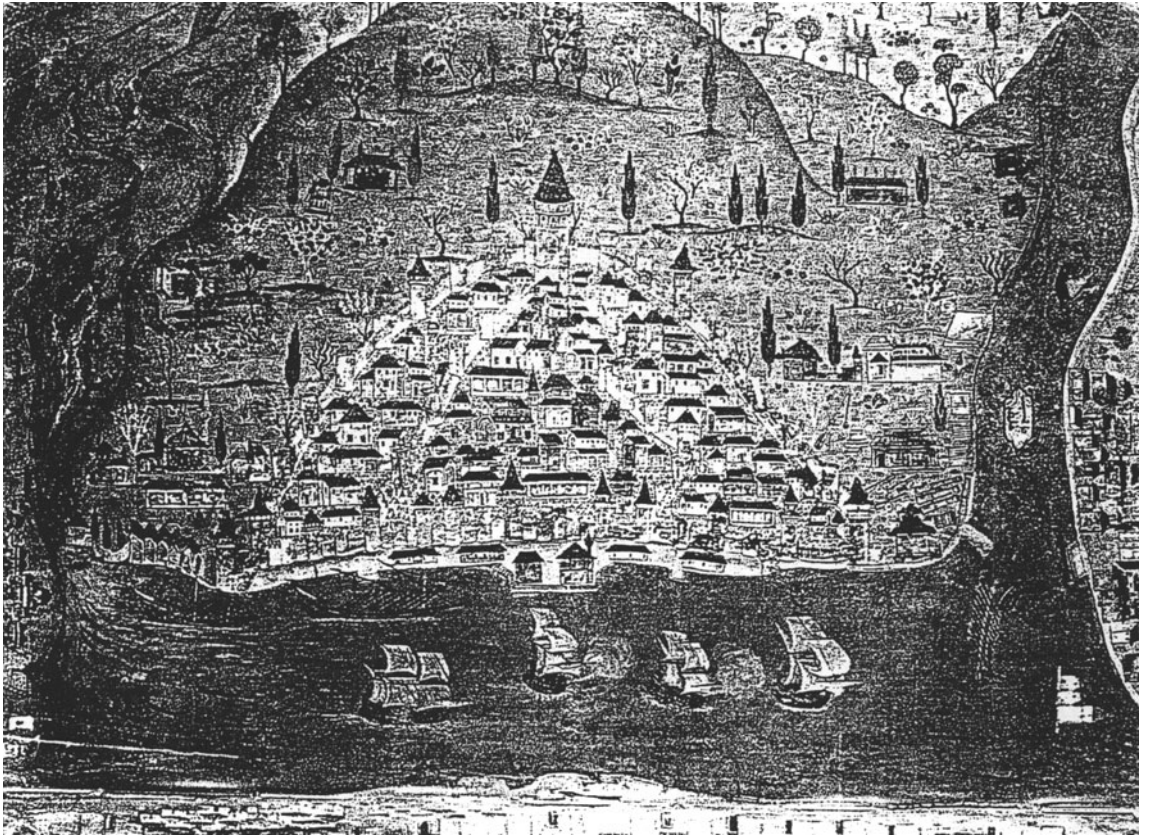
16. yüzyılın ilk yarısında Galata'nın oluşturduğu üçgen alanın en üst noktasında Galata Kulesi yer almaktadır. Evler, aralarındaki dinsel yapılarla bu merkeze doğru yükselmektedir. P. Gyllius bölgede eğimli arazide, yer yer basamaklardan yararlandığını yazmaktadır. Gyllius, ayrıca İmparator Zenon tarafından koyulan ve Jüstinien döneminde onaylanan bir hükme göre, Galata'da yapılacak yeni evlerde, deniz manzarasının cepheden ya da yandan kapanmasının yasaklandığını, halkın evlerini denizden “en az yüz kadem” uzakta yapmak zorunda olduklarını vurgulamaktaydı. Bu önlemler kentsel düzenleme açısından önemlidir (Kömürcüyan,1988:232) (Akın,1998:96).

16. yüzyılın ikinci yarısını anlatan N. de Nicolay, bölgenin surlarla üç kısma ayrıldığını, bir kısmında Galatalıların, diğer bir kısımlarda Greklerle Türkler'in ve Museviler'in yaşadığını yazmakta, ancak konutları güzel ve kullanışlı bulmadığını vurgulamaktadır (Kömürcüyan,1988:234) (Akın,1998:97).

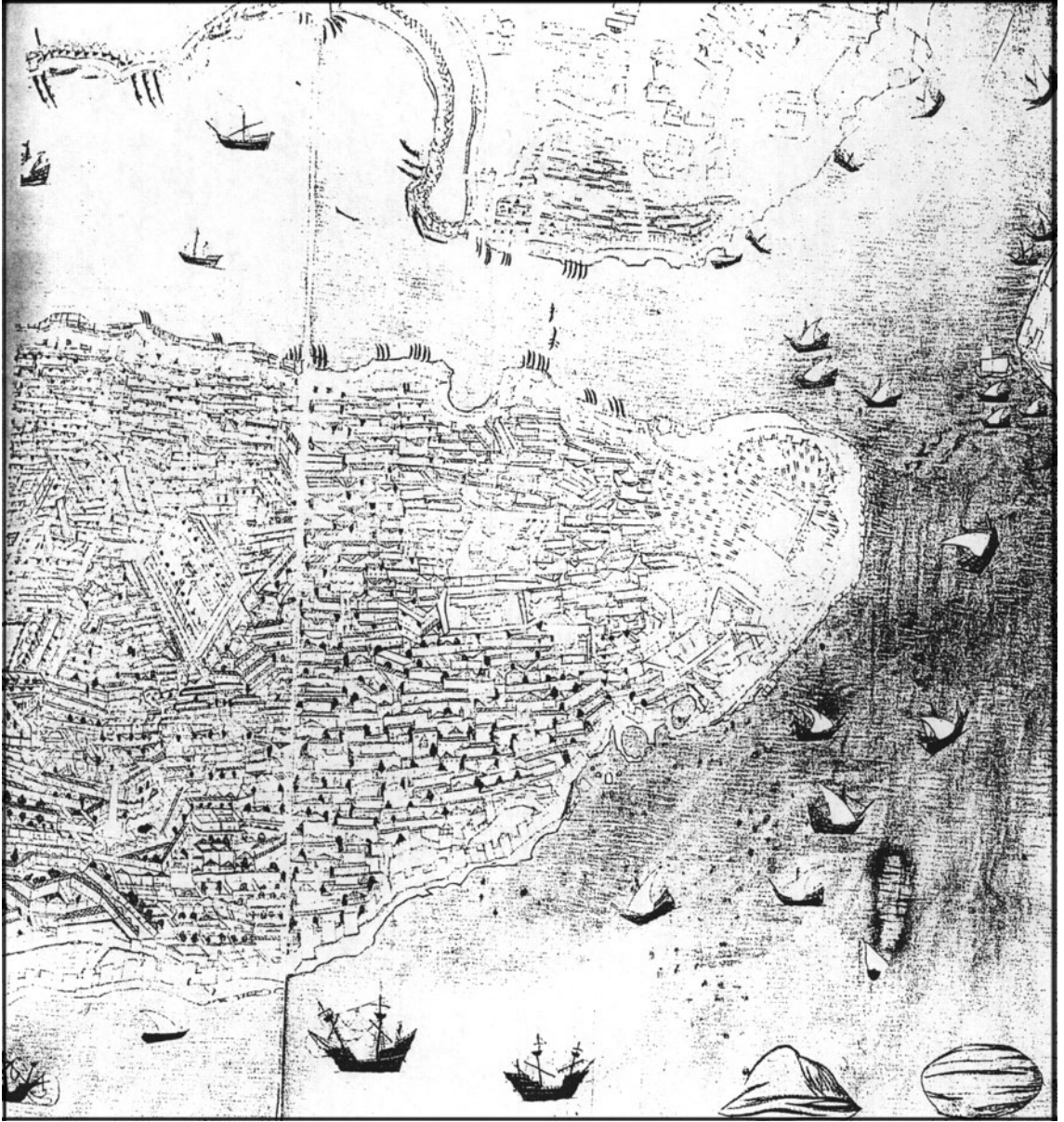
Osmanlılar güçlü donanmalarıyla 16. yüzyılda Venediklilerin Akdeniz'deki egemenliğine son verdilerse de, kapitülasyon ayrıcalıklarıyla, Venediklilerden boşalan bu alan, arada güçlenen

Batı Avrupa ülkelerinin deniz güçleriyle doldurulmuş ve Osmanlılar onların yerine ticari bir egemenlik kuramamışlardır. Batı Avrupa ülkelerinin bu ticari üstünlüğü, Avrupalıların yoğun olarak bulunduğu Beyoğlu'nun bundan sonraki gelişmesinde belirgin olarak kendini göstermiştir. Kanuni Sultan Süleyman döneminde verilen kapitülasyonlarla dış ticaretin gelişmesi sonucu, Galata'nın dükkan ve ambarlarındaki artış, ticaret merkezinin konut alanlarının zararına gelişmesine neden olmuştur (Mantran,1990:118).

16. yüzyılda minyatür tekniğinde yapılan kent görüntüleri gerçekçi plan niteliğinde olmasa da, kentsel çevreye ilişkin kavramsal kaynaklardır. Piri Reis'in 1520 tarihli haritası, Matrakçı Nasuh'un 1532 tarihli kent görüntüsü ve 1584 tarihli Hünernâme'deki panorama-harita, İstanbul'a ilişkin en önemli kaynaklardır. Matrakçı planının en ilginç yanı, yolların, sokakların ve açık alanların gösterilmemiş olmasıdır. Burada İstanbul ile Galata arasındaki fark açıkça ortaya konulmuştur (Kuban,1996:219).

Belge 2.8. İstanbul, 1535, Matrakçı Nasuh, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Arşivi
“İstanbul Haritaları”, C. Kayra, Türkiye Sınai Kalkınma Bankası, 1990, İstanbul

Belge 2.9. İstanbul, 1521 (Rev. 1526), Piri Reis, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Arşivi
 “İstanbul Haritaları”, C. Kayra, Türkiye Sınai Kalkınma Bankası, 1990, İstanbul

17. yüzyıl Galata’sı, surlarla belirlenmiş sınırlar içinde gelişmekte, dışı ise yine kırsal alan görünümünü sürdürmektedir. 16.-18. yüzyıllarda Türkleşmesine çalışılan bölgede, Tophane’nin bir bölümü ve özellikle de Azapkapı’dan Kasımpaşa’ya doğru 17. yüzyılda bazı mahallelerin yalnız Türklerden oluştuğu ve buna bağlı olarak da, o kesimlerde geleneksel bir Türk kenti görünümü yaratıldığı bilinmektedir (Akın,1998:97-98).

Evliya Çelebi, 17. yüzyılda Galata’da 18 Müslüman, 70 Rum, 3 Frenk, 2 Ermeni ve 1 Musevi mahallesi olduğunu yazmakta, ayrıca, sur içindeki Voyvoda Yolu, Arap Cami Yolu, Harib

Yolu ve Kulekapısı Yolu'nun en önemli akslar olduğunu ve bölgede bağ bahçe bulunmadığını belirtmektedir (Kömürciyan,1988:234) (Deleon,1998:14) (Akın,1998:98).

17. yüzyılda Galata'nın dokusunun değişmesinde bir başka etken, Osmanlı tarihinin en büyük yangınlarının bu yüzyılda meydana gelmiş olmasıydı. 1669, 1681 ve 1683 yıllarında büyük hasarlı yangınlar olmuş, 1660 ve 1696 yıllarında çıkan yangınlarla Galata çok büyük zarar görmüştür (İnciyan,1976:108). 1660 yangınında Galata'daki yerleşim alanının $\frac{1}{4}$ 'ü yokolmuştur. 1696 tarihinde, İstanbul ve Galata'da yapılacak ev ve dükkanların yangından korunmak için, binaların taş, kil taşı ve kerpiçten yapılması şart koşulmuştur (Mantran,1990). Bu karar, Altıncı Daire'nin kurulmasından sonra (1857) sistemli bir şekilde uygulanmaya konulmuştur. Ahşap yapılar, hem İstanbul tarafında, hem de Galata'da büyük alanlara yayılmıştı. Bunların yanında, çoğu kurşun kubbeli, görkemli taş hanlar ticaret amacıyla kullanılmaktaydı (Mantran,1990).

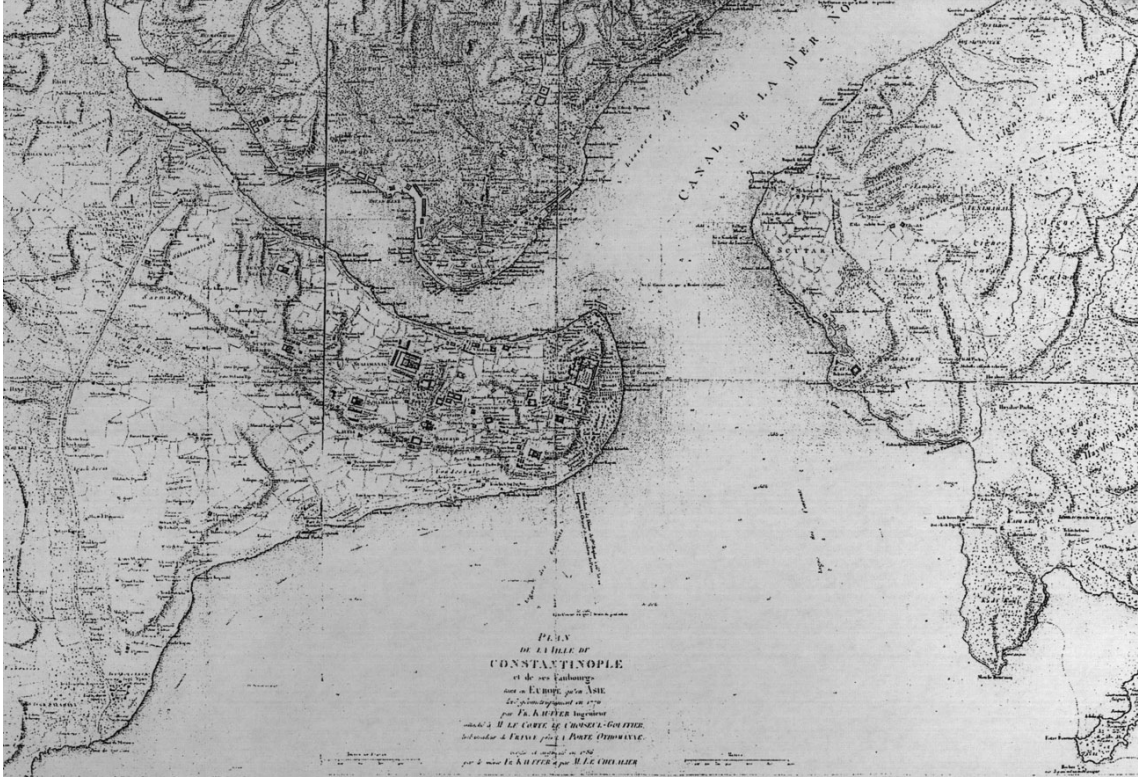
18. yüzyılın en dikkat çekici gelişmesi, sur dışındaki mahalle ve bölgelerin öneminin artmasıdır. Oldukça yoğun yapım etkinliği sonucu, kent dokusundaki değişiklikler başlamıştır. Ahşap dükkan ve eski hanların yerini, giderek yüksek, taş hanlar almaktadır. 18. yüzyılın son çeyreğinde bütünüyle yabancı bir yaklaşımla inşa edilen yeni tersane yapıları, askeri kışlalar ve okullar, 19. yüzyıl kozmopolit İstanbul'unun habercileridir (Kuban,1996).

18. yüzyıl Galata'sını betimleyen İnciyan, sahil kısmında sur dışındaki evlerin çoğaldığını, bazı yerlerde denizin doldurulup, üzerine binalar yapıldığını belirtir. Yüzyıl başında Tournefort, Galata'yı üç kısma ayıran surların ve kulelerin mevcut olduğunu, ancak Galata Kulesi'nden sahile kadar surlar boyunca evler yapılmış olduğundan ve kapılar açık tutulduğu için mahallelerin ayırt edilemediğini söyler (Kömürciyan,1988:230).

Galata'da bu yüzyılda taş binaların arttığı, tüccarların mallarını bu binalarda depoladığı bilinmektedir. 1780'de inşa edilen ilk büyük Topçu Kışlası ve Galata ile Taksim arasında açılan yeni yol, burada yeni mahallelerin kurulmasını da özendirmişti. Beyoğlu'nun batı yamaçlarında Kasımpaşa'ya doğru Galata Sarayı'nın karşısında Rumların oturduğu yeni mahalleler kurulmuştur (Kuban,1996). Bu dönemdeki yoğun Batılılaşma akımları, mimariye de yansımıştır.

I.A. Melling, Osmanlı başkentindeki konut mimarlığına duyarlı bir biçimde yaklaşan ilk Avrupalı mimardır. Melling'in bir gravüründe, Tophane'ye ve Kuledibi'ne inen yamaçların,

yol boyunca sıralanan ve yeşil bahçelerle çevrelenen binalarla dolmuş olduğu görülmektedir (Kuban,1996).

Belge 2.10. İstanbul ve çevresi şehir planı, 1776-1786, F. Kauffer, le Chevalier, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Arşivi“İstanbul Haritaları”, C. Kayra, Türkiye Sınai Kalkınma Bankası, 1990, İstanbul

19. yüzyılda da, ağır bir gelişim gösteren sanayinin şehir dokusunda oluşturduğu önemli değişimler ve buna bağlı olarak altyapı ve ulaşım sistemlerinde ortaya çıkan yeni ihtiyaç ve araçların fonksiyonuna uygun bir şehirselleşmenin gerekliliği, yeni planlama tekniklerini ve şehirselleşme çalışmalarını zorunlu kılmıştır (Duranay, Gürsel, Ural, 1972:102). 19. yüzyıldaki çağdaşlaşma çabaları ile çağdaş batılı yaşam tarzının gereklerine uygun bir dizi yeni bina tarzı geliştirilmiştir (Çelik,1996).

1831 yangınından sonra, Ebniye-İstanbul Hassa Müdürlüğünün kurulması, dönemin yapı faaliyetleri açısından önemli bir adımdır. 1848 tarihli I. Ebniye Nizamnamesi ve 1849 tarihli II. Nizamname, 19. yüzyıl ikinci yarısı İstanbul'unu yaratan ve özellikle kagirleşmeyi ön planda tutan yapı kuralları koymuştur (Çelik,1996).

1839 yılındaki Tanzimat'la gelen en büyük yeniliklerden biri. Müslüman-gayrimüslim ayrımının ortadan kaldırılmasıdır. Daha önce her iki grubun yapılarına, birbirinden ayrılabilmesi için kat sayısı, malzeme, renk gibi konularda katı sınırlamalar getiren kurallar, Ebniye Nizamnameleriyle kalkmakta ve diğer alanlardaki eşitlik, mimariye de aktarılmaktadır. (Akın,1998) Tanzimat Fermanı'nı izleyen dönemde İstanbul, Avrupa tarzı belediyeçiliğin ve 19. yüzyıl Batı tarzı kent planlaması ilkelerinin deneyden geçirildiği bir arenaya dönüşmüştü (Çelik,1996).

1855'de İstanbul Şehremaneti'nin kurulması, belediye örgütünün ilk adımıdır. 1856'da oluşturulan İntizam-ı Şehir Komisyonu'nun iki yıl süren çalışmasında, Paris'in 'Arrondissement'larına öykünen bir düzenleme ile kenti 14 belediye dairesine ayırmakta ve Beyoğlu-Galata'yı içeren Altıncı Daire'nin ilk etapta bu çalışmalara örnek olmasını önermekteydi. Beyoğlu ve Galata Altıncı Daire-i Belediyesi 1857 tarihli resmi bildiriyle kurulmuştur. Bu seçimde, Galata ve Beyoğlu'ndaki yapıların sayısal olarak fazlalığı ve değerliliği, sahiplerinin bu tür uygulamaları yabancı ülkelerde daha önceden görmüş olmaları ve önemini bilmeleri etkin olmuştur (Akın,1998:102-103).

19. yüzyılda Galata'dan ardındaki açık alanlara doğru yayılma eğilimi artmıştır (Akın,1998:99). Kuzeydoğuda Boğaz sahili boyunca Tophane ve Fındıklı mahalleleri ortaya çıkmıştı. Bu mahalleler, sur içi bölgeye kıyasla çok daha seyrek bir nüfus yapısına sahiptiler. Galata'da 1840 tarihli haritada görülen boş araziler, 1870'lere geldiğinde dolmuştu (Çelik,1996). 19. yüzyılda, dinlenme ve eğlence yerleri, konutlar, elçilikler ve çok sayıda önemli eğitim kurumu Pera'da iken, ticarete ve çalışmaya ait tüm aktiviteler Galata'da toplanmıştır (Akın,1998:100).

1838 Galatası'nın yüzyıllar boyunca biçimlenmiş sıkı sokak ağı, bölgenin topoğrafyasını izleyerek, kavis çizen kıyı şeridine paralel uzanan merkezden açılan bir dizi yarım daire ve bunları sahilden yukarı semtlere düzensiz biçimde bağlayan geçitlerden oluşmuştu. Ana cadde olmamakla beraber, bazı sokaklar diğerlerinden daha önemliydi. Bunların arasında sahil boyunca Azapkapı'dan Tophane'ye kadar uzanan Voyvoda Caddesi'ni kuzeyden güneye uzanarak mahallenin iç kesmini Karaköy rıhtımına bağlayan Galata Caddesi'nden yukarıya Galata Kulesi'ne ve Cadde-i Kebir'e kısa, fakat dik bağlantıyı oluşturan merdivenli Yüksek Kaldırım'ı saymak gerekir (Çelik,1996).

Belge 2.11. Yüksek Kaldırım, 17. yüzyıl

19. yüzyılın ikinci yarısında, önceleri çoğu ahşap olan yapıların yerini, ardı ardına çıkan yangınlar sonrası üç yada dört katlı kagir evler almaktadır. Bu yüzyılın ortalarına tarihlenen ilk fotoğraflar, özellikle Galata'nın hala yoğun bir ahşap dokuya sahip olduğunu göstermektedir. Gerek Galata, gerekse Pera, bir ana aks ve ona açılan sokaklardan oluşmaktadır (Çelik,1996).

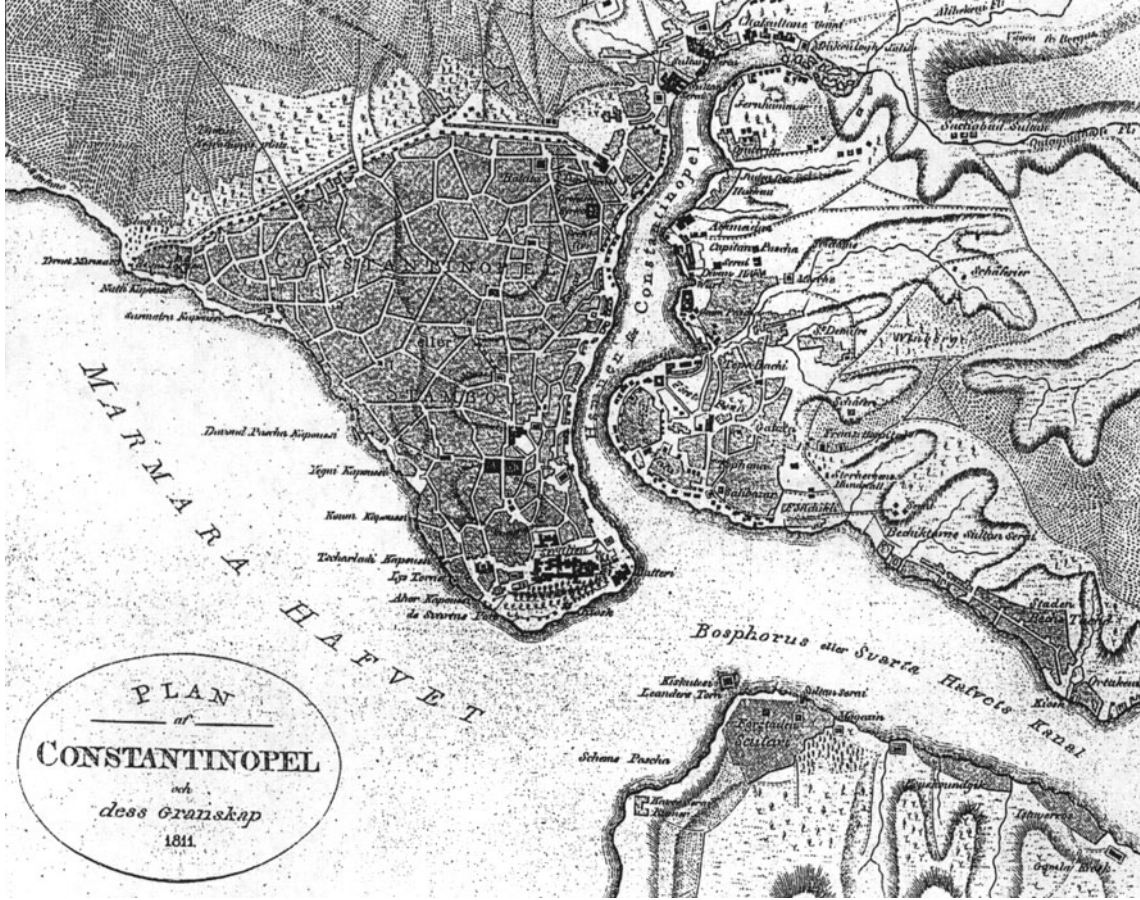

Belge 2.12. Yüksek Kaldırım, 19. yüzyıl, Sebah & Joaillier, Alman Arkeoloji Enstitüsü Fotoğraf Arşivi, 1990.

Yüzyıl sonuna doğru artan batılı eğitim ve kagirleşmeye rağmen, Galata ve Pera’da, İstanbul yakasından daha fazla yangın çıkmıştır. Yangın yönetmeliği gereği, yangın yeri haritaları hazırlanmıştır. İstanbul’un planlarının çıkarılması işine, 1820’li yıllarda ciddi bir biçimde başlanmaktadır. 1822’de yayınlanan ilk kapsamlı çalışma, Kauffer planıdır (Akın,1998).

19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren çıkarılan Ebniye Nizamnameleri, iki-üç katlı ve giderek daha yüksek yapılaşmalara neden olmuş, bu dönemde konutlar, yükseklik ve malzeme değişimi bir yana, geleneksel sokak-avlu-ev ilişkisinden farklı bir biçimde gelişmiştir.

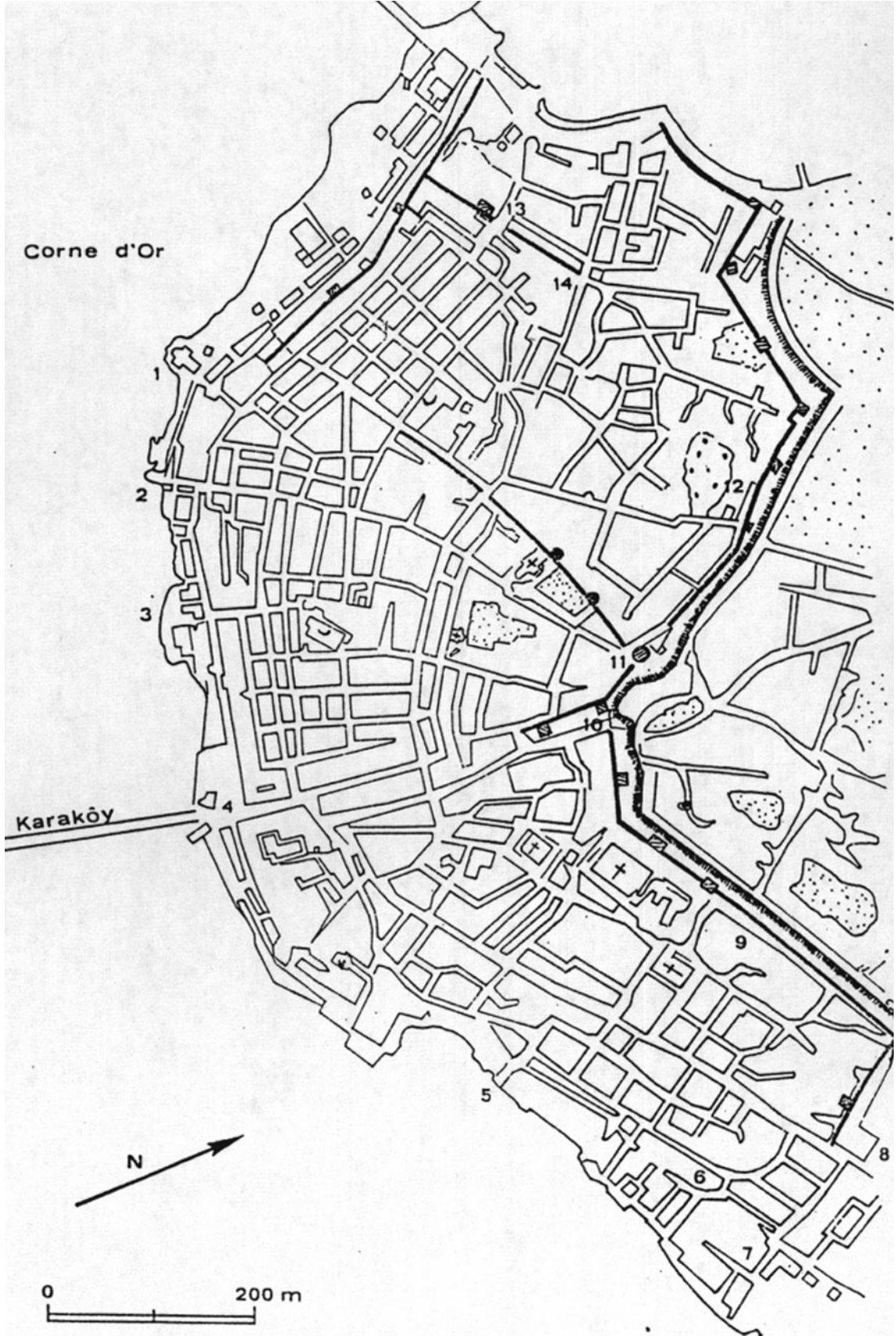
Bölgenin özellikleri, sıkışık bir kent dokusu ve yeşili az bir görünüm yaratmaktadır. Voyvoda ve Pera Caddeleri üzerindeki görkemli örnekler dışında, yan sokaklar, çoğu dar parselasyon üzerinde yükselen yapılardan oluşmaktaydı (Akın,1998:171).

Belge 2.13. İstanbul Planı, 1811, De Nyaste, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Arşivi
“İstanbul Haritaları”, C. Kayra, Türkiye Sınai Kalkınma Bankası, 1990, İstanbul

1861 yılında, Galata’da yollar genişletilmekte, havagazı ile aydınlatılmakta, eski Ceneviz yapıları yıkılmakta ve yerlerine belki daha sağlam olmayan, ancak modern bir mimari sergileyen yapılar yapılmaktadır (Akın,1998:106).

1864 yılında Altıncı Daire’nin en önemli uygulaması, Galata Surları’nın yıkılması olmuştur. Bu Galata’nın Cenevizler’den 19. yüzyılın ikinci yarısına dek ayakta kalabilmiş olan en özgün tarihi belge değerinin ortadan kalkmasına neden olmuştur (Akın,1998:111).

Belge 2.14. İstanbul Kenti Planı, 1863, C. Stolpe, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Arşivi
 “İstanbul Haritaları”, C. Kayra, Türkiye Sınai Kalkınma Bankası, 1990, İstanbul

Belge 2.15. İstanbul, 1880-1890, J. Bartelemou, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Arşivi
 “İstanbul Haritaları”, C. Kayra, Türkiye Sınai Kalkınma Bankası, 1990, İstanbul

25 Eylül 1877’de Der Saadet Belediye Kanunu yürürlüğe girmiş, Altıncı Daire’nin ayrıcalıklı durumu sona ermiştir. Ancak, Galata ve Pera, alışlageldiği gibi İstanbul’un diğer bölgelerinden farklı bir biçimde gelişmesini sürdürmüştür (Akın,1998:123).

Edmondo de Amicis, 1874 yılındaki gözlemlerinde, Galata’yı şöyle tanımlamaktadır:

“Sokaklar dar ve dolambaçlıdır. Londra’nın kenar mahalleleri gibi loş, rutubetli ve çamurlu. İşyerleri ve külüstür evler var. Sokak satıcıları. İstanbul’un bütün ticareti bu semtte yapılır. Borsa, gümrük, yabancı tüccarlar, kilise, manastır, hastaneler. Cenevizler’in eski gücü kalmamış, duvarlar, kemerlerle desteklenmiş birkaç ev ve Voyvoda’nın oturduğu köhne bina kalmıştır. Binlerce harap ev, iki uzun yolu açabilmek için temelinden yıkılmıştır, bu yollardan biri Beyoğlu’na çıkar, diğeri Galata’nın bir başından diğer başına denize paralel olarak uzanır. Kuleden sonra mezarlık vardır. Pera ise; Avrupa kolonisinin sorunudur. Burada Galata’nınkinden çok farklı bir kalabalık var. Avrupa dükkanları, tiyatro, konsolosluklar vs.” (Amicis,1993).

Nur Akın, bölgedeki yapılaşmayı dört bölüme ayırmaktadır:

1830'a kadar uzanan, aynı zamanda bölgenin ilk yapılarının da içeren, ahşap örneklerin fazla olduğu dönem.

1830-60 arasında, yangın sonrası yenilemeler ve Altıncı Daire'nin ilk uygulamalarıyla özenli ve düzenli bir biçimde yapılaşan ve güzelleşen Pera dönemi.

1860-80 arasında Altıncı Daire'nin önemli uygulamalarının gerçekleştirildiği, bu süre içinde 1870 Pera yangınına bağlı olarak kagir yapılaşmaların da tüm bölgeyi kapladığı dönem.

1880-1920 arasında bir kısmı günümüz Pera'sının tarihi örneklerini oluşturan ve çoğu bir önceki binaların yerini alan çok katlı ve görkemli yapılaşmanın yoğunlaştığı dönem (Akın,1998).

Bölgede gerek tarihsel, gerekse simgesel açıdan en başta değerlendirilmesi gereken yapı grubu, Galata Kulesi ve surlarıdır. Ceneviz Galatası'ndan dikkate değer başka bir şey kalmamıştır. Karaköy'deki Piyasa Meydanı ve Borsa ortadan kalkmıştır. Voyvoda Caddesi üzerinde yer alan ve 14. yüzyılda yapılmış olan Palazzo del Comune'den bazı izler, bugün yerindeki binada hala gözlenebilmektedir (Akın,1998:176).

Galata ve Pera, 1850-1900 yılları arasında gerek kentsel, gerekse de yapısal ölçekte önemli değişimler geçirmiştir. Bölgenin sözkonusu fiziksel değişimi, herşeyden önce bu süre içinde sık sık çıkan yangınlarla boşalan alanlardan ve bu alanlara yeni düzen ve imar kurallarına uygun yapılaşmaların getirilmesinden kaynaklanmaktadır. 1850-1900 yılları arasında Galata ve Pera'daki yapım faaliyetlerinde yabancı, Levanten yada diğer gayrimüslim gruplardan mimarlar büyük etkinlik göstermişlerdir. Bu dönemde Altıncı Daire'nin çalışmaları, gerek kentsel, gerekse yapısal açıdan, bölgede farklı fiziksel görünümünün ortaya çıkmasına, en önemli etken olmuştur (Akın,1998).

2.3. Cumhuriyet Dönemi Yerleşim Özellikleri ve Günümüzde Galata

Galata, başından beri taşıdığı Akdeniz liman kenti fiziksel özelliklerini bu dönemde de korumayı sürdürmüştür. Galata Kulesi ve diğer anıtsal yapılardan bir bölümü, günümüze dek ulaşmıştır. (Akın,1998)

20. yüzyılın başına gelindiğinde, Galata bölgesindeki özellikle Voyvoda Caddesi ve yakın çevresinin tümüyle bankalar ve yüksek kagir hanlar içine yerleşen iş yerlerinden oluştuğu, Pera bölgesine doğru çıkıldığında da, yoğun konut adalarının yer aldığı görülmektedir.

Voyvoda Caddesi'nden Galata Kulesi'ne doğru yükselen alanda bu konutlar arasında, kilise, okul, hastane gibi büyük yapı tipleri yer almaktadır. (Akın,1998)

Kuşkusuz bu fiziksel değişimler, Galata ve Pera'nın sosyal değişimini de hızlandırmıştır. 19. yüzyılın ikinci yarısında Levanten ve diğer gayrimüslimlerden oluşan nüfusun çoğunluğu, 20. yüzyıl içinde giderek müslüman nüfus lehinde farklılık göstermeye başlamıştır. (Akın,1998)

19. yüzyılda İstanbul içinde özel bir fiziksel çevre ve yaşam biçimi yansıtan Galata ve Pera, yaklaşık 1914'lere dek canlılığını ve önemini sürdürmüştür. (Akın,1998) 1950'lerde yoğun bir sosyal durgunluk ve boşalma yaşanmıştır.

Cumhuriyet Dönemi'nde İstanbul planlama sorunu ile ilgili çabaların başlangıcı 1933 yılı olarak görülebilir. Tanzimat sonrası dönemin geleneği olan Avrupalı uzmanlara başvurma geleneği Cumhuriyet Dönemi'nde de sürdürüldü ve Türkiye'nin kentlerini modernleştirmek üzere bir çok Avrupalı uzman davet edildi. (Çelik,1996)

1936-1950 yılları arasında İstanbul'da bulunan Henri Prost'un çalışmalarından bahsetmek gerekir. 1939 yılında hazırlanan 1/5000 ölçekli nazım planı en önemli çalışmasıdır.

Belge 2.16. Beyoğlu Nazım Planı, 1939, H. Prost, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Arşivi
“İstanbul Haritaları”, C. Kayra, Türkiye Sınai Kalkınma Bankası, 1990, İstanbul

Dönemin Belediye Başkanı Lütfi Kırdar, Prost'un imar planını uygulamaya sokmuştur. Plandaki Galata'ya yönelik kararlar, Galata limanının büyütülmesi, Galata Köprüsü'nün Haliç'e doğru çekilmesi, Atatürk Köprüsü'nün tamamlanması, Haliç kıyılarının ticaret ve endüstriye tahsisi, öncelikle uygulanması düşünülen projelerdir. Atatürk Köprüsü 1939'da hizmete girmiştir.

1951 yılında Şehir Meclisi İmar Komisyonu'nun teklifi ile bir Revizyon Komisyonu kurulmuştur. Komisyon, Prost'un çalışmalarını, yetersizliği ve şehrin gerçeklerinden uzak oluşu nedeni ile eleştirmiştir.

1952 yılında, İstanbul Belediyesi çalışmalarının başlıcaları, 1/5000 ölçekli Beyoğlu Nazım Planı, 1/10000 ölçekli Sanayi Planı, 1/500 ölçekli Beyoğlu tatbikat planlarıdır.

Dönemin Başbakanı Menderes, 20. yüzyılda İstanbul'un fiziksel çehresini oldukça etkilemiştir. Bu dönemin imar faaliyetlerinin büyük kısmını yollar oluşturur. Karaköy-Azapkapı Yolu ile Kemeraltı Caddesi'nin genişletilmesi, Tophane'den Dolmabahçe'ye bir çok yapı tahrip olmasına sebep oldu. İstanbul'un genelinde toplam yedibinden fazla yapı tahrip edildi. 1956-57 civarında açılan Tersane Caddesi, kıyı kesimi ile Galata Kulesi'nin bağlantısını kopardı. Bir çok tarihi eserin kaybına ve yer değiştirmesine neden oldu. Galata Bedesteni'nin yola bakan cephesindeki dükkanlar yıkıldı, bina giriş kapısı dışında sağır cepheli oldu. St. François (Galata Yeni Camii) yıkılarak, bu alan, yol açılırken dükkanları istimlak edilenler için Hırdavatçılar Çarşısı olarak düzenlendi. Galata'nın en eski Ermeni kilisesi Surp Krikor Lusavoriç, 1958 yılında yıkılıp, 1965'te eski yapının güneyinde yeniden yapıldı. Ayrıca, Cenevizler Dönemi'nden kalan bir burç yıkıldı. Bereketzade Çeşmesi de, 1957-58 yılında, özgün yeri olan Bereketzade Mescidi'nin yanından, Galata Kulesi'nin sur duvarına monte edilmiştir.

1971 yılında, Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu'nun bir kararı ile, Kurul üyelerinden seçilen bir komisyon ile, İstanbul Belediyesi ve Nazım Plan bürosu yetkililerinden oluşan bir grup, daha önceki çalışmaları geliştirerek, tarihi çevrelerde tespitler yapmış, koruyucu tedbirler, yapı plastiği ve arazi kullanışı yönlerinden bölgeyi etüd etmiş ve beş farklı bölge tespit etmiştir. Bu beş bölgeden biri olan Beyoğlu, genellikle merkez fonksiyonların yoğunlaştığı ve gelişmeye devam eden bir bölge olarak tanımlanmıştır. Bu bölge için alınan iki karar, koruma açısından önemlidir:

- 1- Ceneviz surlarının tespiti ve Anıtlar Yüksek Kurulu'ndan karar alınarak, koruma rejimi getirilmesi. (Karar alınmıştır.)
- 2- Batı eklektisizmi stilineki yapıtların tespiti ile, Anıtlar Yüksek Kurulu'ndan koruma kararı alınması. (Taksim-Tünel arası ana yol üzeri ve irtibat sokakları derinliğindeki kısımlar için karar alınmıştır.)

1986'da İstanbul Büyükşehir Belediyesi Başkanı Bedrettin Dalan döneminde Tarlabası'nda 167'si tescilli, 368 bina yıkılmıştır. Bulvar açıldıktan sonra, Talimhane ve Galata çevresinin turizm bölgesi olması düşünülmüştür. 1988 yılında yapılan çalışmalar, bölgedeki yapı stoğunun turizm amaçlı kullanımına yöneliktir.

Belge 2.17. İstanbul Hava Fotoğrafları, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Arşivi, 2000, İstanbul.

1990'lara gelindiğinde, Beyoğlu tekrar eski önemini kazanmaya başladı. Daha korumacı ve çözümleyici bir yaklaşımla; 7 Temmuz 1993 gün ve 4720 sayılı karar ile Galata ve Beyoğlu, kentsel sit alanı ilan edildi. Ancak, Galata'da rant amaçlı yıkımlar devam etti.

20. yüzyılda bölgede yaşanan tüm yıpranmaya rağmen; Galata ve Pera, İstanbul'un en az bozulma ile günümüze kadar tarihsel niteliklerini sürdürebilmiş semtlerdir. Suriçi İstanbul'unun ve Üsküdar'ın anıtsal yapılar dışında bütünüyle değiştiğini, oysa Pera ve özellikle Galata'nın yüzyıl önceki görünümünden pek de fazla birşey yitirmediğini saptayabiliyoruz.

Günümüzde, Galata ve Pera'ya, giderek yoğunlaşan ilgi, İstanbul'daki aydın çevrelerin son on yılda yeni bir kentli kimliği aramak zorunda kalmalarının ve bu bağlamda çeşitli nedenlerle eski Galata ve Pera kültürüyle özdeşleşme gereksinimi duymalarının sonucudur (Akın,1998).

Beyoğlu İlçesi'nin bir parçası olan Galata semti, Evliya Çelebi, Şahkulu, Emekyemez, Bereketzâde, Karaköy, Müeyyetzâde, Hacı Mimi, Asmalımescit, Arap Cami ve Tomtom mahallelerinden oluşmaktadır (Eyice,1994:354).

Semt, tüm 20. yüzyıl boyunca, sadece Galata Kulesi-Kürkçükapı-Azapkapı-Şişhane arasında kalan dörtgen ile, Büyük Hendek ile Lüleci Hendek sokaklarının üstünde kalan yerler hariç olmak üzere işyerleri ile doluydu. Merkezdeki Bereketzâde Mahallesi ile Lüleci Hendek – Kemeraltı caddeleri arasındaki alan ise Latin kiliseleri, okul ve hastanelerin yoğun olduğu bölümlerdi. 1955-60 arasında uygulanan imar planları ve politikalar Galata'nın mimari, kültürel ve sosyal yapısını değiştirmiştir. Semtin çoğulcu kimliği değişerek homojenleşmiş, deniz ticaretinin önemini giderek yitirmesi, bankacılık sektörünün Levent-Maslak yöresine taşınması, ticaret hayatının Harbiye-Şişli-Nişantaşı bölgesine kayması sonucu bir ticaret ve iş merkezi olma kimliği de zayıflamaktadır. İstanbul'un en büyük hırdavatçılar çarşısı olan Perşembe Pazarı'nın esnafları da, 1985 sonrasındaki Haliç yıkımları nedeniyle Piyalepaşa'da inşa edilen Perpa binasına kaydırılmaya başlanmıştır. Hâlen Yüksekaldırım ve Bankalar Caddesi'nde elektrik araç ve gereçleri satan dükkanlar sıralıdır. Şehrin gemicilik işletmelerinin bir bölümü Galata rıhtımındaki konumlarını sürdürmektedir (Eyice,1994:354).

Mimarlar Odası, İstanbul Şubesi tarafından 1990'ların ilk yıllarında başlatılan çalışmalar sonucunda Galata'nın mimari ve kültürel özelliklerinin saptanması ve koruma altına alınmasını hedefleyen projeler üretilmektedir (Eyice,1994:354).

Müeyyetzâde Mahallesi'ndeki Yüksekaldırım, Lüleci Hendek, Boğazkesen ve Necatibey caddeleri arasında kalan bölgede ticari binalar yer almaktadır. Bunların çoğu eski tipte yığma

yapılar olup, sadece ön cepheleri sağlam durmakta, arkadaki harap bölümlerinde Anadolu'dan göçen kişiler sığınmaktadır (Eyice,1994:354).

Harita 2.1. İstanbul Dijital Haritaları, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Arşivi, 2000, İstanbul.

Galata'daki sokak isimlerinin çoğu, Altı-Yedi Eylül Olayları'ndan sonra Türkçeleştirilmiştir. Eski adı Kazevici olan General Yazgan Sokağı'ndaki binalar mimari bakımdan oldukça önemlidir (Eyice,1994:354).

Galata'nın bu tarihsel gelişimi içerisinde yer alan ve bu çalışmada incelenen hamamlardan; Buguluca Hamamı ve Kapıçı Hamamı 15. yüzyılda, Ağa Hamamı, Çavuşbaşı Hamamı, Yamalı Baba Hamamı, Yeşildirek Hamamı ve tezin konusunu oluşturan Kılıç Ali Paşa Hamamı 16. yüzyılda, Galatasaray Hamamı ve Perşembe Pazarı Hamamı 18. yüzyılda, Arap

Cami Hamamı, Çukuncuma Bostanbaşı Hamamı ve Çukuncuma Sürahi Hanım Hamamı ise 19. yüzyılda inşâ edilmiştir. Bu hamamlar, yapıldıkları dönemden günümüze gelinceye kadarki süreçte, çeşitli nedenlerden dolayı yıpranmışlar, bazıları tamamen yok olurken, bazıları yapısal ve mimari özelliklerini kaybetmişler, bazıları da tüm bu olumsuzluklara rağmen işlevlerini devam ettirmişlerdir.

3. GALATA HAMAMLARI ve ÖZELLİKLERİ

3.1. Hamamların Tanımı ve Tarihsel Gelişimi

Hamamlar, halkın temizlik gereksinimine cevap veren yapılardır. Hamamlar, tarih boyunca Türklere ait yerleşmelerin değişmeyen yapıları olmuştur. Şehir, kasaba ve köylerde çok sayıda hamam yapılmış ve devirler boyunca süregelen hamam geleneği ile de sosyal yaşamda önemli bir yer almışlardır.

Geçmiş yüzyıllardaki hamam bolluğunu, evde yıkanma yeri olmamasına ve İslâmiyet'in temizliğe verdiği öneme bağlamak, kuşkusuz bir açıklama biçimidir. Fakat bu mekânlardaki kültürel atmosferin din karşıtı konumunu aynı biçimde açıklamak da hiç kolay değildir (Işın,1995:259).

Hamamın tarihi, antik dünyaya uzanan köklü bir geçmişe sahiptir. İ.Ö. 4. yüzyılda Yunan hamamları tam anlamıyla birer sağlık kurumu işlevini üstlenmişler ve bu özellikleriyle de İmparatorluk dönemi Roma hamamlarına model oluşturmuşlardır. Roma uygarlığı Ortaçağ başlarına kadar bu modeli geliştirerek kurumlaştırdı. Mekân organizasyonu açısından birbirini bütünleyen değişik ünitelerin belirgin bir tipoloji oluşturdukları bu modelde üç temel öge, Sogukluk, Ilıklık ve Sıcaklık, bölgesel bazı değişiklikler göstermekle beraber bütün bir ortaçağ boyunca Bizans ve Türk hamamlarında da mimari kompleksin çerçevesini kurmuşlardır. Yıkanma eylemine sıradan bir işlem gözüyle bakmayan Romalı yöneticilerin hamamları birer sağlık, spor ve eğlence merkezi olarak tasarlamaları, özellikle bu mekanların Asya ve Kuzey Afrika lejyonlarının bulundukları bölgelerde hızla yaygınlaşmasını sağlamıştır (Işın,1995:259-260).

Bütün bir Ortaçağ'ı kaplayan Bizans dönemi de, kökeninde Romalı özellikleri Doğu kültürüyle besleyerek Anadolu ve Balkanlar'da hamam geleneğini yaşatmıştır (Işın,1995:260).

İstanbul'un günlük yaşamında hamamların, Roma ve Bizans dönemlerinden beri büyük bir önemi vardır. İstanbul'da Bizans dönemi hamamlarından günümüze kadar gelebilen bir örnek bilinmemektedir. Ancak eski kaynaklar bir çok Bizans hamamının adlarını verir. IX. bölgede, Anastasius, I. bölgede Arkadios, VII. bölgede Ayia Amantasia Kilisesi karşısında Dagisteos, X. bölgede Constantinus hamamları bunlardan başlıcalarıdır. II. bölgede Hipodrom'a komşu

Zeuxippos Hamamı en büyük ve en muhteşem hamam olup Roma İmparatoru Septimus Severus tarafından yaptırılmış, Constantinus tarafından tamamlanmıştı (Eyice,1994:537-538). Bu yapılar gerek mimari özellikleri, gerekse toplumsal işlevleriyle Osmanlı dönemi İstanbul hamamlarına örnek teşkil etmişlerdir (Işın,1995:260).

Osmanlılar hamamları, dini, kültürel, sosyal yapılarla birlikte düzenlemişler ve vakfa bağlamışlardı. Hamamların bu özellikleri ile, Türk sosyal yaşamında, tarihi, estetik ve sanat değerleri ile kültür varlıkları içerisinde önemli bir yeri bulunmaktadır.

İstanbul'da Osmanlı döneminde çok sayıda hamam inşa edilmesinin iki sebebi vardır. Bunlardan biri, hamamların iyi gelir getirmeleri nedeniyle hayır amacıyla yapılmış binalara gelir kaynağı olarak vakfedilmeleridir. Diğeri ise, hamamların bağlı oldukları yapıların merkezi konumundaki camiye cemaat çekme bakımından da faydalı olmalarıdır. Birçok büyük külliyenin, kendilerine ait birer hamamları olduğu (Fatih, Süleymaniye, Beyazid vb.) gibi, bazı daha küçük yapılarada bağlı hamamlar vardır (Mahmud Paşa, Küçük Ayasofya vb.). Diğeri taraftan birçok vakıf sahibi, kurdukları hayır eserlerine gelir sağlamak için, şehrin başka yerlerinde hatta başka şehir ve kasabalarda da hamam yaptırmışlardır. Kolayca özel mülkiyete geçen bu tesisler gelir getirdikleri müddetçe kullanılmışlar ve gelir getirici özellikleri zayıfladıkça ortadan kaldırılmışlardır. Osmanlı mimarisinde önemli bir yeri olan hamamlardan birçoğunun bu sebeple kaybedildiği bilinmektedir (Eyice,1994:538).

Osmanlı döneminde hamamlar çok kârlı kuruluşlar oldukları için sayıları şehrin her yerinde büyük bir hızla artmış ve bu da büyük ölçüde su harcanmasına, özellikle inanılmaz miktarda odun tüketilmesine yol açmıştır. Daha 18. yüzyılda hamam sayısının artışı sınırlayabilmek için çeşitli önlemler getirilmiştir. Evliya Çelebi, kendi çağında, İstanbul'da 151 hamam bulunduğunu, kendisi Mısır-Sudan seyahatini yaparken, 17 hamamın daha inşa edildiğini belirtmektedir (Eyice,1994:538).

Erken dönem hamamlarının boyutları küçük ve planları asimetriktir. Klasik dönemde ise, tamamen simetrik ve çifte hamamlar yoğunluk kazanır (Kuban,1994). Erken Osmanlı dönemi hamamları ölçüsünde olmasa da bezeme ve zengin örtü sistemleri klasik dönem hamamlarında da kullanılmıştır (Sözen,1975:272).

15. ve 16. yüzyıllar, Türk hamamlarının şehir hayatında belirgin bir rol almaya başladıkları dönemdir. Artan nüfusun sağlık ve temizlik ihtiyacını karşılamak amacıyla imaret bünyesinde

temelleri atılan bu hamamlar, klasik yapı sanatımızın belirgin özelliklerini taşırlar. İstanbul'da ilk yapılan Türk hamamları sırasıyla Irgat Hamamı, Azablar Hamamı, Vefa Hamamı, Eyüb Hamamı ve Çukur Hamam'dır. Ana hatlarıyla 16.-19. yüzyıllar arasındaki tipik Türk hamamlarını gözden geçirirsek, klasik dönem İstanbul hamamlarında Mimar Sinan'ın imzasını görürüz. Sinan, geleneksel plan şemalarını kullanmakla beraber, hamam mimarisine pek çok yenilik getirmiştir. Çifte planlı yapılardan Çinili Hamam klasik döneme damgasını vurmuş önemli bir mimari kompozisyonudur. 18. yüzyılın parlak örneği, Cağaloğlu Hamamı'dır. Çifte planlı bu yapı, İstanbul'da yaptırılan son büyük hamamlardan sayılabilir (Işın,1995:260-262). Mimar Sinan döneminden sonra yapılan örneklerin, Sinan'ın eserlerini tekrarladığı görülür. Bu örnekler hamam mimarisine yenilik getirmekten uzaktır.

Galata'da fazla vakıf geliri elde edebilecek yapılar olarak, birçok hamam yaptırılmış, hatta odun yetmediği için hamam inşası yasaklanmıştır. XV. ve XVI. yüzyılda mevcut olan bu hamamların, Galata'nın daha fazla hristiyanlar ile meskun kısımlarında bulunması dikkati çeker (Eyice,1950:152).

17. yüzyıldan sonra, tüm yapı türlerinde olduğu gibi, hamamlarda da az sayıda örnek verildiği görülür (Işın,1995:262).

İstanbul'da XVII. yy'dan kalma hamam sayısı azdır. Bunun başlıca nedeni, bu dönemde az hamam yapılmış olması değil, aradan geçen sürede bir çok hamamın bakımsızlık ve istimlak gibi nedenlerle yıkılmış olmasıdır (Sözen,1975:272).

Hamam kültürü en renkli dönemini 19. yüzyılda yaşamakla birlikte, bu canlılık yalnızca varolan semt ve çarşı hamamlarında sürdürülen bir çeşit halk eğlencesiyle sınırlı kalmış, yeni hamamlar yapmak yerine, geliri azalanlar yıktırılarak tramvay yolları açılmıştır (Işın,1995:262).

Çifte hamamların iki parçasının birbirlerine bağlanış biçimleri çok çeşitli şekiller göstermektedir. Hamamları inşa eden mimarlar bu konuda değişik denemeler yapmışlar ve bazen arsanın durumundan ileri gelen zorunluluklarında etkisi altında kalarak, son derece başarılı uygulamalar yapmışlardır. Burada önemli husus, hamamın iyi ısınmasıdır. Bunun için iki kısmın toplu bir kitle halinde birleştirilmesine özen gösterilmiştir. Hamamların birçoğunda büyük bir kubbeli mekân halinde olan ve camekân denilen soyunma yerlerinin kâgir olarak yapıldığı görülmektedir. Ama bu kısım birçok durumda ahşaptan yapılmakta ve bu yüzden

sık sık tamir ve değişiklik geçirmektedir. Eski hamamlar, çeşitli sebeplerle yıkılmak istendiğinde, camekân kısmının orijinal halini kaybetmiş olması yıkım gerekçesi olarak gösterilmektedir. Osmanlı hamamlarının mimari özellikleri ve değişik örnekleri bu camekân kısmında değil, çifte hamamların iki parçasının birbirine bağlanışında ve bilhassa sıcaklık denilen esas yıkanma mekânında ortaya çıktığından, camekânın orijinalliğini kaybetmiş olması sebebiyle hamam yıkmak doğru bir tutum değildir (Eyice,1994:538-539).

Sıcaklık denilen mekanlar ortada bir göbek taşı ve etrafında halvet hücreleri ile çok güzel mimari düzenlere sahiptir ve değişik şekiller göstermektedir. Bu düzenlerden biri doğrudan doğruya çok eski Türk mimarisinden ilham alınan ve başta medreseler olmak üzere ev mimarisinde de kullanılan klasik “dört eyvan” düzenidir. Diğer bir plan biçimi ise, yuvarlak sıcaklık mekânının çepeçevre duvarlarında hücreler açılmasıdır. Bu biçim daha çok kaplıcalarda kullanılmış ve Anadolu’daki Roma dönemi kaplıca ve hamamlarından esinlenilerek, Osmanlı sanatına girmiştir. Bazı hamamlarda, bu iki esas düzenin dışında, daha farklı şekillerinde kullanıldığı görülür (Eyice,1994:539).

Bu hususta ilk tipoloji denemesi Semavi Eyice tarafından yapılarak Osmanlı dönemi Türk mimarisinde başlıca 6 örnek tespit edilmiştir. Bunlar:

A Tipi: Dört eyvanlı ve köşelerde hücreleri olan tip. Bunda bazen hücre sayısı 3’e, 2’ye, hatta 1’e indirilir. Örnekler; Beyazid Hamamı, Edirnekapı Hamamı, Langa Hamamı, Çinili Hamam, Mahmut Paşa Hamamı, Ayakapı Hamamı, Çukur Hamam, Çemberlitaş Hamamı ve Cağaloğlu Hamamı.

B Tipi: Göbektaşı mekânı çepeçevre nişlerle “yıldızvari” açılır. Örnekler; Çardaklı Hamam, Mahmud Paşa Hamamı, Tahtakale Hamamı (erkekler kısmı), Vefa Koğacılar Hamamı ve Ayasofya Haseki Hamamı ve tezin konusunu oluşturan Kılıç Ali Paşa Hamamı.

C Tipi: Ortadaki göbek taşı mekânını üç taraftan kubbeli hücreler sarar. Örnekler; Tahtakale Hamamı (kadınlar kısmı), Beyoğlu’nda Bahçeli Hamam.

D Tipi: Dikdörtgen sıcaklığı, iki payeye veya destek altı eşit bölüme ayrılır. Örnekler; Yeni Cami yanında Haseki Hamamı.

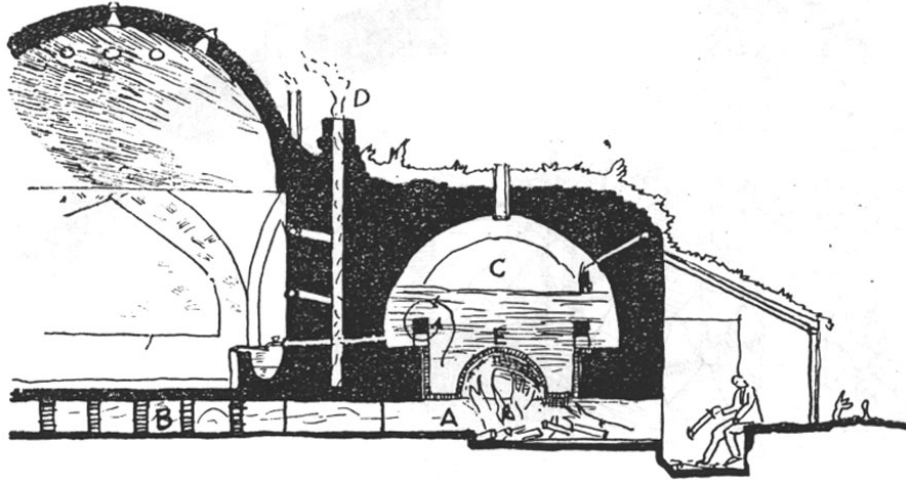
E Tipi: Küçük kubbeli sıcaklığa açılan yan yana iki halvet biçimindedir. Örnekler; Çukurçeşme Hamamı, İbrahim Paşa Hamamı, Ahmed Ağa Hamamı ve Balat Hamamı.

F Tipi: Sıcaklık kare biçiminde olup kubbeli dört eşit bölüme ayrılmıştır. Bu tipin İstanbul’da örneğine rastlanılmamıştır (Eyice,1994:539).

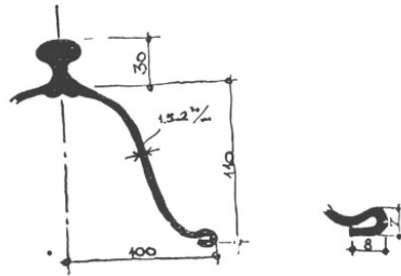
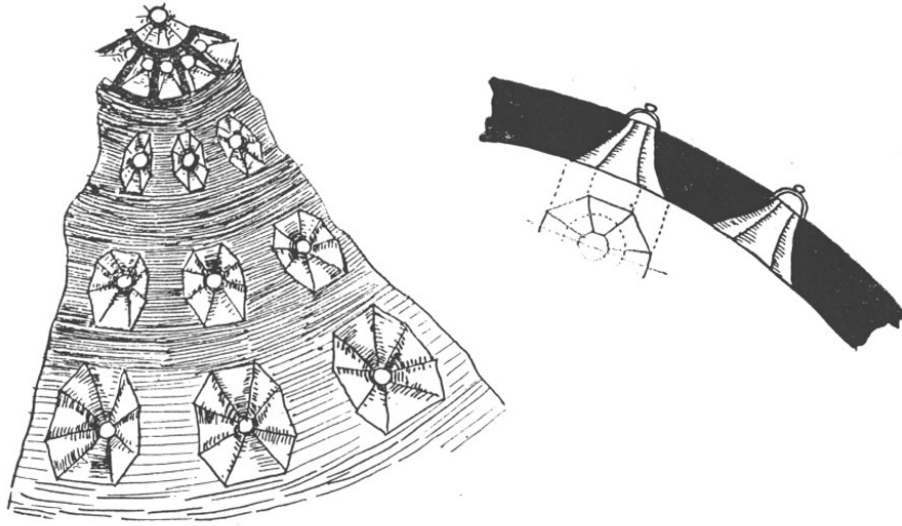
Pek çok vakıf, han gibi büyük mülklerini müzayedeye bir müstecire kir alıyor, o da toptan kiraladığı mülkü ikinci el olarak tek tek tüccarlara kiraya veriyordu. Hamamlarda bazen böyle işletiliyordu. İş yerlerini toptan kiralayan müstecirler, hanlarda bekçi, hamamlarda tellak ve natır gibi işletme için gerekli personeli kendileri tutuyorlardı (Faroqhi,1977:151). Hamamlarda, müşterileri ücret karşılığı yıkayan kişilere, erkek hamamlarında tellâk, kadın hamamlarında ise natır denilir.

Evliya Çelebi, Galata'daki hamamların isimlerini verir; Bokluca Hamamı, Karaköy Hamamı (Yıkılmış, yerine Karaköy Palas yapılmış), Kapıçı Hamamı(XV. yy), Kılıç Ali Paşa Hamamı (1583'te Sinan tarafından yapılmış), Perşembe Pazarı Hamamı, Yamalı Hamam (1958'te yıktırıldı), Yeni Hamam, Yeşil Direkli Hamam, Galatasaray Hamamı, Ağa Camii'nde Bahçeli Hamam (1964'te yıktırıldı) (Eyice,1950:156).

1609-1617 yılları arasında yapılan Sultan Ahmed Külliyesi içinde, Sipahi Çarşısı'nın batısında yer alan tek hamam, Bursa Nasuh Paşa Hamamı ile tezin konusu olan Sinan'ın Kılıç Ali Paşa Hamamı'nda uyguladığı, altıgen planlı sıcaklık bölümüyle ilgi çekici bir uygulamadır. Bu düzen daha sonra yapılan hamamlarda tekrarlanmamıştır. XVII. yüzyılda sıcaklık genel olarak sekizgen planlı yapılmıştır (Sözen,1975:272).

A: KÜLHAN , B: CEHENNEMLİK , C: SU HAZNESİ ,
D: TÜTEKLİK , E: BAKIR KAZAN

Belge 3.1. Klasik bir hamam kesit şeması ve hamamlarda kullanılan fil gözü tepe camları.

(Aru,1941:37-38)

3.2. Sosyal Yaşam İçerisinde Hamamların Yeri ve Önemi

Kent yaşamında çarşının önemli bir rolü vardı. Mahalle içinde çok fazla dükkanın yada atölyenin olmasından pek hoşlanılmasa da, günlük gereksinimler sadece kent merkezinden değil, mahalle arasından da karşılanabilirdi. Örneğin; fırınların ve çabuk bozulan yiyeceklerin satıldığı dükkanların müşteriye yakın yerlerde olması kaçınılmazdı. Aynı şey sık sık gidilen hamamlar içinde geçerliydi; çünkü sadece çok zengin kişiler evlerinin yanına bir de ayrı hamam yaptırabiliyorlardı (Faroqhı,1977:166-167).

İstanbul hamamları genellikle çifte hamam olarak yapılmışlardır (Eyice,1994:538) (Kayaoğlu, Pekin,1992:46). Bazı küçük tek hamamlarda vardı ki bunlar sabahtan öğleye kadar erkeklere, öğleden sonra akşama kadar kadınlara mahsustu (Aru,1949:30) (Kayaoğlu, Pekin,1992:46). Yarısi erkeklere, yarısi kadınlara ayrılan çifte hamamların bir özellikleri de pek nadir haller dışında hiçbir zaman iki ayrı kısmının kapılarının aynı cadde veya sokağa açılmamasıdır. Tek hamamlar çok azdır. Bazı özel hamamlar da, zamanla bağlı bulundukları kuruluş veya özel mülkün ortadan kalkması ile ticari hamamlar haline gelmişlerdir (Eyice,1994:538).

Türk hamam kültürü, geleneksel şehir hayatımızın dinamikleri arasında yer alır. Fetih'ten sonra İstanbul'un kültür coğrafyasını şekillendiren toplum tabakalarının cami, çarşı ve tekke üçgeni içinde yaşadıkları gündelik hayat, zamanla sınırlarını genişleterek, hamam da kahvehane gibi mekanlar dışında halkın toplanabildiği tek merkezlerdi. Bu bütünsel yapı içindeki tek ayırım, Müslümanlar'la azınlıklar arasında çekilen dinsel sınırla belirlenmişti. Azınlıkların yaşadıkları bölgelerin kesin sınırlarla çizilmesi, cemaat hamamlarının da bu sınırlar içinde faaliyet göstermelerini zorunlu kılıyordu. Tanzimat'tan sonra mahalle hamamlarına rağbet artmıştır. Bu dönemin özelliği, kadının gündelik hayata girmesidir ve bu da konak ile hamam arasındaki uzaklığı kısaltır (Işın,1995:262-264). Kadınların, erkeklerin baskısından uzak olan bu ziyaretleri yaz ve kış haftada bir kez yapılır, arkadaşlarla buluşmak, yabancılarla tanışıp haber alışverişi yapmak, gelin adaylarını inceleyip kızlarının rakibelerini tanımak için fırsat yaratıyordu. Çoğunlukla evin bütün kadınları bir günlük yiyecek, içecek ve çerezlerini, nakış, yün veya o sırada yaptıkları başka el işlerini de alarak hep beraber hamama giderlerdi. Hamamda üç defa yıkanıldıktan sonra yemek yenir, biraz uyunur, soğuklukta el işi veya dedikodu yapılır, bohçalar toplanmadan bir kere daha üç defa yıkanılırdı. Durgun su hiç sevilmez, pirinç musluklardan akan gürül gürül su vücuda dökülerek yıkanılırdı. Erkekler ise yalnız veya birkaç arkadaşlarıyla hamama giderlerdi. Hamam da sakin bir istirahat havası

hakim olurdu. Kadınlar hamamlarında olduğu gibi erkekler hamamlarının da bir kısmı gayrimüslimlere ayrılmıştı (Lewis,1973:117) (Kayaoğlu, Pekin,1992:47-48).

Modern yaşamda, genel hamamlara artık gerek duyulmaması üzerine bunlar hızla tahrip edilerek, arsalarına inşaat yapılmasına girişilmiştir. Kurtarılmak istenen bazı önemli yapıların da çarşı haline getirilmesi olumlu karşılanmıştır. Üsküdar'da Mimar Sinan'ın eseri Çarşı Hamamı, Tahtakale'de Fatih döneminin eseri Tahtakale Hamamı gibi eserler içlerinde büyük değişiklikler yapılarak çarşıya dönüştürülmüş, yine Sinan'ın eseri Samatya Hamamı, soyunma yerleri yerine yapıştırılan modern bir bina ile garip bir şekle sokulmuş, Beyoğlu'nda Bahçeli Hamam ile Eminönü'nde Acımusluk Hamamı'nın kubbeli mekânları işhanlarının içinde bırakılarak güyâ korunmuştur. Bazı hamamlar ise bakımsız harabeler halinde günden güne yok olmaktadır (Eyice,1994:541-542).

3.3. Hamamlarda Mekan Düzenlemesi

Yıkanmaya gelen insanlar bir rüzgarlıktan geçtikten sonra soyunma mahalline ulaşırlar. Bu mahalde veya bazı hamamlarda bu kısmın ara katında, soyunma hücrelerinde soyunduktan sonra genelde esas girişin karşısında bulunan bir kapıdan hamamın ikinci kısmı olan soğukluğa girilir. Vücudu ısıtma için bir müddet burada kalındıktan sonra binanın üçüncü kısmı olan sıcaklık kısmına geçilir. Burada kurnalı yıkanma köşeleri ve halvet hücrelerinde hamam görevlisinin yardımıyla yıkandıktan sonra aynı yol takip edilerek camekan denilen dış kısma çıkılır (Aru,1941).

3.3.1. Soyunmalık

Eski Roma hamamlarında Apodyterium, Spoliaterium, Vestarium denilen mekanlardır. Türkler bu mekana Camekan adını vermişlerdir. Soyunmalığın duvarlarının kenarında 100-120 cm yükseklikte, taştan yada ahşaptan yapılmış seki ve üzerinde sedir yer alır. Sedirin genişliği 150-250 cm arasındadır. Burası soyunma yeri olarak kullanılır. Mekanın bir yada iki yerinden merdivenle sekiye çıkılır. Sekinin altına ayakkabı ve nalınları koymak üzere küçük nişler yerleştirilmiştir (Aru,1941).

Hamamın cümle kapısının yanında hamamcı için ayrılmış küçük bir mekan ile müşterilerin bıraktığı emanetler için ayrılmış dolaplar yer alır. Bazı soyunmalıklarda, ahşap kolonlar üzerinde düzenlenmiş galeri katı bulunur (Aru,1941).

Soyunmalıklarda pencereler sedirin arkasında, genellikle bir, bazı hamamlarda iki sıra olarak yer alır. Kadınlar bölümünde, genellikle alt sıradaki pencereler bulunmaz. Soyunmalık ısıtılmamış bir mekandır. Bazı örneklerde, mekanı bir miktar ısıtan, havluları kurutmak amacıyla hücre içerisine, yere gömülü olarak yerleştirilmiş bir ocak bulunur. Bu mekandaki sıcak havanın dışarı atılması içinde kubbedeki tepe camlarından yararlanılır. Soyunmalığın kubbesinin ortasında bir aydınlık feneri ve tam altında da genelde mermerden işlenmiş fiskiyeli bir havuz bulunur (Aru,1941).

3.3.2. Soğukluk

Roma hamamlarında Tepidorium yada Aliptarium denilen mekandır. Soyunmalıktan tek kanatlı bir kapı ile soğukluğa geçilir. İç mekanlar arasındaki kapıların bir önemi yoktur. Kanatlar demir kancalarla duvara tespit edilmektedir. Bu kapılar hamamın rutubeti ve sıcaklık farkları ile çabuk çürüyeceğinden çok kaba yapılı ve sık sık değiştirilir. Kapılarda kasa yoktur. Üzerleri sivri veya yuvarlak kemerle örtülmektedir. Kapının üzerinde yarım koni biçiminde kagir külâh yer alır. Bu eleman, soğukluktan çıkan buharı, soyunmalıkta buğu yapmaması için dışarı atmak üzere yapılmaktadır. Soğukluğun bir kenarında büyük bir ocak nişine benzeyen, ıslak peştemalları kurutmak için kullanılan bir bölüm bulunur. Duvar kenarlarında dinlenmek ve kurulanmak için mermer sedirler yerleştirilmiştir. Soğukluğun ucunda ise tuvaletler ve tıraşlıklar yer alır (Aru,1941).

Soğukluk, sıcaklık ve soyunmalık arasında yer alan bir geçiş mekanıdır. Burası ısıtılan bir mekan olduğundan, sıcaklığa geçmeden önce vücudun ısıya alışmasını sağlar. Soğukluktaki kubbe ve tonozların üzerine yerleştirilen fil gözleri mekanın aydınlatılmasını sağlar. Soğukluğun ısısı 20-30 derece civarındadır (Aru,1941).

3.3.3. Sıcaklık

Roma hamamlarında Calderium yada Sudatorium denilen mekandır. Yıkanma için ayrılan özel yıkanma yerine halvet, genel yıkanma yerine ise eyvan denir. Halvetler kapıları peştamal ile örtülen, küçük özel hücrelerdir. Eyvan ise, bir kenarı açık, halvetlerin arasında kemerli yada tonozlu niş şeklinde, döşemesi hamam zemininden bir, iki kademe yüksek hacimdir. Halvet ve eyvanlarda yerden 20 cm kadar yüksekte, 70-100 cm genişlikte mermer sedirler bulunur. Bunların üzerine sıcak ve soğuk su sistemi bulunan mermer kurnalar yerleştirilmiştir.

Sedirlerin kenarı boyunca hafif eğimli olarak yerleştirilmiş derelerden, kirli suları soğukluğun tuvaletine akıtmakta yararlanılır (Aru,1941).

Sıcaklığın ortasında, dinlenme, terleme ve masaj amacıyla kullanılan yerden 40 cm kadar yüksek, çoğunlukla poligon şeklinde mermer döşemeli bir göbek taşı yer alır. Yer döşemesi tamamen, duvarlar ise tamamen yada kısmen mermerle kaplanmıştır. Sıcaklığın ısı 30-35 derece civarındadır. Halvetlerde ise 40 dereceye kadar yükselir. Külhanın yanında yer alan halvetlerin ısı 40 dereceyi geçer. Bu mekan, kubbeler üzerine yerleştirilen fil gözü denilen küçük cam fanuslar ile aydınlatılır. Çan şeklinde 15-40 cm çapında olan bu camlar, kubbeye bırakılan deliklere harçla tespit edilmektedir (Aru,1941).

3.3.4. Külhan - Sıcak ve Soğuk Su Deposu

Roma hamamlarında, Hypocausten denilen bölümdür. Hamamın ısıtılması için ateş yakılan ocağa külhan denilir (Aru,1941).

Külhan, 180-350 cm arasında değişen boyutlarda, fırına benzeyen daire şeklinde inşa edilmektedir. Üzerine dökme bakırdan bir kazan yerleştirilmektedir. Ateş ile temasının çoğaltılması için tabanı olabildiğince kubbelendirilmektedir. Külhanın iç döşemesi, ağzına doğru eğimlidir. Döşeme seviyesi ise hamamın döşeme kotundan daha aşağıda bulunur. Külhanın yan duvarlarına hamamın cehennemlik adı verilen kanallarına kadar uzanan yatay yarıklar açılmaktadır (Aru,1941).

Suyunun ısıtılmasında kullanılan bakır kazan, tonozlar ile örtülü sıcak su deposuna bağlıdır. Burası, bitişiğindeki soğuk su deposundan daha yüksektedir. Bu yüzden, sıcak ve soğuk sular arasında akım oluşur, su deponun her yerinde aynı sıcaklıkta bulunur (Aru,1941).

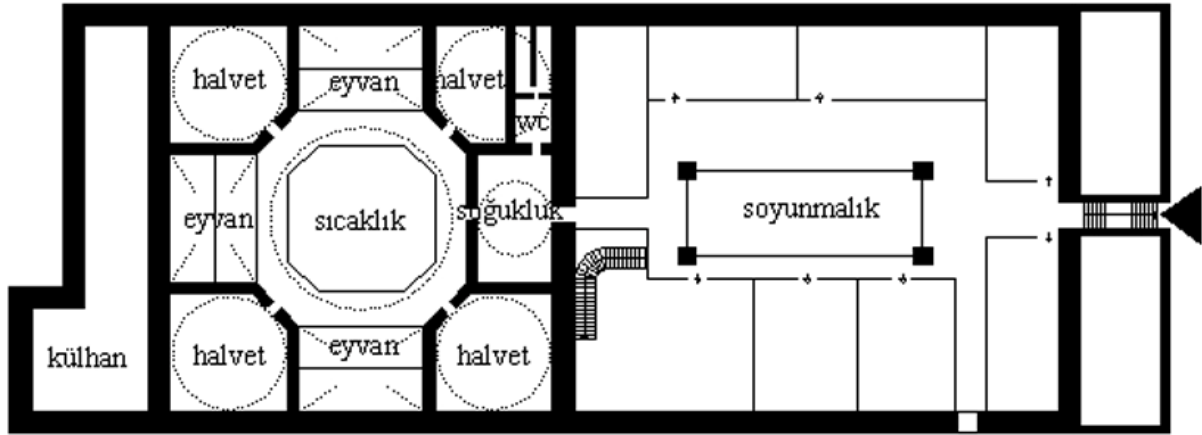
Su deposu ile sıcaklığın bağlantısı yoktur. Sıcaklık döşemesinin 200-250 cm kotunda tamirat ve kontroller sırasında kullanılmak üzere, su deposundan pencere açılmaktadır. Buna buhar penceresi denilmektedir. Sıcak su buharının sıcaklığa geçmesine de yardımcı olur. Sıcak ve soğuk su depolarında, kurnalara suyun iletilmesi, ana borularda toprak künklerle, ince kanallarda da kurşun borularla sağlanmıştır (Aru,1941).

3.3.5. Cehennemlik ve Isıtma Sistemi

Sıcaklık ve soğukluğun döşemeleri altındaki duman ve alev kanallarına cehennemlik denilmektedir. Külhanda yakılan odunlar bir taraftan su kazanının ve depodaki suyu ısıtırken, alev ve dumanları da cehennemlikte dolaşarak döşemeleri ısıtır. Duman, duvar içine yerleştirilmiş tüteklik denilen toprak borulardan geçerek dışarı atılır. Bu duvarların ısınmasına da yardımcı olur. Hamam döşemeleri 70-150 cm yükseklikte ve 40-50 cm² yüksekliğinde ayaklar üzerinde oturmaktadır. Mermer levhalar bu ayaklar üzerine oturan kemerlere biner ve böylece sıcak hava mermerle doğrudan doğruya temas etmez (Aru,1941).

KATALOG NO : 1

YAPININ ADI	Ağa Hamamı		ADRESİ	Turnacıbaşı Sokak No:66 Beyoğlu / İstanbul	
PAFTA	ADA	PARSEL	YAPIM YILI	YAPTIRAN	YAPAN
-	483	40	1562	Kapı Ağası Yakub Ağa	-
SAHİBİ	KULLANICISI	BAKIMINDAN SORUMLU KİŞİ	ÖZGÜN İŞLEVİ	BUGÜNKÜ İŞLEVİ	
Ali Yılmaz	Ali Yılmaz	Ali Yılmaz	Hamam	Hamam	

YAPININ ÖZGÜN PLAN ŞEMASI**YAPININ PLAN ANALİZİ**

SOYUNMALIK	Dikdörtgen formundaki Soyunmalık bölümüne arazinin eğiminden dolayı 10 basamak merdivenle inilmektedir. Bu bölümde, bir soyunma bölümü, merdivenle çıkılan iki asma katında da soyunma odaları vardır. Daha sonra bu katlara bir üçüncüsü eklenmiştir. Soyunmalık bölümü kagir bir bina olup, üzeri ahşap konstrüksiyonlu kırma çatı ile örtülmüştür.	Oda Sayısı	27
		Süs Havuzu	Var
		Kubbe Feneri	Var
		Kandil	Yok
SOĞUKLUK	Soğukluk bölümü, dikdörtgen formunda olup, üzeri kubbe ile örtülüdür. Hamamın traşlık ve tuvaletler bölümüne buradan ulaşılmaktadır.	Soğukluk	1
		Wc	2
		Traşlık	2
SICAKLIK	Dar bir soğukluktan geçilerek girilen Sıcaklık bölümü, kare formunda olup, 2 halveti ve 3 eyvanı vardır. Sıcaklık bölümünün üstü bir büyük, dört küçük kubbe ile örtülüdür.	Eyvan	3
		Halvet	2
		Göbektaş	Kare
		Kurna	15

YAPININ ISITMA SİSTEMİ

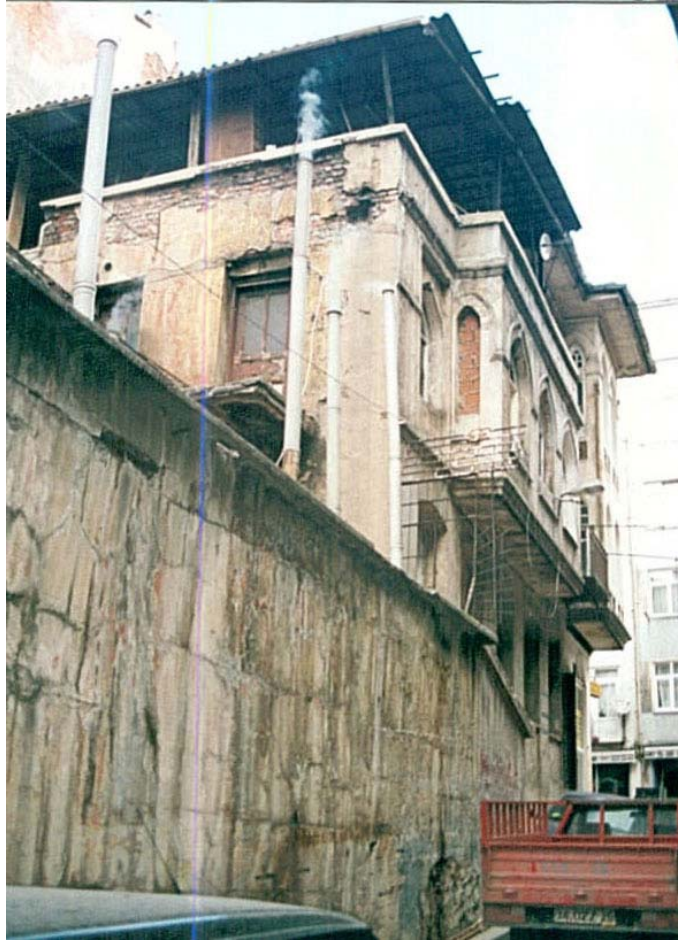
KÜLHAN	Külhan bölümünde, hamam ve suyunu ısıtmak için, kömür ve ağırlıklı olarak odun yakılmakta olup, üzeri eğimli beton çatı ile kaplıdır.
BİB.	1147 Tarihli Hamamcı Esnafı Derneği. Akbatu, Ş. İstanbul Hamamları. Haskan, M. N. İstanbul Hamamları. İstanbul Kültür ve Sanat Ans. I/316. Koçu, R. E. İstanbul Ans. I/241.

Fotoğraf 3.1. Ağa Hamamı giriş cephesi.

Fotoğraf 3.2. Ağa Hamamı sıcaklık bölümü ana kubbesi.

Fotoğraf 3.3. Ağa Hamamı yan cephesi.

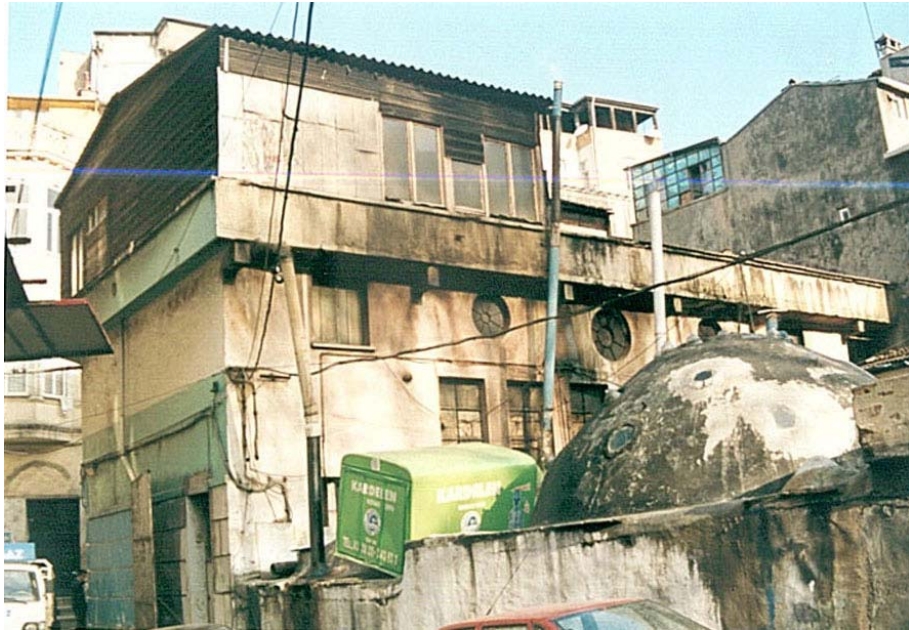
Fotoğraf 3.4. Ağa Hamamı külhan bölümü üstü.

Fotoğraf 3.5. Ağa Hamamı soğukluğa geçiş kapısı.

Fotoğraf 3.6. Çukurcuma Bostanbaşı Hamamı giriş cephesi

Fotoğraf 3.7. Çukurcuma Bostanbaşı Hamamı arka cephesi.

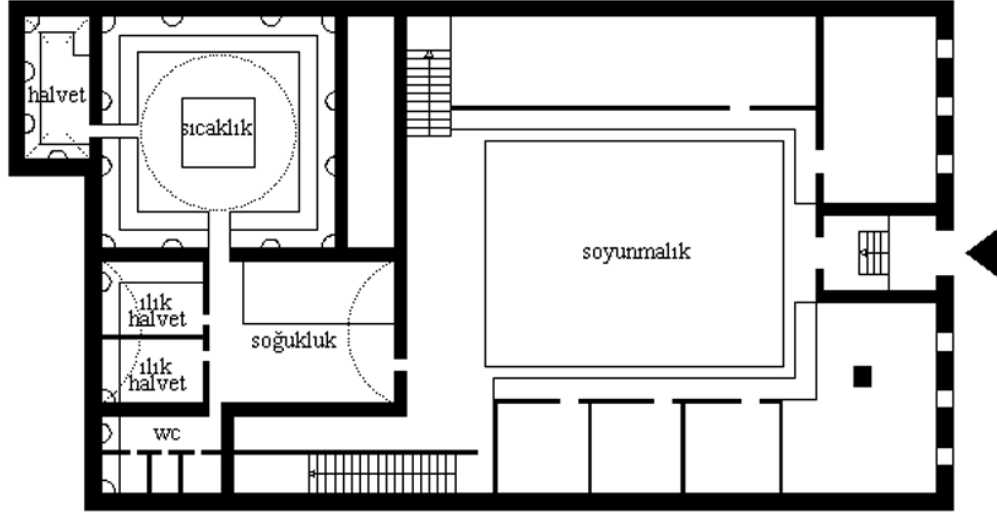
Fotoğraf 3.8. Çukurcuma Bostanbaşı Hamamı üst kat soyunmalık bölümü.

Fotoğraf 3.9. Çukurcuma Bostanbaşı Hamamı alt kat soyunmalık bölümü.

KATALOG NO : 3

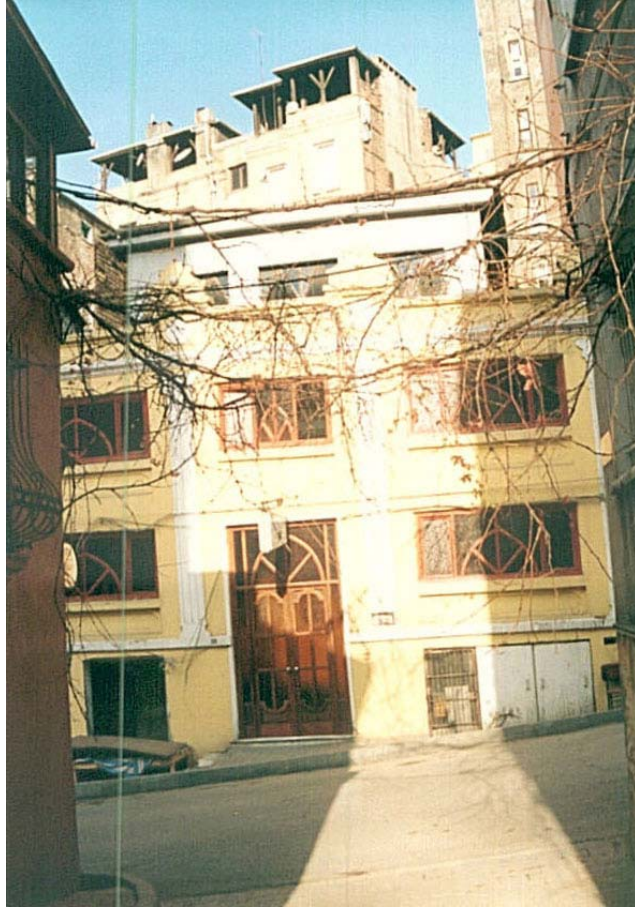
YAPININ ADI	Çukurcuma Sürahi Hanım Hamamı Süreyya Hamamı Sürahi Hanım Hamamı		ADRESİ	Firuz Ağa Mahallesi Çukurcuma Caddesi No:17 Beyoğlu / İstanbul	
PAFTA	ADA	PARSEL	YAPIM YILI	YAPTIRAN	YAPAN
-	490	24	1831'den az sonra	Nakşidil Valide Sultan	-
SAHİBİ	KULLANICISI	BAKIMINDAN SORUMLU KİŞİ	ÖZGÜN İŞLEVİ	BUGÜNKÜ İŞLEVİ	
Erdoğan Önadım	Erdoğan Önadım	Erdoğan Önadım	Hamam	Hamam	

YAPININ ÖZGÜN PLAN ŞEMASI**YAPININ PLAN ANALİZİ**

SOYUNMALIK	Dikdörtgen formunda, dört basamak merdiven ve kısa bir koridorla girilen Soyunmalık bölümünün üstü, ahşap kırma çatı ile örtülüdür. Bu bölümde soyunma odalarının bulunduğu bir asma kat bulunmaktadır. Ayrıca örtüde dikdörtgen şeklinde bir çatı feneri bulunmaktadır.	Oda Sayısı	21
		Süs Havuzu	Yok
		Kubbe Feneri	Var
		Kandil	Yok
SOĞUKLUK	Dikdörtgen formundaki Soğukluk bölümünde, sağda mermer bir set, karşıda ise iki soğuk halvet bulunmaktadır. bunların önünden sola açılan bir kapıdan tuvaletlere ve traşlık bölümlerine geçilir. Sağdaki bir kapı ile de Sıcaklık bölümüne girilir. Soğukluk bölümünün üzeri beşik tonozla kapatılmıştır.	Soğukluk	1
		Wc	2
		Traşlık	2
SICAKLIK	Kare planlı Sıcaklık bölümünün üzeri yarım bir kubbe ile örtülüdür. Ortasında kare bir göbektaşı bulunmaktadır. buradan bir kapı ile üzeri beşik tonozla örtülü bir sıcak halvete geçilmektedir.	Eyvan	Yok
		Halvet	1
		Göbektaşı	Kare
		Kurna	18

YAPININ ISITMA SİSTEMİ

KÜLHAN	Külhan bölümünde, hamam ve suyunu ısıtmak amacı ile odun ve kömür yakılmaktadır.
BİB.	Akbatu, Ş. İstanbul Hamamları. Haskan, M. N. İstanbul Hamamları. Koçu, R. E. İstanbul Ans. 8/4167. Sezen, Z.N. Dünden Bugüne İstanbul Ans. II/539.

Fotoğraf 3.10. Çukurcuma Sürâhi Hanım Hamamı giriş cephesi.

Fotoğraf 3.11. Çukurcuma Sürâhi Hanım Hamamı ve çevredeki binalar.

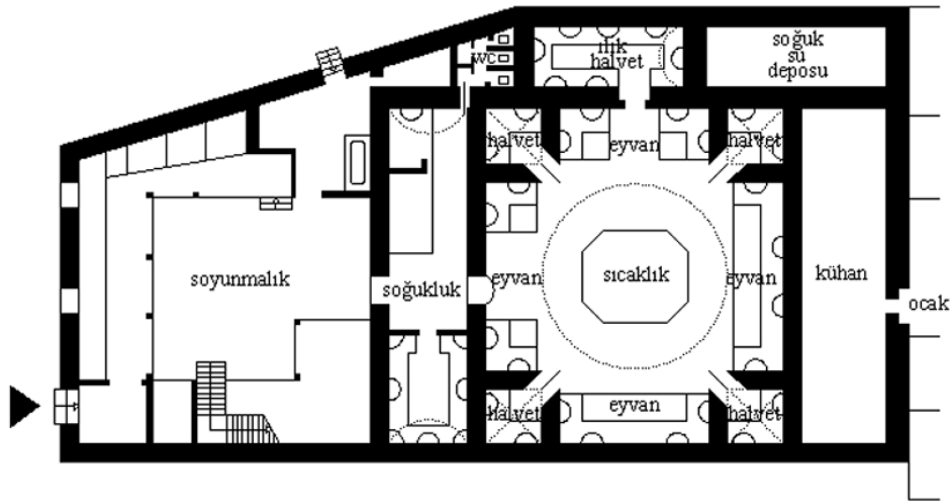
Fotoğraf 3.12. Çukurcuma Sürâhi Hanım Hamamı sıcaklık bölümü ana kubbesi.

Fotoğraf 3.13. Çukurcuma Sürâhi Hanım Hamamı çatı feneri ve Soğukluk bölümü üst örtüsü.

KATALOG NO : 4

YAPININ ADI	Galatasaray Hamamı		ADRESİ	Turnacıbaşı Sokak No:24 Beyoğlu / İstanbul	
PAFTA	ADA	PARSEL	YAPIM YILI	YAPTIRAN	YAPAN
-	487	1	1715	Şehid Ali Paşa	-
SAHİBİ	KULLANICISI	BAKIMINDAN SORUMLU KİŞİ	ÖZGÜN İŞLEVİ	BUGÜNKÜ İŞLEVİ	
Hüseyin Yumuşak	Hüseyin Yumuşak	Hüseyin Yumuşak	Hamam	Hamam	

YAPININ ÖZGÜN PLAN ŞEMASI**YAPININ PLAN ANALİZİ**

SOYUNMALIK	Soyunmalık bölümünün net bir formu yoktur. İçerisinden kagir bir merdivenle çıkılan, soyunma odalarının bulunduğu, galerili iki asma kat mevcuttur. Mekanın ortasında bir süs havuzu bulunmaktadır. soyunmalık bölümü kagir bir yapı olup, üzeri ahşap kırma çatı ile örtülüdür. Çatının ortasında dikdörtgen şeklinde bir çatı feneri bulunmaktadır.	Oda Sayısı	72
		Süs Havuzu	Var
		Kubbe Feneri	Var
		Kandil	Var
SOĞUKLUK	Dikdörtgen formundaki Soğukluk bölümünün üzeri beşik tonozla örtülüdür. Sağ tarafında genişçe bir yıkanma yeri, sol tarafında ise tuvaletler ve traşlıklar yer almaktadır.	Soğukluk	1
		Wc	4
		Traşlık	4
SICAKLIK	Kare formundaki Sıcaklık bölümü, köşelerde birer halvet ve bu halvetlerin arasındaki eyvanlardan oluşmaktadır. Mekanın ortasında köşeleri kırık kare şeklinde göbektaşı yer almaktadır. Buradan ayrıca üzeri beşik tonozlu bir ılıkliğe geçilmektedir. Sıcaklık bölümünün üzeri kubbe ile örtülüdür. Eyvanlar beşik tonoz ile, halvetler ise çapraz tonozla örtülüdür.	Eyvan	4
		Halvet	4
		Göbektaşı	Kare
		Kurna	42

YAPININ ISITMA SİSTEMİ

KÜLHAN	Külhan bölümünde, daha önceleri hamam ve suyunu ısıtmak amacı ile odun ve kömür yakılmakta idi. Hamamın ısıtma sistemi 1998 yılında doğalgaza dönüştürüldü. Hamam günümüzde doğalgaz ile ısıtılmaktadır. Hamam içerisinde bu tesisatı açıkça görmek mümkündür.
BİB.	1147 Tarihli Hamamcı Esnafı Esami Defteri. Haskan, M. N. İstanbul Hamamları. Koçu, R. E. İstanbul Ans.II/5925. Tanman, M. B. Düinden Bugüne İstanbul Ans., III/369. Yüksel, İ. A. Osmanlı Mimarisinde II.Beyazıd-Yavuz Selim Devri.

Fotoğraf 3.14. Galatasaray Hamamı giriş cephesi.

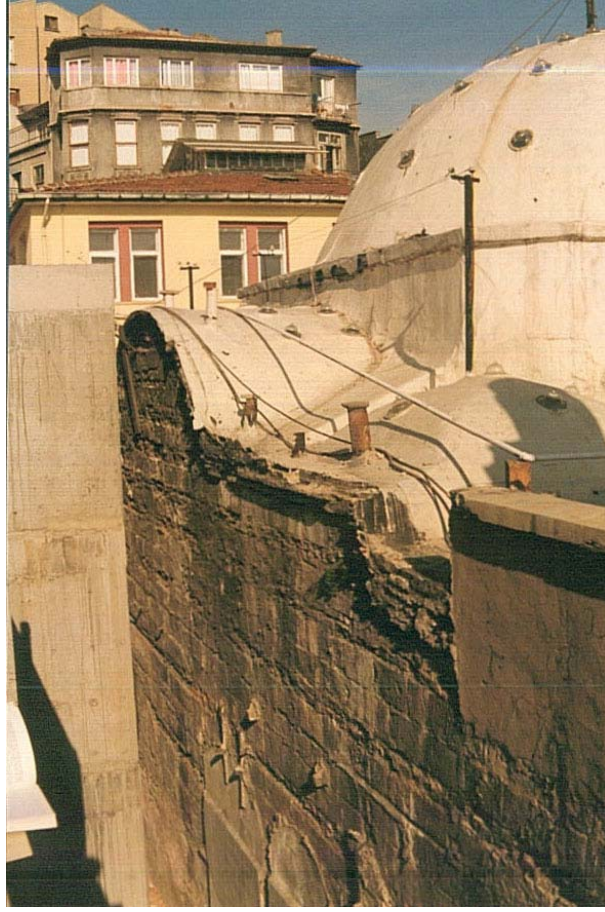
Fotoğraf 3.15. Galatasaray Hamamı arka cephesi.

Fotoğraf 3.16. Galatasaray Hamamı yan cephesi.

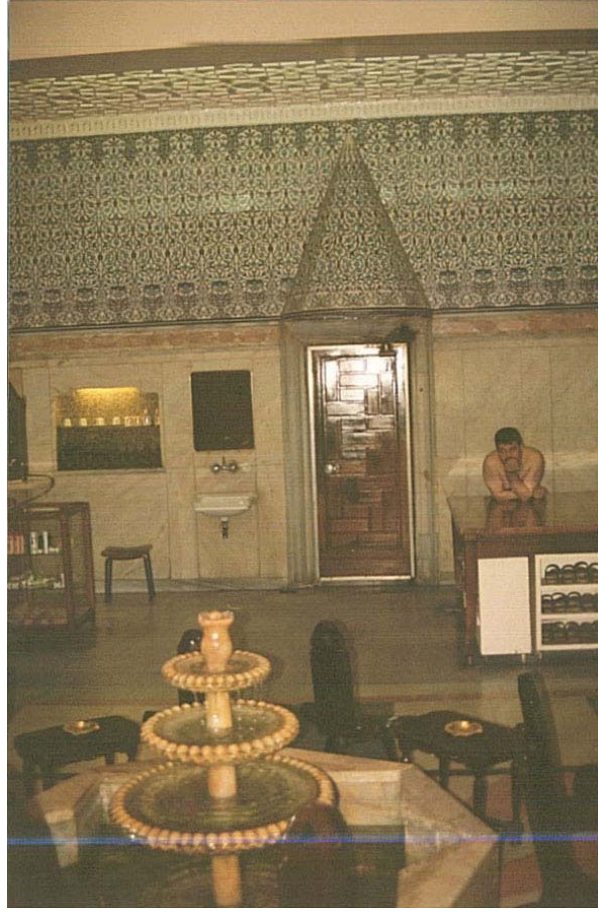
Fotoğraf 3.17. Galatasaray Hamamı sıcaklık bölümü ana kubbesi.

Fotoğraf 3.18. Galatasaray Hamamının liseye bitişik duvarı.

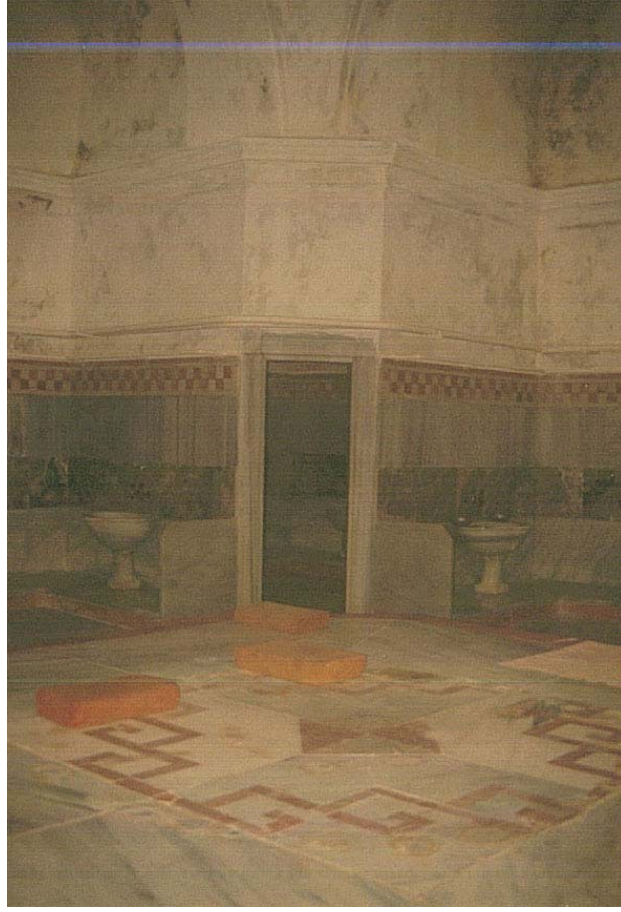
Fotoğraf 3.19. Galatasaray Hamamı ılıklik bölümü üst örtüsü.

Fotoğraf 3.20. Galatasaray Hamamı soğukluk bölümüne giriş kapısı ve çini kaplı duvarı.

Fotoğraf 3.21. Galatasaray Hamamı sıcaklık bölümü ve göbektaşı.

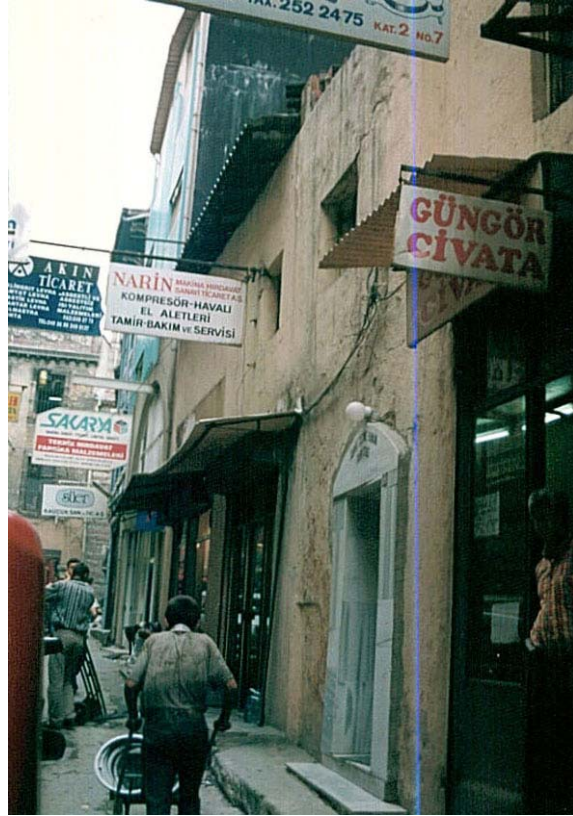

Fotoğraf 3.22. Galatasaray Hamamı sıcaklık bölümünden halvete giriş kapısı.

KATALOG NO : 5					
YAPININ ADI	Perşembe Pazarı Hamamı Çeşme Hamamı		ADRESİ	Perşembe Pazarı Caddesi Yeni Çeşme Sokak No:7 Karaköy / İstanbul	
PAFTA	ADA	PARSEL	YAPIM YILI	YAPTIRAN	YAPAN
171	1110	3	1730'dan az önce	-	-
SAHİBİ	KULLANICISI	BAKIMINDAN SORUMLU KİŞİ	ÖZGÜN İŞLEVİ	BUGÜNKÜ İŞLEVİ	
Hasan Yılmaz	Hasan Yılmaz	Hasan Yılmaz	Hamam	Hamam	
YAPININ ÖZGÜN PLAN ŞEMASI					
Plan Şeması Bulunamamıştır.					
YAPININ PLAN ANALİZİ					
SOYUNMALIK	Görülememiştir.			Oda Sayısı	-
				Süs Havuzu	Yok
				Kubbe Feneri	Var
				Kandil	Yok
SOĞUKLUK	Görülememiştir.			Soğukluk	-
				Wc	-
				Traşlık	-
SICAKLIK	Görülememiştir.			Eyvan	-
				Halvet	-
				Göbektaşı	-
				Kurna	-
YAPININ ISITMA SİSTEMİ					
KÜLHAN	Görülememiştir.				
BİB.	1147 Tarihli Hamamcı Esnafı Esami Defteri. Akbatu, Ş. İstanbul Hamamları. Haskan, M. N. İstanbul Hamamları.				

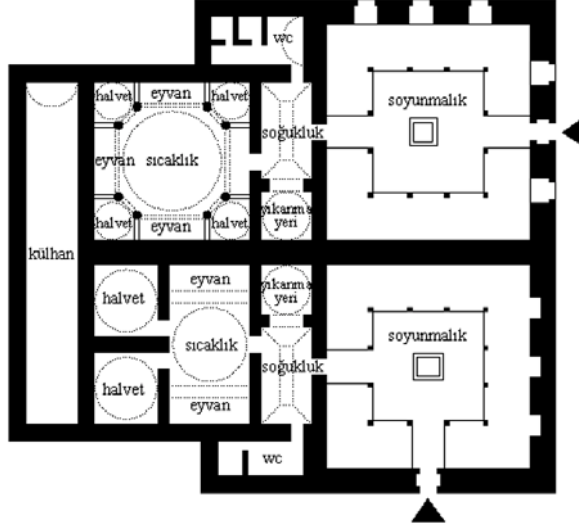
Fotoğraf 3.23. Perşembe Pazarı Hamamı sokağı.

Fotoğraf 3.24. Perşembe Pazarı Hamamı girişi.

KATALOG NO : 6

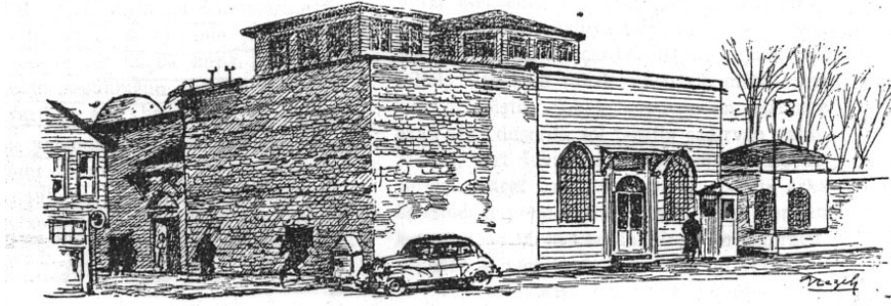
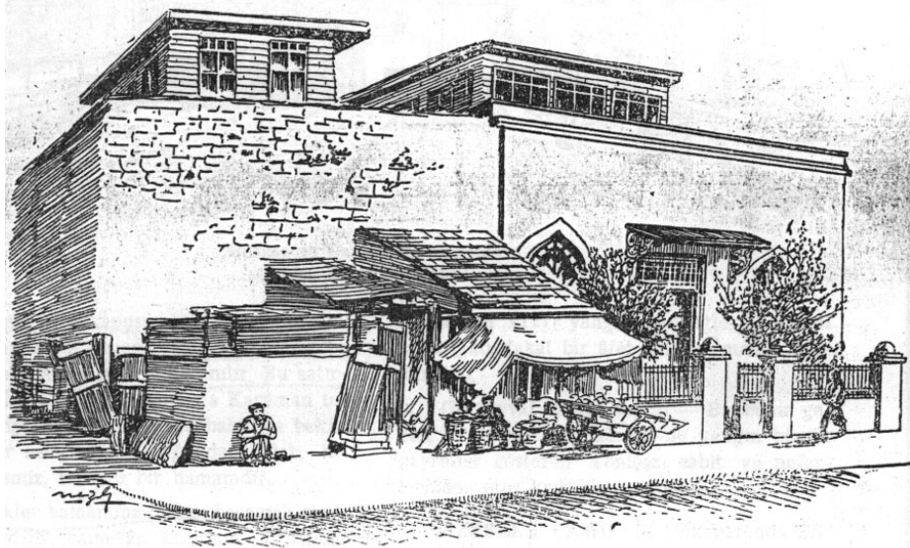
YAPININ ADI	Yeşil Direkli Hamam, Azapkapısı Hamamı, Sokollu Mehmed Paşa Hamamı, Çeşme Meydanı Hamamı.		ADRESİ	Azapkapı Mevkii Tersane Caddesi No:74 Karaköy / İstanbul	
PAFTA	ADA	PARSEL	YAPIM YILI	YAPTIRAN	YAPAN
-	252	4	16.yy	Sokollu Mehmed Paşa	Mimar Sinan
SAHİBİ	KULLANICISI	BAKIMINDAN SORUMLU KİŞİ	ÖZGÜN İŞLEVİ	BUGÜNKÜ İŞLEVİ	
Ömer Elibol	Ömer Elibol	Ömer Elibol	Hamam	Hamam	

YAPININ ÖZGÜN PLAN ŞEMASI**YAPININ PLAN ANALİZİ**

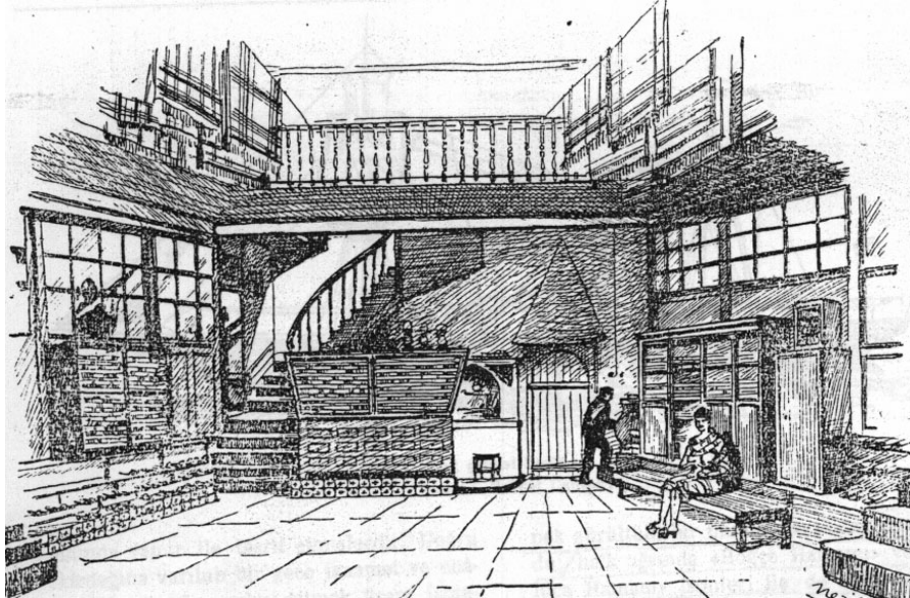
			K	E
SOYUNMALIK	Cadde cephesinde yer alan erkekler kısmı girişinden, girilen 4 taraflı galerinin bulunduğu soyunmalık kare olup, ahşap beşik çatı ile kaplıdır. Kadınlar bölümü soyunmalığı da kare olup, üzeri ahşap beşik çatı ile kaplıdır. Soyunmalık üzerinde dikdörtgen planlı, cepheleri üçer pencerele bir aydınlık feneri bulunmaktadır. Fenerin pasalı tavanının ortasında bir yıldız motifi vardır.	Oda Sayısı	22	-
		Süs Havuzu	Yok	-
		Kubbe Feneri	Var	Yok
		Kandil	Yok	-
SOĞUKLUK	Erkekler bölümünde, giriş aksındaki kapıdan geçilen soğukluk, sağında tuvaletlerin, solunda bir ılık halvetin yer aldığı, üstü aynalı tonozla örtülü, dikdörtgen formunda bir mekandır. Kadınlar bölümünde, tuvaletler solda, ılık halvet sağdadır. Dikdörtgen formundaki mekanın üzeri aynalı tonozla örtülüdür.	Soğukluk	1	1
		Wc	1	1
		Traşlık	2	2
SICAKLIK	Erkekler bölümünde, Haçvari planlı sıcaklık kare olup, orta mekanı oldukça basık bir kubbeye örtülmüştür. Sıcaklığın dört köşesine pandantifli kubbelerle örtülü 4 halvet yerleştirilmiştir. Halvetlerin arasında sivri kemerle geçilen 4 eyvan düz tonozla örtülüdür. Kadınlar bölümünde, ortası pandantifli kubbe ile örtülü, iki sivri kemerle ayrılan yan eyvanları düz tonozla örtülü, dikdörtgen bir sıcaklık vardır.	Eyvan	2	3
		Halvet	2	4
		Göbektaş	Var	Var
		Kurna	15	-

YAPININ ISITMA SİSTEMİ

KÜLHAN	Külühan bölümünde hamam ve suyunu ısıtmak amacı ile odun ve kömür yakılmaktadır.
BİB.	Akbatu, Ş. İstanbul Hamamları. Haskan, M. N. İstanbul Hamamları. Koçu, R. E. İstanbul Ans. III/1684. Kuran, A. Mimar Sinan, S:398. Özgen, S. Düünden Bugüne İstanbul Ans., VII/509.

Belge 3.2. Yeşil Direk Hamamının 1947 ve 1960'taki dış görünüşü (Nezih).
(Koçu, 1974:1683)

Belge 3.3. Yeşil Direk Hamamında camekan (Reşad Sevinçsoy). (Koçu, 1974:1684)

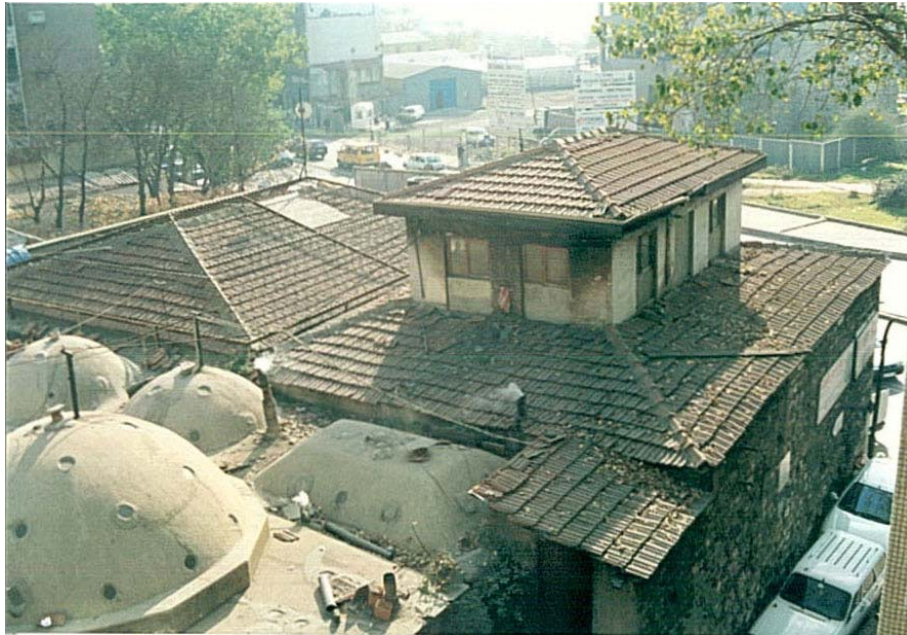
Fotoğraf 3.25. Yeşil Direk Hamamı dış görünüşü.

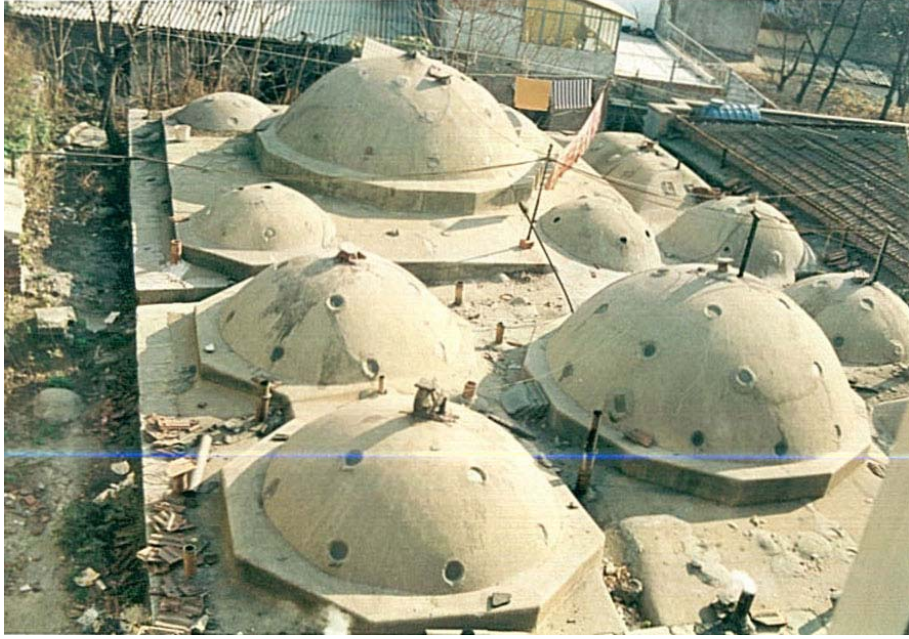
Fotoğraf 3.26. Yeşil Direk Hamamı kadınlar bölümü yan görünüşü.

Fotoğraf 3.27. Yeşil Direk Hamamı eski erkekler bölümü yan görünüşü.

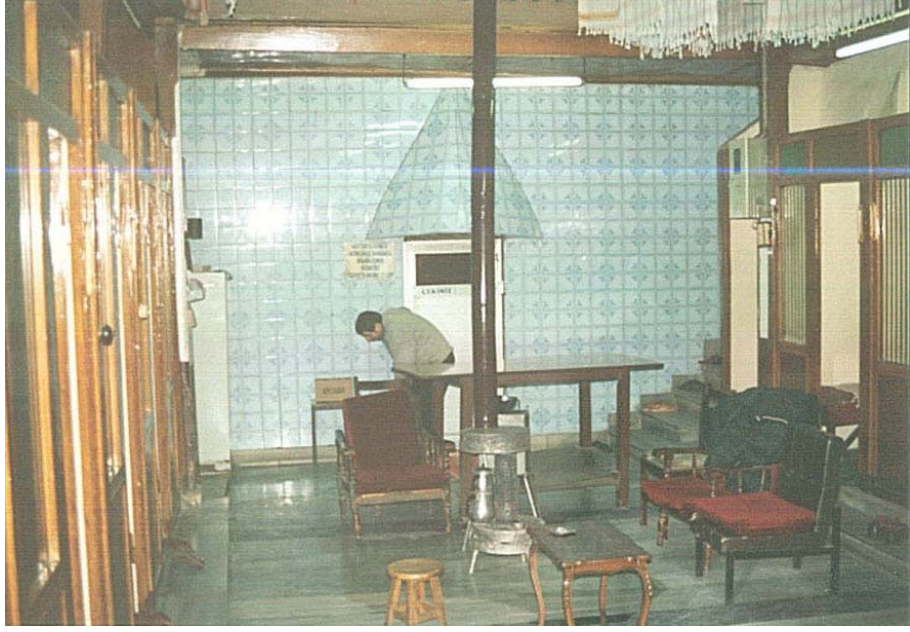
Fotoğraf 3.28. Yeşil Direk Hamamı soyunmalık bölümleri çatısı ve çatı feneri.

Fotoğraf 3.29. Yeşil Direk Hamamı sıcaklık bölümleri üst örtüsü.

Fotoğraf 3.30. Yeşil Direk Hamamı üst örtüsü.

Fotoğraf 3.31. Yeşil Direk Hamamı soyunmalık bölümü ve sogukluğa giriş kapısı.

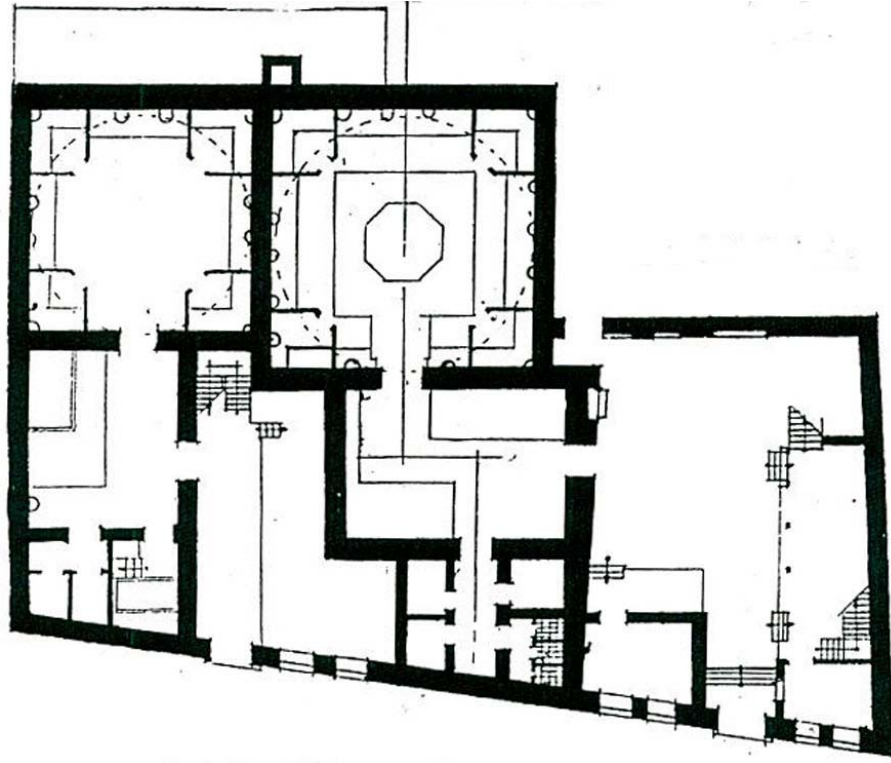
Fotoğraf 3.32. Yeşil Direk Hamamı sıcaklık bölümü ve kapalı olan erkekler bölümü sıcaklığına geçiş kapısı.

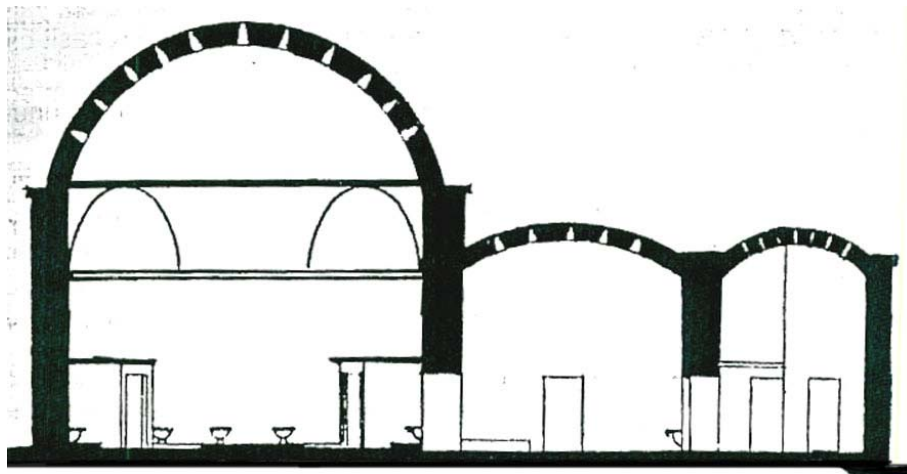
fotoğraf 3.33. Yeşil Direk Hamamı sıcaklık bölümü kubbesi.

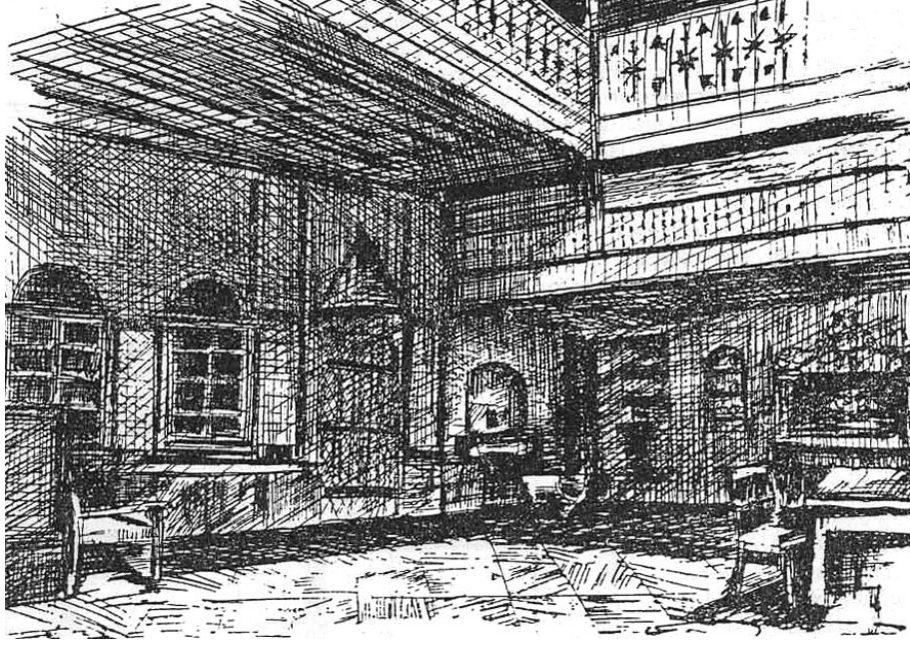
Fotoğraf 3.34. Yeşil Direk Hamamı sıcaklık bölümü kubbesini taşıyan kemer.

Belge 3.4. Arab Camii Hamamı plan şeması (Reşad Sevinçsoy). (Koçu, 1974:949)

Belge 3.5. Arab Camii Hamamı kesiti (Reşad Sevinçsoy). (Koçu, 1974:948)

Belge 3.6. Arab Camii Hamamında camekan (Reşad Sevinçsoy). (Koçu, 1974:948)

Fotoğraf 3.35. Buguluca Hamamı'nın bu duvarın önünde olduğu sanılmaktadır.

Fotoğraf 3.36. Buguluca Hamamı'nın duvar kalıntılarının arka cephesi.

Fotoğraf 3.37. Buguluca Hamamı'nın İtalyan kolonilerine ait olduğu düşünülen duvar kalıntıları.

KATALOG NO : 9				
YAPININ ADI	Çavuşbaşı Hamamı Kışla Arkası Hamamı		ADRESİ	Tophane-İstanbul Amire Müşirlik Dairesi arkasında, Sanatlar Mektebi Sokağı üzerinde idi.
YAPIM YILI	YAPTIRAN	YAPAN	YIKIM YILI	YIKILMA SEBEBİ
-	-	-	-	-
YAPININ 1905 TARİHLİ GOAD HARİTASINDAKİ YERİ VE ÇEVRESİ				
Harita Bulunamamıştır.				
YAPININ MİMARİ ve PLAN ÖZELLİKLERİ				
* Hamamın, mimari ve plan özellikleri ile ilgili bilgi bulunamamıştır. * Çavuşbaşı Hamamı'nın, günümüzde sokak üzerinde tuğla hatıllı duvarı, kubbesinin yarısı yıkılmış küçük halveti ve kemerli halvet kapısı hala görülmektedir. * Hamamın büyük bir bölümü sağlam olup eskiden ev olarak kullanılmaktaydı. * Günümüzde hamamın kubbelerinin üzeri ağaçlarla kaplanmıştır. * Hamam, Şinasi Akbatu'ya göre Ömer Paşa Vakfı'ndandır.				
BİB.	1147 Tarihli Hamamcı Esnafı Defteri. Akbatu, Ş. İstanbul Hamamları. Haskan, M. N. İstanbul Hamamları. Türkiye'de vakıf abideleri ve Eski Eserler, Vakıflar Genel Müd. Yayınları, Ankara, 1972, S:609.			

Fotoğraf 3.38 Çavuşbaşı Hamamı'nın bugünkü kalıntıları.

Fotoğraf 3.39 Çavuşbaşı Hamamı'nın bugünkü yan cephesi.

Fotoğraf 3.40 Çavuşbaşı Hamamı'nın bugünkü halvet kapısı.

Fotoğraf 3.41 Kapiçi Hamamı'nın yanındaki burcun günümüzdeki kalıntıları.

Fotoğraf 3.42 Kapiçi Hamamı'nın yerine yapılan binanın ön cephesi.

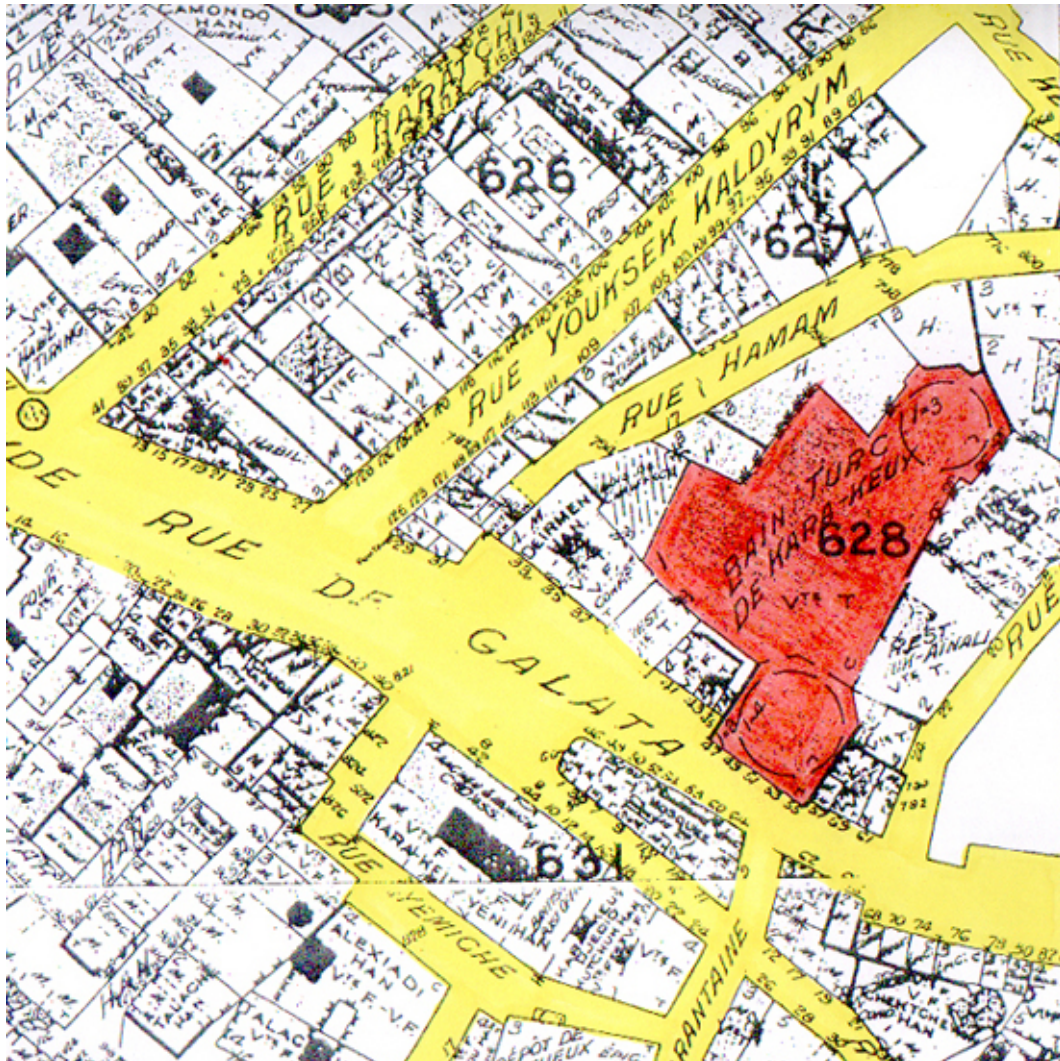

Fotoğraf 3.43 Kapiçi Hamamı'nın yerine yapılan binanın arka cephesi.

KATALOG NO : 11

YAPININ ADI	Karaköy Hamamı Bektaş Efendi Hamamı Karaköy Kapısı Hamamı		ADRESİ	Karaköy Meydanı'nda, Karaköy Palas'ın yerinde idi.
YAPIM YILI	YAPTIRAN	YAPAN	YIKIM YILI	YIKILMA SEBEBİ
-	-	-	-	-

YAPININ 1905 TARİHLİ GOAD HARİTASINDAKİ YERİ VE ÇEVRESİ

YAPININ MİMARİ ve PLAN ÖZELLİKLERİ

- * Hamamın, mimari ve plan özellikleri ile ilgili bilgi bulunamamıştır.
* Hamam, Bektaş Efendi Vakfı'ndandır.

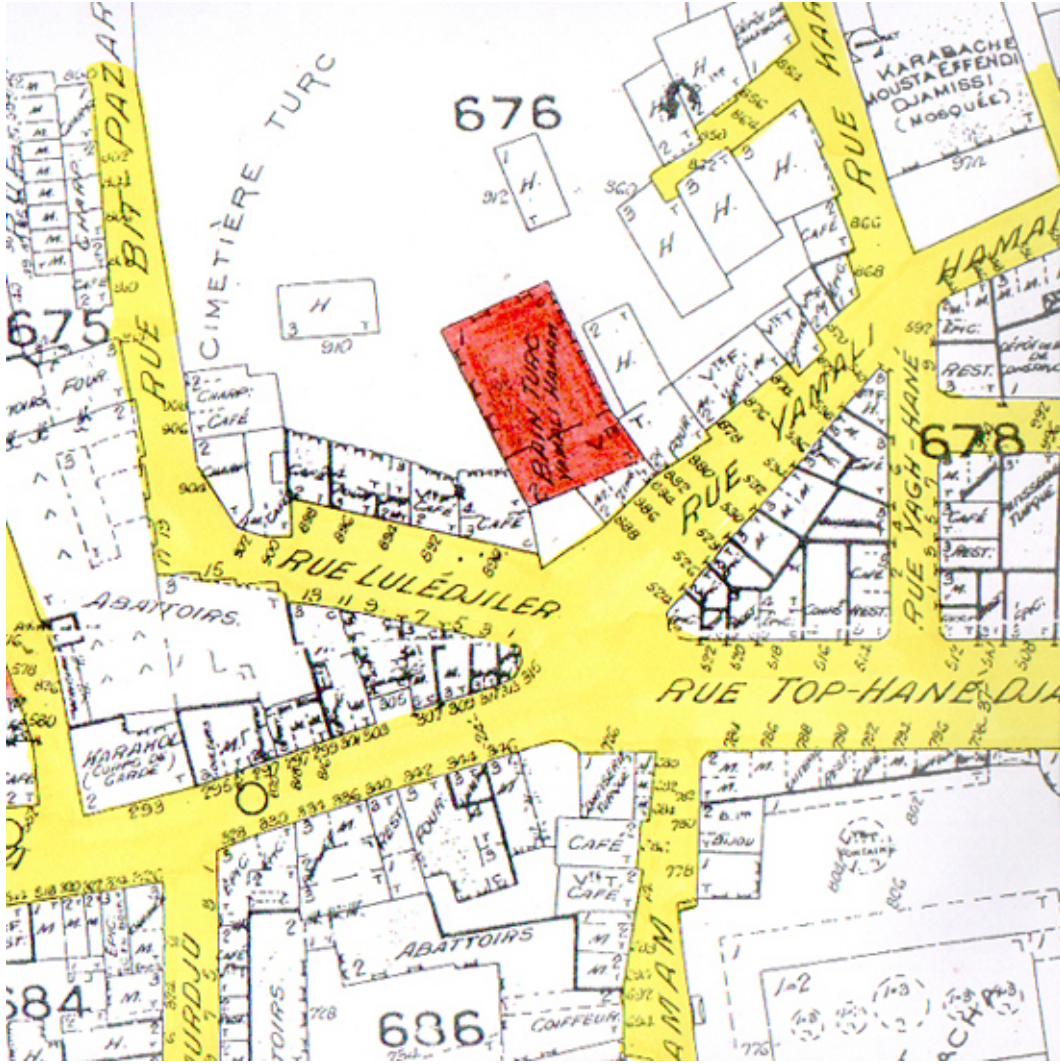
BİB.	Akbatu, Ş. İstanbul Hamamları. Haskan, M. N. Eyüb Tarihi, 1/164. Haskan, M. N. İstanbul Hamamları. Koçu, R. E. İstanbul Ans. 5/2442.
-------------	---

Fotoğraf 3.44 Karaköy Hamamı'nın yerine yapılan Karaköy Palas binası.

KATALOG NO : 12

YAPININ ADI	Yamalı Baba Hamamı Selçuk Sultan Hamamı Karabaş Hamamı		ADRESİ	Necati Bey Caddesi'nde, Kılıç Ali Paşa Hamamı karşısında, Karabaş Hamamı çıkmasının solunda idi.
YAPIM YILI	YAPTIRAN	YAPAN	YIKIM YILI	YIKILMA SEBEBİ
16. yy	Selçuk Sultan	-	1958	İmar Düzenlemesi

YAPININ 1905 TARİHLİ GOAD HARİTASINDAKİ YERİ VE ÇEVRESİ**YAPININ MİMARİ ve PLAN ÖZELLİKLERİ**

- * Hamamın, mimari ve plan özellikleri ile ilgili bilgi bulunamamıştır.
- * Hamam, Sultan II. Bayazıd'ın kızı Selçuk Sultan'ın vakfındandır.
- * Tek tipte planı olan bir hamamdı.

BİB.

Akbatu, Ş. İstanbul Hamamları.
Haskan, M. N. İstanbul Hamamları.
Ünsal, B. İstanbul'un İmarı ve Eski Eser Kaybı, s:11/46.
Yüksel, A. II. Beyazıd-Y.S. Selim Devri, s:191-366-368-440.

Fotoğraf 3.45 Yamalı Baba Hamamı'nın yıkılmadan önceki yeri.

3.5. Galata Hamamları ve Korunması Gerekli Değerleri

3.5.1. Galata Hamamları ve Koruma Gerekçeleri

Korunması gerekli yapılar, sahip bulunduğu sanat, tarih yada genel olarak kültür ve tarihi değeri bakımından, kamu için olduğu kadar, bir bölge, bir şehir, bakımından da belirli bir önem taşıyan varlıklar olarak tanımlanabilir (Atlı,1990:109).

Bir yapının korunmaya değer olabilmesi için sahip olması gereken çeşitli değerler vardır. Tek tek ya da birlikte ortaya çıkabilecek bu değerlerin en önemlileri şunlardır:

- Tarihi değer: Ağa Hamamı, Kılıç Ali Paşa Hamamı, Yeşil Direk Hamamı, Galatasaray Hamamı.
- Sanat değeri: Kılıç Ali Paşa Hamamı, Yeşil Direk Hamamı.
- Eskilik değeri: Kılıç Ali Paşa Hamamı, Yeşil Direk Hamamı, Galatasaray Hamamı.
- Kullanma değeri: Kılıç Ali Paşa Hamamı, Galatasaray Hamamı.

İçerdikleri tarihi, sanat, eskilik ve kullanma değerleri ile hamamlar, korunması gerekli değerler kapsamına girmektedirler. Bu çalışmada incelenen, Kılıç Ali Paşa Hamamı, Ağa Hamamı, Yeşil Direk Hamamı ve Galatasaray Hamamı, sahip oldukları bu değerler bakımından korunması gerekli yapılardır.

Zaman içerisinde bir çoğu yıpranan hamamların gelir getirici özelliklerini bir kenara bırakırsak, onları değerlendirmek, kullanmak, yaşatmak ve gelecek kuşaklara aktarmak en önemli amaç olmalıdır.

İçerdikleri değerlerle anıt kapsamına giren hamamlar, 21.7.1983 tarih ve 2863 sayılı “Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu” nun 6. maddesine göre “taşınmaz kültür varlığı” olarak tescil edilmiştir (21.7.83 tarih ve 2863 sayılı kanun, 23.7.83 tarih ve 18113 sayılı Resmi Gazete).

3.5.2. Galata Hamamlarının Bozulma Nedenleri

Hamamları tehdit eden yıpranma türleri ve bunların nedenleri aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- Yapısal yıpranma: bireysel, doğal nedenler
- İşlevsel yıpranma: toplumsal nedenler

- Çevresel yıpranma: toplumsal, doğal nedenler
- Ekonomik yıpranma: bireysel, toplumsal nedenler

Günümüzde saray, medrese, kervansaray gibi bazı yapılar özgün işlevlerini tamamen kaybetmiş olmalarına karşın, bazı yapılar da işlevsel olarak eskimekte-dirler. Yapıların fiziksel özelliklerinin işlevlerinden daha ömürlü oldukları düşünülürse, işlevlerini sürdüren binalar için bile, her konudaki gelişmeler nedeniyle sorunlar olabilmektedir. O binaya ait işlevin tamamen değiştirilmesi ya da işlevin geliştirilmesi gerekebilir.

Hamamlar işlevlerini yitirmemiş olmasına karşın, türlü nedenlerle yapısal, çevresel, ekonomik yıpranmaya uğramıştır. Hamamların bir çoğu bugün harap ve bakımsız durumdadır. Kişi mülkiyetindeki hamamlarda gerekli olan onarım ve bunu izlemesi gereken bakım işlemi yerine getirilmemektedir. Bu durum ise, hamamları yapısal yıpranmaya maruz bırakmaktadır.

Yapıldıkları dönemlerde, hamamların nüfusun yoğun olduğu yerlerde ve çarşıların yakınında yer almasına dikkat edilirdi. Zaman içinde bu bölgelerin yoğunlukları ve yüklendikleri işlevler değişmiş, yanlış planlama kararları da bu değişimi olumsuz yönde etkilemiştir. Değişim sonucunda, hamamlar çevre kapsamı dışında kalmış, yapı ile çevresi birbirinden kopmuş ve çevresel yıpranma oluşmuştur.

Hamamların bulundukları bölgelerin ticari yoğunluklarının artması, rant değerlerini de arttırmış, sonuçta başka işlevleri taşımak zorunda kalmışlardır. Bu ekonomik yıpranma sonucunda hamamlar, depo, imalathane olarak kullanılır hale gelmiştir. Bunun sonucunda da hamamlar işlevsel yıpranmaya uğramışlardır.

Bu tip yıpranmalara maruz kalan hamamlarımızın, bozulmalarına neden olan genel etkenler ise;

- Uzun Süreli Doğal Etkenler:

Yapılar uzun yıllar doğanın değişik etkileri altında yıpranır ve sürekli bakım sağlanmazsa ciddi hasarlar gözlenir. Aşırı sıcak karşısında genleşen malzemeler soğukta da donu maruz kalır; ısı farkları, donma çözünme döngüleriyle malzemeler yorulur, yıpranır. Suyun kapilarite ile bina içindeki hareketi de yapı malzemelerinde hasara neden olmaktadır. Zeminden yükselen nem taşıyıcı sistemi ıslatarak taşıyıcı sisteme gelen yükü fazlaştırdığı gibi, ayrıca içinde taşıdığı tuzların duvar yüzeyinde buharlaşması sonucu

çiçeklenmelere, duvarın fiziksel ve kimyasal yapısını bozucu etkilere neden olabilmektedir (Ahunbay,1996:45-46).

Yağmur sularının bozulan bir çatı kaplaması veya deresinden dolayı binadan hızla uzaklaştırılamaması, yosun ve otların gelişmesine uygun ortamı hazırlar. Bozuk olan ayrıntı çevresinde yosunlar yerleşir. Ciddi hasarların başlangıcı olabilecek bu bozulmaların sürekli bakımla giderilmesi gerekir. Yağmur sularının yüzeyden akarken yaptıkları aşındırıcı etkide, özellikle kolayca aşınan taşlarla yapılmış anıtlarda önemli hasarlara yol açabilir (Ahunbay,1996:46).

Suyla ilgili olan don olayı da, hamamları tahrip eden, önemli etkenlerden biridir. Çatlaklara giren su donduğunda kama etkisi yaparak çatlakların büyümesine, büyük parçaların kopmasına yol açar. Bakımsızlık, dikkatsizlik, kötü detaylandırma gibi etkenlerle birleşen don, düzeltilmesi güç ve çoğu kez pahalı olan kayıplara neden olmaktadır (Ahunbay,1996:47).

Rüzgarın taşıyarak getirdiği ve çatılara, duvar oyuklarına, boşalmış derzlere yerleştirdiği tohumların gelişmesiyle bir çok bakımsız binanın cephesinde, üstünde ağaçların kök salıp geliştiği gözlenmektedir. Rüzgar, özellikle deniz tuzu ve kumlarla birlikte etkidiğinde hızlı ve ciddi yüzey aşınmalarına neden olabilmektedir (Ahunbay,1996:47).

Kuşlar, böcekler, gibi hayvanlar da, hamamlara zarar veren etkinliklerde bulunur. Örneğin martılar, çatılarda avlarını yerken bu sırada kurşun kubbeyi delerek binanın su almasına neden olmaktadır. Ayrıca, kuş pislikleri de, içerdikleri asitlerden dolayı yapıya zarar verebilmektedir (Ahunbay,1996:49).

Kılıç Ali Paşa Hamamı'nın cephesindeki çiçeklenmeler, kubbesindeki kurşun kaplamadaki bozulmalar, cephesindeki kir tabakaları, Yeşil Direk Hamamı'nın cephesindeki çiçeklenmeler ve isler vs. bu konu ile ilgili en önemli örneklerdir.

- Doğal Afetler:

Ne zaman olacağı önceden bilinmeyen, aniden şiddetli bir felaket olarak ortaya çıkan deprem, toprak kayması, sel, tayfun gibi olaylar tarihi çevrelerin, anıtların hasar görmesine neden olmaktadır (Ahunbay,1996:49).

- İnsanların Neden Oldukları Hasarlar:

İnsanlar bakımsızlık, terk, kasıtlı tahrip gibi eylemlerle tarihi yapıların yok olmalarına yol açabilirler.

Terk; Bir tarihi yerleşmenin terk edilmesi ve orada bulunan kentsel dokunun, önemli anıtların bakımsız kalması çoğu kez sosyal ve ekonomik sorunlarla ilişkilidir (Ahunbay,1996:50). Bugün, hamamlarımızın içinde bulunduğu en önemli sorunlardan birisi budur. Günümüzde rant değerini yitiren hamamlar, bilinçsiz kullanıcılar tarafından terk edilmektedir.

Kötü kullanım ve onarımlar; Kötü kullanım harabiyeti hızlandıran önemli bir etkidir. Tarihi yapılarda bilinçsizce yapılan değişiklikler strüktür düzeninde aşırı yüklenme veya süreksizliklere neden olmaktadır. Venedik Tüzüğü'nün 9. maddesinde de belirtildiği gibi, onarım uzmanlık gerektiren bir iştir. İyi yetişmiş mimar ve ustalar tarafından, uygun malzeme ve teknik kullanılarak gerçekleştirilmeyen onarımlar, kaba tamirden öte geçememektedir (Ahunbay,1996:50). Günümüzde, hamamlarımıza, işletmeciler tarafından bu gerekli önem verilmemekte ve yapılar sorunlarıyla baş başa bırakılmaktadır. Hatta, rant değerini yitiren hamamlarımız, Yeşil Direk Hamamı'nın erkekler bölümünde olduğu gibi, kapatılarak dükkan ve depolara dönüştürülmektedir.

Yangınlar; Tarih boyunca İstanbul yangınlarla harap olmuş, konutların kagir yapılması için fermanlar çıkarılmıştır. İhmal ve dikkatsizlik sonucu çıkan yangınlar, bir çok eski yapıyı çoğu kez yaşanamaz, bazen de onarılamaz duruma getirmektedir. Kundaklama da anıtların yok olmasına neden olan kasıtlı bir yangın türüdür (Ahunbay,1996:53).

Bayındırlık etkinlikleri; Yeni yollar açılması tarihi çevreleri tehdit eden çağdaş imar hareketleridir. 1950'lerde İstanbul'da gerçekleştirilen yol genişletme etkinlikleri, 1980'lerin ikinci yarısında açılan Tarlabası Bulvarı tarihi binaların yıkılıp yok olmasına neden olmuştur. Kentlerin plansız gelişmesi veya yeni planlarla sağlanan imar haklarıyla kat yüksekliklerinin aşırı artması tarihi yapıları olumsuz etkilemekte, hatta algılanmasını olanaksız kılmaktadır. Aşırı yüksek kütlelerle çevrilen külliyyelerin silüetteki etkisi zayıflamakta, yoğunluğun artması tarihi yerleşmelerin dar sokaklarının genişletilmesi için baskı yaratmakta, gürültü ve istenmeyen yabancı öğelerin girmesiyle tarihi çevre görsel bütünlüğünü, uyumlu çevre etkisini yitirmektedir (Ahunbay,1996:56). 1958 yılında, Tophane Meclis-i Mebusan Caddesi'nin genişletilmesi sırasında, tescilli olduğu halde yıkılan Yamalı Baba Hamamı, günümüzde bu şekilde yitirdiğimiz hamamlardan sadece bir tanesidir.

Yanlış Turizm; Tarihi çevrelere getirdiği ilgi ve ekonomik kazançla olumlu etkilere sahip olmakla birlikte, tarihi binalara gelen yoğun ziyaretçi toplulukları ile aşındırıcı ve taşıyıcı sistemi yorucu olmaktadır (Ahunbay,1996:56).

Hava Kirliliği; Atmosferi kirleten sanayi atıkları, ısınma sistemleri, motorlu taşıtlardan çıkan zararlı gazlar, anıtların üzerinde kirli bir tabakanın oluşmasına, ayrıca taşları eriten asit yağmuruna neden olmaktadır. Islanan yüzeylerdeki bezemeler asitin aşındırıcı etkisiyle ayrıntılarını yitirmektedir. Arada sırada ıslanan cephelerde ise kara, geçirimsiz bir tabaka oluşur. Cephelerde biriken kurum mimari ayrıntıların algılanmasını engellemekte, bu kir tabakası altında kalan taşlar özelliklerini yitirerek erimekte-dirler (Ahunbay,1996:57). Bunun en güzel örneğini, Kılıç Ali Paşa Hamamı'nda görmek mümkündür.

Trafik; Tarihi kentlerin insan ve at arabası trafiğine göre düzenlenmiş olan sokak dokusunun kamyon ve benzeri ağır taşıt trafiğine açılması, bu yollar çevresindeki yapılarda titreşimler ve temellere yapılan baskı sonucu ortaya çıkan hasarlara neden olmaktadır. Korunması istenen kentsel dokularda gerekli plan kararları alınarak yayalaştırma bölgeleri oluşturmak, trafiği denetlemek, daha uygun yerlere kaydırmak gerekmektedir (Ahunbay,1996:57). Bu etkenden, şüphesiz en çok Kılıç Ali Paşa Hamamı ve Yeşil Direk Hamamı etkilenmektedir. Ana yola yakın olmalarından ve yoğun trafikten dolayı muhakkak olumsuz yönde etkilenmektedirler.

3.5.3. Galata Hamamları ve Koruma Ölçütleri

Varolan yaşamın, belirsiz bir geleceği yönlendirmek için sürekliliğinin sağlanmasında bir araç olarak nitelendirilen korumanın, üç temel işlevi vardır:

- Sosyal ve Kültürel işlev;
- Tarihsel işlev ;
- Ekonomik işlev.

Koruma olgusu çağdaş kültürümüzü oluştururken, kendi öz kültürümüzden yararlanmamıza imkan vererek, kültürün sürekliliğini sağlar, tarihsel ve geleneksel varlığımızı korumak yoluyla, toplumumuzun çağdaş bir kültür ve sosyal yapı oluşturmaya yardımcı olur (Atlı,1990:112).

Anıt niteliği taşıyan hamamlar, kültür varlıklarımızın bir parçasıdır. Devirler boyunca gelişerek devam etmiş hamam geleneği ile de yıkanma kültürü oluşmuştur. İçerdikleri

değerlerle, kültür varlıklarımız arasında önemli bir yer tutmaktadırlar. Bu nitelikleriyle hamamlar, korumanın sosyal ve kültürel, tarihsel ve ekonomik işlevlerini yüklenmiştir.

3.5.3.1. Yeni İşlevlendirme Ölçütleri

Belirli bir fonksiyon için yapılan yapılar, yapıldığı dönemin özelliklerine, beğenilerine ve ihtiyaçlarına göre yapılırlar. Belirli bir dönemden sonra o fonksiyona ihtiyaç duyulmayabilir. Fakat yapılar fonksiyonlarını kaybetseler bile, tarihsel, toplumsal ve ekonomik nedenlerle kullanılmalıdır.

İşlevsel Yaşatma: Çağdaş ve Evrensel bir koruma anlayışıdır. Anıt niteliğinde olan hamamların günlük yaşam içinde bir işlev yüklenerek sürekliliğinin sağlanmasıdır. Hamamların günümüze gelmiş halleriyle devamını sağlamak amacı ile bir takım önlemlerin alınması kaçınılmazdır. Yapısal olarak korunması gerekli bu tür yapıların, işlevleri değiştirilerek sonraki nesillere aktarılması bazen en sağlıklı yöntem olabilir. Çünkü, günümüz koşulları, bu tür korunması gerekli yapılara, kendi özgün işlevlerini, sağlıklı bir biçimde devam ettirme imkanını çoğu kez vermemektedir. Bunun temel nedeni ise, yapıların bulundukları bölgedeki sosyal, fiziksel ve kültürel değişimlerdir. Bu sebeple, bu korunması gerekli yapılar, bulundukları çevrenin koşullarına uygun olarak, yeniden işlevlendirilmelidir. Bu sayede yapılar, özgün işlevleriyle olmasa da, yapısal özellikleriyle gelecek nesillere aktarılabilir.

Ancak burada dikkat edilmesi gerekli en önemli konu, yapının bilinçsizce işlevlendirilmesidir. Çünkü bir yapıya istediğimiz zaman istediğimiz işlevi veremeyiz. Yapılara yeni işlev verilmeden önce, yapının tüm özgün kriterleri göz önünde bulundurulmalı ve değerlendirilmelidir. Yapılara ait, tasarım, malzeme, yapısal ve çevresel tüm özellikler tek tek ele alınarak incelenmeli ve sonuçlar doğrultusunda çözümler üretilmelidir.

Çevre değişimleri binanın yeniden değerlendirilmesini gerektirebilir. Örneğin konut alanlarının ticaret baskısı altında kalması veya bir bölgenin herhangi bir amaç için kullanımı üzerine kararlar, değişimin nedenleri olabilir. Bu durum hamamlar içinde geçerlidir. Günümüzde ticaret alanlarıyla iç içe olan hamamlar, çevre koşullarının da etkisiyle işlevlerini çoğu kez yitirebilmektedir.

Çevreyi oluşturan yapay öğeler, insan ürünü ekler olup bu öğeleri yeniden kullanıp kullanmayacağımıza karar vermeden önce araştırmamız, analizlerini yapmamız ve sonuçlar doğrultusunda değerlendirmemiz gerekir.

Eski bir binaya yeni işlev verilirken aşağıdaki temel öğeler yeterince araştırılmalıdır. Bunlar şu başlıklar altında toplanabilir;

Binanın mekansal oluşumu; Yapının mekansal oluşum şeması, verilecek yeni işlevle doğrudan bağlantılıdır ve belki de en önemli faktördür.

Binanın hacim boyutları; Verilecek yeni işlevdeki mekansal hacimlerle , yapının özgün mekansal hacmi arasındaki farklar, o işlev için uygun olmayabilir.

Binanın işlevsel kurgusu; Verilecek yeni işlev içerisindeki sirkülasyon akışı, yapının içinde ve dışında iyice düşünülmeli ve bir sorun yaşanmamalıdır.

Binanın bulunduğu konum; Mimarlık alanındaki doğal, yapay ve toplumsal çevre girdileri burada da önemli verileri oluşturur.

Gereksinmelerin değişkenliği gözönüne alınarak tarihsel yapılarda titiz davranılmalı, yanlışlar yaşanmamalıdır.

Bu ölçütler göz önüne alınarak, hamamlarımıza, alternatif işlevler üretmek istediğimizde; kütüphane, cafe-lokal, küçük el sanatlarının üretildiği ve sergilendiği bir atölye, küçük ev eşyalarının satıldığı bir dükkan, tanıtım ofisi veya müzik aletlerinin çalınmasının öğretileceği bir kurs, gibi işlevleri kazandırabiliriz.

Çağdaş koruma anlayışı da, anıt niteliğindeki yapılara günlük yaşam içinde bir işlev yüklenerek, sürekliliğinin sağlanmasından yanadır. Gerçekten de ancak bir işlev yüklenmiş yaşayan anıtlar, korumanın, kültürel, sosyal, tarihsel ve ekonomik gerekçelerini yerine getirebilmektedir.

Bu çalışmanın içerisinde yer alan ve işlevini devam ettirmeye çalışan hamamlarımız için, işlevlendirme ölçütlerini saptayıp, değerlendirdiğimizde, en sağlıklı sonuçlara ulaşabiliriz.

Ağa Hamamı; Tarihi ve eskilik değeri olan bu hamam, özellikle sıcaklık bölümünde özgün halini korumaktadır. Günümüzde işlevini devam ettiren, çevre halkının ve esnafının, isteklerine cevap verebilecek nitelikte ve temiz bir hamamdır. Yeni bir işlev verme gereksinimi duyulmamaktadır. Hamam ve yıkanma kültürünü, gelecek nesillere aktarabilecek ve özgün işlevini devam ettirebilecek nitelikte bir hamamdır.

Çukurcuma Bostancıbaşı Hamamı; Günümüze, hamam kültürünü ve hamam mimarisini yansıtacak şekilde ulaşamamış, işlevini devam ettirmeye çalışan hamamlarımızdandır. Sıcaklık bölümünün yapısal özellikleri dışında özgün olabilecek, hiçbir mimari özelliği yoktur. Günümüzde hem kadınlara, hem erkeklere hizmet veren hamamın fazla da müşterisi yoktur. Bu hamama yeni işlev verilmesi, onun daha fazla yıpranmadan, gelecek nesillere aktarılmasını sağlayacaktır. Toplumsal ve çevresel etkenler göz önüne alındığında, bu bölgede ağır bir sanayi ve üretimin olmadığı, trafik yoğunluğunun da fazla olmadığı görülmektedir. Çevredeki dükkanların da işlevleri göz önüne alınarak, yapıya en az zarar verecek, çevre ile uyumlu yeni işlevler verilmelidir. Bunlara alternatif olarak, bu hamam ağır olmayan ev eşyalarının satıldığı bir dükkan veya küçük el sanatlarının öğretildiği, üretildiği, sergilendiği ve satışının yapıldığı bir atölye olabilir. Bunlardan ikincisi, yapı içerisinde daha çok sirkülasyon olacağından daha iyi bir çözüm olacaktır.

Çukurcuma Sürahi Hanım Hamamı; Günümüzde işlevini devam ettiren hamamlarımızdandır. Tek hamam olup sadece erkeklere hizmet vermektedir. Yapısal ve mimari özelliklerini fazlaca kaybetmemiş bir hamamdır. Fazla müşterisi olmayan bu hamama yeni bir işlev verilerek yaşatılması daha sağlıklı olacaktır. Toplumsal gereksinimler ve çevresel etkenler gözönüne alındığında burası, bir kütüphaneye veya bir müzik kursuna dönüştürülebilir. Hamam, yapısal ve mekansal özellikleri ile bu işlevlere uyum sağlayabilecek niteliktedir. Ancak kütüphane olması, mekanların yetersizliğinden ve mekansal özellikler bakımından uygun olmayabilir. Buranın bir müzik kursu olması, hem bu çevrede öğrenim gören kişilerin işine yarayacaktır, hem de yapının daha fazla yıpranmasına engel olacaktır.

Galatasaray Hamamı; Tarihi ve eskilik değerleri olan bir hamamdır. Günümüzde işlevini devam ettiren, ağırlıklı olarak turistlere hizmet veren, İstanbul'un en temiz hamamlarından biridir. Soyunmalık bölümü, çok fazla müdahale görmesine rağmen sıcaklık bölümü özgünlüğünü korumaktadır. Toplumun ve çevrenin beğenisini kazanmış ender hamamlardandır. Bu hamamın özgünlük açısından en önemli kaybı ısıtma sisteminin, doğalgaza dönüştürülmüş olmasıdır. Tüm bu etkenlere rağmen, yeni bir işlev verme gereksinimi duyulmamaktadır. İşlevini sağlıklı bir şekilde devam ettirebilecek potansiyele sahip bir hamamdır.

Perşembe Pazarı Hamamı; Günümüzde, işlevini sadece rant amacı ile devam ettirmekte ve sadece erkeklere hizmet vermektedir. Sıcaklık bölümü, mimari mekan ve öğeleri dışında,

hiçbir mimari tarzı ve özgünlüğü olmayan, aşırı derecede yıpranmış bir hamamdır. Toplumsal ve çevresel etkenler gözönüne alınarak buraya yeni bir işlev kazandırılmalıdır. Bulunduğu çevredeki dükkanlar, genelde sıhhi tesisat malzemeleri satan dükkanlar olup, hamam da böyle bir dükkana dönüştürülebilir. Ancak burada önemli olan hamamın yapısal ve mekansal bütünlüğüne zarar vermemektir. Alternatif olabilecek işlevler ise; hamam, küçük bir cafe veya çevre ile ilgili, çevrenin ilgi göstereceği bir derneğin şubesine dönüştürülebilir. Hamam, bir derneğin şubesine dönüştürüldüğünde, hem şu anda sahip olduğu özgün değerlerini koruyabilecek, hem de bulunduğu çevreye farklı bir anlam kazandıracaktır. Çünkü, bu çevredeki işlevsel tekdüzelik, hem sıkıcı, hem de toplumu ve insanları yıpratıcı olabilmektedir.

Yeşil Direk Hamamı; Tarihi ve eskilik değeri olan bir hamamdır. Günümüzde işlevini devam ettirmeye çalışan, sadece erkeklere hizmet veren, çevre halkının yakılan malzemeler konusunda şikayetçi olduğu bir hamamdır. Mimar Sinan'ın yaptığı hamam, mimari mekansal değerleri bakımından oldukça önemlidir. Hamamın en güzel mekanı olan erkekler bölümü sıcaklığı kapanmış ve terkedilmiş, erkekler bölümü soyunmalığı ise dükkana çevrilmiştir. Bugün sadece kadınlar bölümü açıktır ve erkeklere hizmet vermektedir. Hamam mimarisi bakımından, oldukça önemli olan bu hamama özgün işlevi mutlaka kazandırılmalıdır. Yapısal ve mekansal özellikleri bakımından, kendine özgü bir mimari tarzı olan bu hamam, özgünlüğüne kavuşturulmalı ve özgün işlevi ile gelecek nesillere ulaştırılmalıdır. Hamam, hem kadınlar , hem erkekler bölümü ile bir çifte hamam olarak yaşatılmalı ve özgün işlevi ile birlikte sürekliliğini devam ettirmelidir.

Aşağıdaki tabloda, günümüzde halen işlevini devam ettiren Galata hamamları için tercih edilen işlevler ve gerekçeleri yer almaktadır.

3.5.3.2. Koruma ve Restorasyon Öncelikleri

Venedik kartasının, genellikle çevirilerde olmayan giriş bölümü, Özgünlük konusunda bir saptamayı içermektedir; “Anıtsal eserler, gelecek kuşaklara özgünlüklerinin bütün zenginliği ile aktarılmalıdırlar” (Binan,1999:91).

Yapısal Yaşatma; Onarma, düzeltme, yeniden yapma, yeni güç aşılama, mevkiini iade etme anlamlarına gelmektedir. Koruma kararı verilmiş ve işlevi belirlenmiş bir yapının, en özgün haliyle sağlam bir şekilde ayakta tutulabilmesi yapısal sürekliliğinin sağlanması yöntemidir. Bu sürekliliği sağlamak için kullanılan restorasyon teknikleri ise;

- Sağlamaştırma,
- Bütünleme,
- Yenileme, Yeniden kullanım,
- Çağdaş ek,
- Yeniden Yapım,
- Temizleme,
- Taşıma’dır.

Bir restorasyonda bu yöntemlerin bir yada bir kaç bir arada kullanılır. Bu yöntemlerden hangisinin daha önemli olduğunu ve hangisinin tercih edilmesi gerektiğini söyleyebilmek oldukça güç bir iştir. Hamamın fonksiyonu ve o anda içinde bulunduğu durum söz konusu tercihi yaparken daima temel şart olarak belirecektir.

Yapısal restorasyon sorunlarının doğmasının en önemli nedeni şüphesiz, yapıldığı günden günümüze kadarki süreçte yapının bir çok fiziksel ve çevresel sorunlarla karşı karşıya kalmasıdır. Yapılardaki eskime ve yıpranma kaçınılmazdır. Burada amaç; sürekli bakım ve onarımlarla yapının sürekliliğinin sağlanması olmalıdır.

Bu çalışmanın kapsamında yer alan ve müdahale edilmesi gereken hamamlarımız için, restorasyon önceliklerini belirlemeden önce, mevcut bozulma ve yıpranma durumlarını, korunması gerekli yapısal değerlerini ve yeni kullanım potansiyellerini çok iyi etüd etmemiz gerekmektedir. Ancak bu araştırmalar ve incelemeler yapıldıktan sonra restorasyon önceliklerine karar verebiliriz.

Bu bağlamda, incelenen Galata hamamları için restorasyon öncelikleri, gerekçeleri ile birlikte aşağıda sıralanmıştır:

Galatasaray Hamamı: Yapısal olarak son derece iyi durumda olan, sıcaklık bölümüyle özgünlüğünü koruyan, yeni kullanım olanağına gerek duyulmayan, özgün işlevini son derece sağlıklı bir biçimde devam ettiren ve herhangi bir restorasyon müdahalesine gerek duyulmayan bir hamamdır. Gerekli bakım ve onarımlarla sürekliliği sağlanabilecektir.

Yeşil Direk Hamamı: Yapısal ve fiziksel olarak kötü durumdadır. Özellikle kapatılan erkekler bölümü sıcaklığı ile farklı ve güzel bir mimari tarzı olan, Mimar Sinan eseri bu yapı, oldukça değerli bir çifte hamamdır. Özgün işlevini devam ettirmesi gereken bu hamam için, yeni kullanım olanağı olumlu olacaktır. Yapı, gerekli restorasyon müdahaleleri ve onarımlar yapılarak ve kapatılan erkekler bölümü tekrar açılarak, günümüze özgün işlevi ile kazandırılmalıdır.

Çukurcuma Bostanbaşı Hamamı: Yapısal olarak, kötü durumda olan, sıcaklık bölümü dışında özgün bir mimari özelliği ve değeri olmayan bir hamamdır. Yapının verilecek yeni işlevlere göre, kullanım olanağı potansiyeli vardır. Gerekli restorasyon müdahaleleri ve onarımlar yapılarak, yapı içerisinde de, özellikle sıcaklık mekanlarına fazla müdahale edilmeden gerekli düzenlemeler yapılarak, yapı topluma kazandırılmalıdır.

Çukurcuma Sürahi Hanım Hamamı: Yapısal olarak kötü durumda olmayıp, yalnız bakım ve onarıma ihtiyacı vardır. Mimari özelliklerini ve mekansal bütünlüğünü koruyan, ancak ilgi gösterilmeyen bir hamamdır. Yeni ve doğru işlevler karşısında, yeni kullanım olanağı iyi olabilecek bir hamamdır. Gerekli bakım ve onarımlar yapılarak, yeni işlevine bağlı iç mekan düzenlemeleri de yapının mekansal bütünlüğü bozulmadan sağlanarak, topluma ve çevresine kazandırılmalıdır.

Ağa Hamamı: Herhangi bir yapısal sorunu olmayan, sadece bakıma ve onarıma ihtiyacı olan, işlevini sağlıklı bir biçimde devam ettiren bir hamamdır. Hem erkeklere, hem kadınlara hizmet veren ve bu özgün işlevini devam ettirebilecek niteliklere sahiptir. Yeni bir kullanım ve işlev gereksinimi duyulmamaktadır. Gerekli bakım ve onarımlar yapılarak, çevre koşulları içerisinde, toplumsal hizmetini devam ettirmelidir.

Perşembe Pazarı Hamamı; Yapısal sorunundan çok, yapısal bir özelliği kalmamış, son derece yıpratılmış, oldukça az müşterisi olan bir hamamdır. Çevre esnafında şikayetçi olduğu bu hamam, temiz bir hamam değildir. Yeni bir işlev verilerek, en azından sıcaklık bölümü mekan özellikleri değerlendirilebilir. Gerekli restorasyon müdahaleleri ve onarımlar yapılarak, çevre esnafın kullanımına açılmalıdır.

3.5.4. Genel Değerlendirme

Yapı, çevresi ile bir bütündür. Yapının yaşayabilmesi çevresi ile bütünleşebilmesi, ancak yakın çevresi ile ele alındığında mümkün olabilmektedir. Örneğin, çeşitli artışları karşılamak için, gerek tek yapı ölçeğinde, gerekse daha geniş ölçekte yapılara kısılmamalıdır.

Yapıldığı tarihteki işlevini bugün de sürdüren hamamlarımız, günümüzde fiziksel, çevresel ve ekonomik yıpranmaya maruz kalmışlardır. Alınması gereken önlemler, çevre düzenlemesi, belgeleme, kamulaştırma, kamu bilinci oluşturma ve hamamı restore ederek bakımını sağlamaktır.

Tarihe ve sanat yapılarına gereken önemi vererek onları, yaşatarak korumak, onlara çağdaş işlevler içinde yeni boyutlar kazandırmak ve kültür varlıklarımıza sahip çıkmak zorundayız.

Hamamlar	Bugünkü İşlevi ve Durumu	Önerilen İşlev ve Gerekçeleri
Ağa Hamamı	Hamam, günümüzde işlevini devam ettirmekte olup, hem kadınlara, hem de erkeklere hizmet etmektedir. 09-17 saatlerinde kadınlara, 17-09 saatlerinde ise erkeklere hizmet etmektedir. Hamamda önemli bir yapısal sorun olmamasına rağmen bakım ve onarıma ihtiyacı vardır. Hamam çevre halkına hizmet eden temiz bir hamamdır.	Gerekli bakım ve onarımlar sağlandığında işlevini rahatlıkla devam ettirebilecek bir hamamdır. Soyunmalık bölümündeki sonradan yapılan bir takım eklerin kaldırılması, mekanda bütünlüğü sağlayacaktır.
Çukurcuma Bostanbaşı Hamamı	Hamam, günümüzde işlevini devam ettirmekte olup, hem kadınlara, hem de erkeklere hizmet etmektedir. 10-17 saatlerinde kadınlara, 17-10 saatlerinde ise erkeklere hizmet etmektedir. Hamamın soyunmalık bölümünde yapısal bir sorun yoktur, ancak bu bölümün yapısal bir özelliği de yoktur. Sıcaklık bölümü de Osmanlı hamam mimarisinden farklı olup, mimari açıdan pekte bir özelliği yoktur. Sıradan bir halk hamamıdır. Sıcaklık bölümünde içte ve dışta bakım ve onarım gerekmektedir. Gerekli özen ve itina gösterilmediğinden pekte temiz bir hamam değildir.	Mimari açıdan özgünlüğünü ve özelliklerini yitirmiş bir hamamdır. Nitelikli bir cephe mimarisi de olmayan hamamın, başka işlevlerle değerlendirilmesi daha da uygun olabilir. Çevresel koşullar da dikkate alınarak, burada, hamamın sıcaklık bölümündeki mimari öğeleri öne çıkararak ve kullanarak, küçük el sanatlarının, öğretilip, üretildiği, sergilendiği ve satışının yapıldığı bir dükkan ve atölyeye dönüştürmek uygun olabilir.
Çukurcuma Sürahi Hanım Hamamı	Hamam, günümüzde işlevini devam ettirmekte olup, sadece erkeklere hizmet vermektedir. Fazlaca müşterisi olmayan bu hamamın yapısal olarak ciddi bir problemi yoktur. Sadece bakım ve onarıma ihtiyacı vardır. Plan açısından klasik Osmanlı hamam mimarisinden farklı bir halk hamamıdır. Temiz olmayan, bakımsız bir hamamdır.	Hamam, giriş cephesi mimari özellikleri korunarak, gerekli bakım ve onarımlar yapılarak, hamamın mekansal bütünlüğü sağlanarak ve çevresel özelliklerde göz önüne alınarak, burada, çevrede öğrenim gören insanların hizmetine sunulan küçük bir müzik kursu açılabilir.
Galatasaray Hamamı	Hamam, günümüzde işlevini devam ettirmekte olup, sadece erkeklere hizmet vermektedir. Şüphesiz İstanbul'un en temiz hamamlarından biridir. Ayrıca İstanbul'daki turistik hamamların da başında gelmektedir. Hamamın özgün halinden tek farkı, ısıtma sisteminin 1999'da doğalgaza dönüştürülmüş olmasıdır.	Hamamın, sürekliliğini sağlaması açısından, gerekli bakım, onarım ve ilgi yeterince gösterilmeli ve işlevine devam ettirilmelidir.
Perşembe Pazarı Hamamı	Hamam, günümüzde işlevini devam ettirmekte olup, sadece erkeklere hizmet vermektedir. Sadece çevre esnafının kullandığı, fazlaca temiz olmayan ve mimari açıdan bir özelliği olmayan bir hamamdır. Yapısal ve mimari özelliği zamanla tamamen yok edilmiş, sadece rant amacı ile işletilen ve çalışan personeline pek memnun olmadığı bakımsız bir hamamdır.	Yapısal ve mimari bir özelliği olmayan bu hamamın kapatılması, onun yerine çevresel koşullara uygun olacak biçimde, çevre esnafının da faydalanabileceği bir dernek şubesine veya lokale dönüştürülmesi uygun olabilir.
Yeşil Direk Hamamı	Hamam, günümüzde işlevini devam ettirmekte olup, sadece erkeklere hizmet vermektedir. Mimar Sinan yapısı olan bu hamam oldukça bakımsız bırakılmıştır. Önceden çifte hamam olan ve asıl erkekler bölümü kapatılarak dükkan yapılan hamamın bugün sadece kadınlar bölümü kullanılmaktadır. Çevre esnafında, kamyon lastiği yakıldığı şeklindeki şikayetleri olduğu bu hamamın oldukça fazla bakıma ve onarıma ihtiyacı vardır. Ayrıca sıcaklık bölümü kubbe ve tonozlarında önemli bir restorasyon müdahalesi gerekebilir.	Hamamın, yapısal sorunları giderildiği, gerekli tüm bakım ve onarımları yapıldığı ve kapatılan erkekler bölümünün tekrar gerekli düzenlemelerle kazanıldığı takdirde, işlevini devam ettirmesi olumlu olacaktır. Eskisi gibi bir çifte hamam olarak işlevini devam ettirmesi en iyi çözümdür.

4. TOPHANE ve KILIÇ ALİ PAŞA KÜLLİYESİ

4.1. Tophane ve Kılıç Ali Paşa Külliyesi Çevresindeki Yapılaşma Özellikleri

İstanbul, yerleştiği alan bakımından bir takım parçalara ayrılır. Bunlardan biri güneyde Haliç ve Marmara surları arasında yer alan asıl İstanbul'dur. "Tarihi Yarımada" olarak adlandırılan bu parça asırlar boyunca bir çok tarihi olaya sahne olmuştur. İstanbul'u oluşturan diğer önemli parçalar ise, Beyoğlu ve Üsküdar bölgeleridir.

Beyoğlu bölgesi düz bir alan ile başlayıp dik yamaçlar halinde kuzeye doğru yükselir. Düzülk olan uç kısmı ise Ortaçağda, surları içinde tamamıyla ayrı bir şehir teşkil etmiş olan Galata'yı meydana getirir. Galata ise kuzeydoğuya doğru kıyı boyunca, Tophane-Salıpazarı-Fındıklı üzerinden Boğaziçi'ne bağlanır.

Galata'nın Boğaz'a ve Haliç'e komşu olan alçak kısımları ise Tophane semtini oluşturur. İstanbul Boğazı'nın Rumeli yakasında Galata ile Salıpazarı arasında yer alan bu semt günümüzde İstanbul'un önemli bir ticaret merkezi haline gelmiştir.

Tarihi Yarımada'dan Tophane'ye ulaşım Galata Köprüsü ile sağlanmaktadır. Galata Köprüsü ile Karaköy'e geldikten sonra Kemeraltı ve Necatibey Caddesi takip edilerek Tophane'ye ulaşılır. Bu iki cadde birleşerek Meclisi Mebusan Caddesi'ni oluştururlar. Kılıç Ali Paşa Külliyesi ise Meclisi Mebusan Caddesi'nin başladığı noktada yer almaktadır.

Belge 4.1. XX. Yüzyılın başlarında Tophane semti ve çevresi. (Pervititch,1927)

Galata surlarının doğusunda kalan Tophane bölgesinin III. Yüzyıldaki ismi “Metopon”du. Megora’lı Schoiniklos ve Amphiaras’a ait mabed ve yine Artemis Phosphoros kutsal yerinin bulunduğu Bolos’u (kale içi) takip ederek Metopon’a ulaşıldı. Bosporios Akra’nın (Sarayburnunun) karşısında bulunan ve ağaçlık olan bu bölgede Diane Phosphore ve Minerva

mabedleri vardı. XVI. yy'da bu mabedlerin yerinde Bizans devrine ait St.Claire ve Aya Photini adlı kiliseler yer almaktaydı (Kömürçüyan,1952:247).

1453 yılında Fatih Sultan Mehmed'in İstanbul'u fethinden sonra burada top dökümü için yaptırmış olduğu "Tophane" binası, bölgeye ismini vermiştir. Fetihten sonra, Osmanlı devrinin ilk dönemlerinde özellikle topçu askerleri ve imalathane işçilerini barındıran Tophane, giderek rağbet görmüş, birçok güzel yalılar ve evler inşa edilerek büyük bir mahalle haline gelmiştir (Kömürçüyan,1952:247). XIX. yy'ın sonlarına doğru yerleşim bölgesi olma özelliğini kaybeden Tophane semti, Cumhuriyet'in ilanından sonra önemli bir ticaret merkezi olmuştur.

Evliya Çelebi "Tophane hristiyanlar zamanında ormanlık bir yerdİ.İçinde İskender-i Rumi'nin bir manastırı vardı.Şimdi o manastırın yerinde Cihangir Camii vardır. Şehirde 70 İslam mahallesi, 20 Rum mahallesi, 7 Ermeni mahallesi, birkaç Yahudi evi vardır. Frenk yoktur. Bu mahalleler baştan başa bağ ve bahçeli olup, saray ve yalılarla doludur. " der (Deleon,1998:17).

Galata surlarının dışında kalan ve Boğaziçi'nin başlangıcı olan Tophane bölgesinde yerleşim, 1453 yılında İstanbul'un fethiyle başlamıştır. Bölgede yapılan ilk önemli yapılardan biri Tophane Binası'dır. İlk olarak Fatih Sultan Mehmet tarafından XV. yüzyılda top imalathanesi olarak yaptırılan Tophane Binası II. Beyazıt döneminde büyütölmüş, Kanuni devrinde ise yıktırılarak yeniden yaptırılmıştır (Ayverdi,1953).

Bölgenin en önemli camisi önceleri Tophane Camisi olarak tanınan Kılıç Ali Paşa Camisi'dir. 1580 yılında ünlü denizcilerden Kılıç Ali Paşa tarafından Mimar Sinan'a yaptırılan cami, türbe, sebil, hamam, ve medreseden oluşan bir külliye içerisinde yer almaktadır.

İnciyan'ın verdiği bilgiye göre bu külliyenin yapımı için daha önceleri körfez olan bölge doldurulmuş (Kömürçüyan,1952:249), böylece burada boğaziçinin ilk iskelesi sayılan Tophane İskelesi ve Meydanı oluşmuştur.

Askeri bir saha olarak kurulan Tophane semtinin deniz kıyısında kalan bölümü, bu iskelenin oluşmasıyla deniz ticaretinin önemli bir merkezi haline gelmiştir. Henüz bağlık-bahçelik ve mezarlık olan Tophane sırtlarında ise sadece bağ evlerine rastlanmaktadır (Dökmeci ve diğerleri, 1990).

XVI. yüzyıl sonlarında Tophane semti, Top Arabacıları Kışlası'nın yapımıyla Salıpazarı semtine doğru gelişme göstermiştir. Bu arada Defterdar Camisi, Çukurcuma Camisi ve Hacı Mimi Mescidi etraflarında aynı isimlerle anılan mahalleler oluşmaya başlamıştır. (Harita 4.2) Kömürcüyan XVII. yüzyıl başlarında Tophane sırtlarının Türklere ait evlerle dolu olduğunu, sahil boyunca ise çok güzel yalıların sıralandığını belirtmektedir (Kömürcüyan,1952:248).

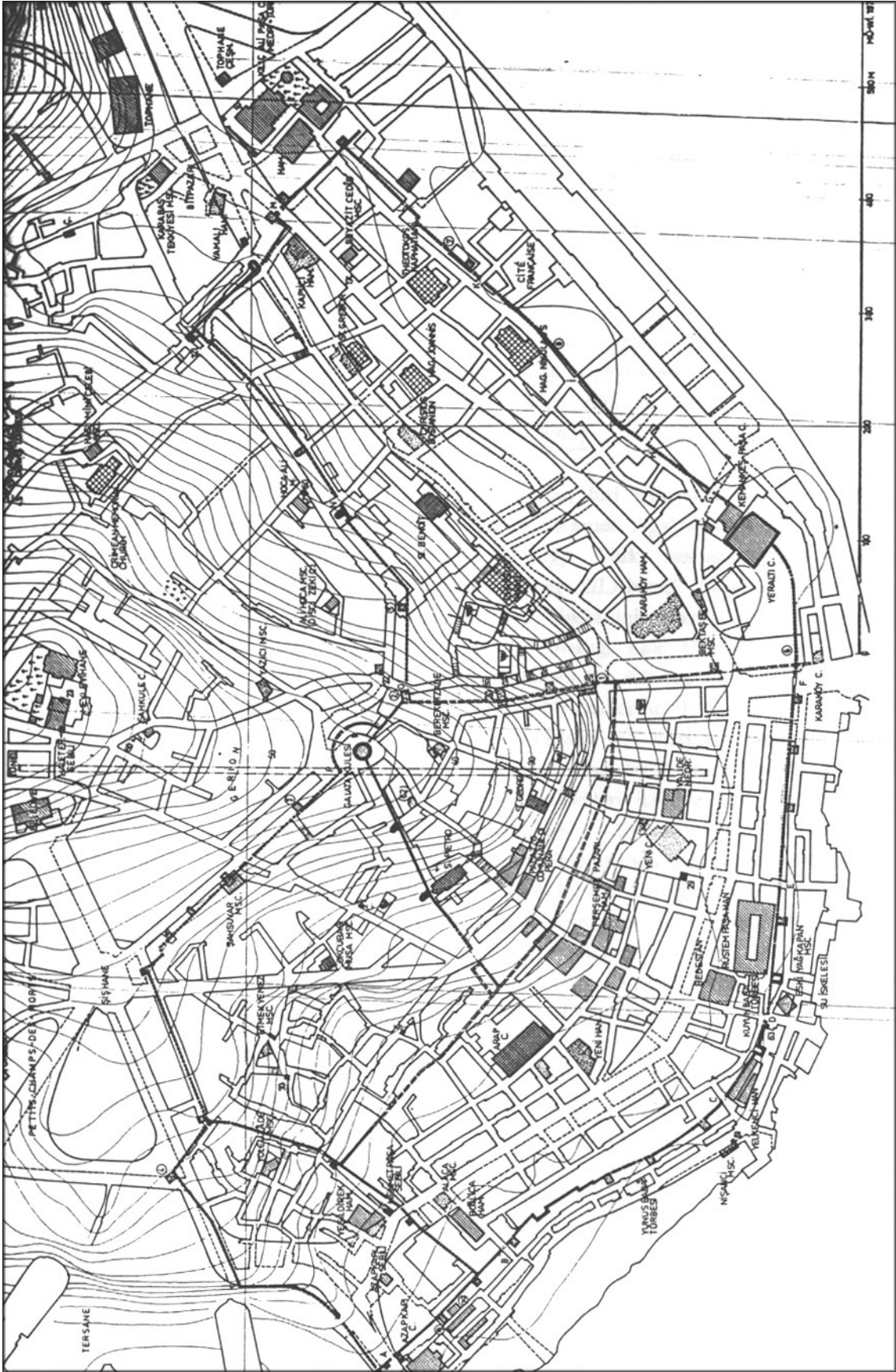
Tophane semti XIX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren yavaş yavaş şehirleşmeye başlamış ve XX. yüzyılın ortalarına kadar yarı kırsal özelliğini korumuştur. Sokaklar henüz köy durumunda olup araba ise yeni görünmektedir. Bu arada Boğazkesen yokuşu önem kazanmaya başlamıştır (Karya,1990).

Harita 4.1.'de, 20. yüzyıl başlarında Tophane Binaları ve çevresi görülmektedir. 1957-58 yıllarında yol genişletme çalışmaları sırasında, bir süre sanat okulu olarak kullanılan Top Arabacıları Kışlası, Tophane-i Amire İdadei Sanayi Alayları binaları, Yamalı Baba Hamam'ı ve Kılıç Ali Paşa Camisi'nin kuzeyinde yer alan dükkanlar yıktırılmıştır (Cezar,1991).

Herşeyden önce askeri bir saha olarak gelişme gösteren ve geçmişte güzel yalıların bulunduğu bir semt olan Tophane, Cumhuriyetten sonra yerleşim bölgesi olma özelliğini yitirmiştir. Günümüzde bu yalıların hiçbirinden eser kalmamıştır. Galata'dan itibaren Fındıklı'ya kadar olan mahalleleri içine alan Tophane semti, bugün İstanbul'un önemli bir ticaret merkezi haline gelmiştir. Fakat Tophane'nin üst kısımlarında yer yer konut bölgelerine rastlanmaktadır.

Kılıç Ali Paşa Külliyesi tam bir ticaret merkezinin ortasında kalmıştır. Dükkanların çoğu medrese etrafındaki Kılıç Ali Paşa Medrese ve Kılıç Ali Paşa Mescidi sokağında toplanmakta ve hamamın önündeki alan ise bir otopark olarak kullanılmaktadır. Tophane Binası'nın etrafındaki Karabaş Mektebi Sokak, Defterdar Yokuşu ve Boğazkesen Caddesi üzerinde ise konut + ticaret fonksiyonları yer almaktadır.

Çevredeki yapıları yapım sistemlerine göre ayırdığımızda, betonarme yapıların çoğunlukta olduğunu görmekteyiz. Kagir yapılar azınlıkta kalmakta, ahşap yapılara ise hiç rastlanılmamaktadır.

Belge 4.2. Kılıç Ali Paşa Külliyesi ve yapılaşmaya başlayan Tophane sırtları.

(Müller-Wiener,1977)

4.2. Kılıç Ali Paşa Külliyesi

4.2.1. Tarihi

Kaptan-ı Derya Kılıç Ali Paşa tarafından Mimar Sinan'a yaptırılan Kılıç Ali Paşa Külliyesi; cami, sebil, türbe, medrese ve hamamdan oluşmaktadır. Hadikat'ül Cevami'de külliyei oluşturan yapılar arasında bir sıbyan mektebinin bulunduğu yazılı olmakla birlikte bu bina günümüzde ayakta olmadığı gibi yeri ve ne zaman ortadan kalktığı bilinmemektedir (Ayvansarayı,1864).

Tophane Camisi diye de anılan Kılıç Ali Paşa Camisi, T.B., T.E., ve T.M.'de Mimar Sinan'ın eserleri arasında yer almaktadır (Meriç,1965). Cami, avlu giriş kapısında yer alan kitabesinden de anlaşıldığı gibi 1580 (H.998) yılında tamamlanmıştır.

Külliye'nin diğer bir yapısı olan Kılıç Ali Paşa Türbesi'de T.B., T.E., ve T.M.'de Mimar Sinan'ın eserleri arasında yer almaktadır (Meriç,1965). Kitabesindeki tarihe göre türbe 1587 (H.995) yılında yapılmıştır.

T.B., T.E., ve T.M.'de Mimar Sinan'ın eserleri arasında sayılan Kılıç Ali Paşa Hamamı ise 1583 yılında tamamlanmıştır (Kuran,1986:215).

Kılıç Ali Paşa Medresesi ise caminin inşaatından sekiz ve Kılıç Ali Paşa'nın ölümünden bir sene sonra, 1588 (H.996) yılında bitirilmiştir. Mimar Sinan'ın eseri olmasına kesin gözüyle bakılan medresenin; Sinan'ın eserlerini bildiren tezkerelerde yer almayışı şaşırtıcıdır. Bu nedenle de medreseyi Sinan'ın tasarlamış olduğu ve yapımının, onun 1588'deki ölümünden sonra bitirildiği düşünülmektedir (Eyice,1994:558).

Cami avlu duvarının köşesinde yer alan ve tarihi tam olarak bilinmeyen Kılıç Ali Paşa Sebili'nin de külliye'nin bir yapısı olduğu ileri sürülmektedir. Ancak 1861 yılında yapılan yol genişletme çalışmaları sırasında bir çok eski eser gibi Kılıç Ali Paşa Sebili'nin de yıktırılmış olduğu düşünülmektedir (Eyice,1994:558).

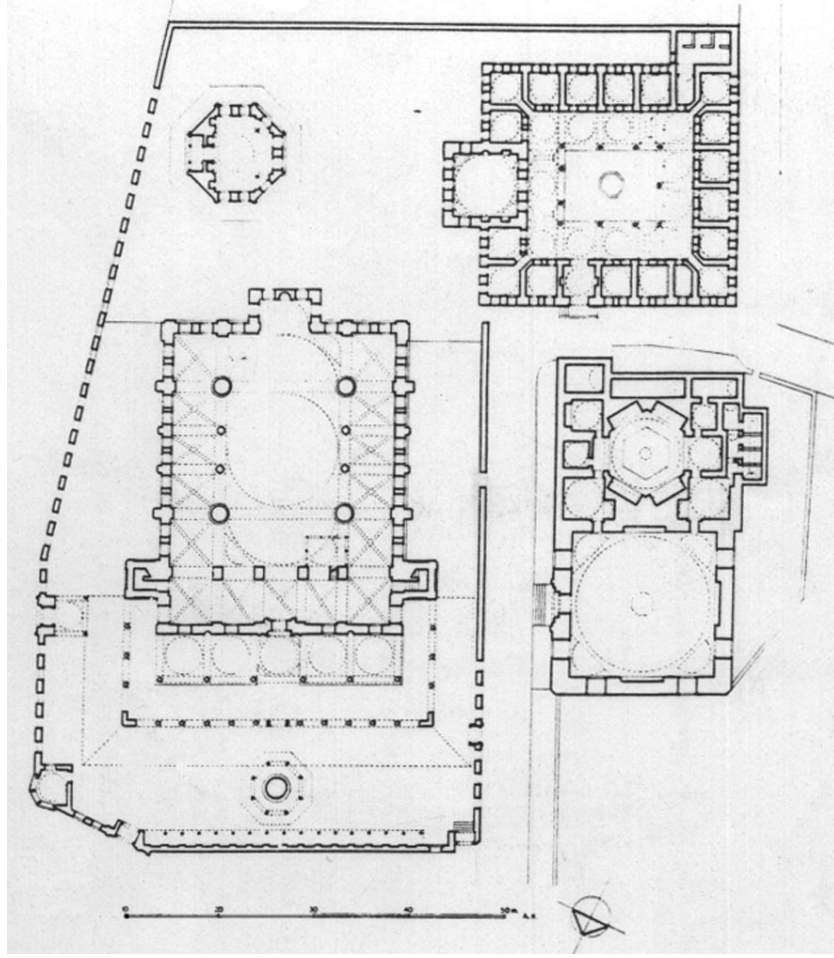

Belge 4.3. Kılıç Ali Paşa Külliyesi genel görünümü.

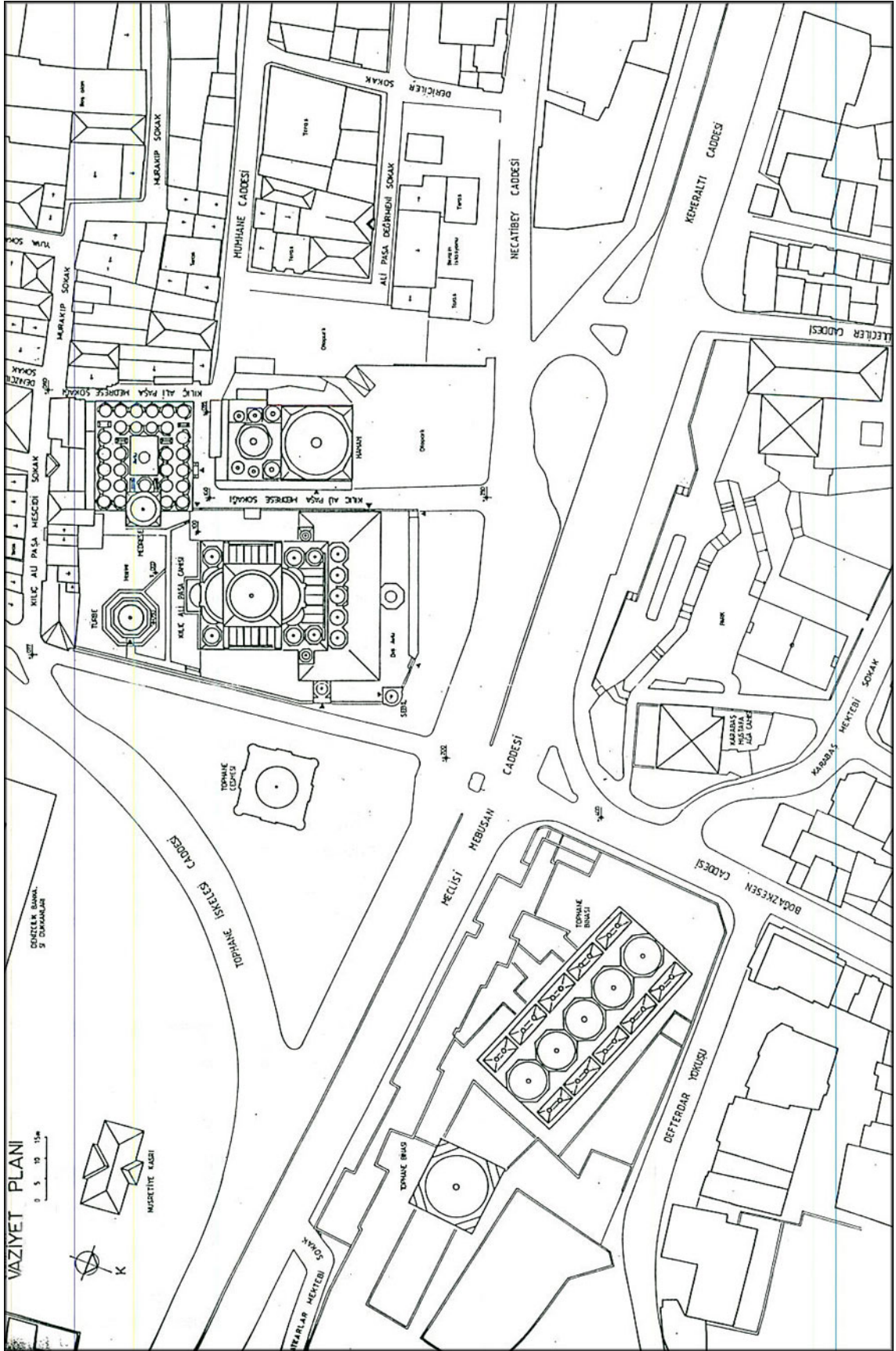
4.2.2. Genel Yerleşim Özellikleri

Osmanlı döneminde İstanbul'un önemli iskelelerine cami yapmak gelenek haline gelmişti. Kılıç Ali Paşa Camisi'nin yer seçiminde de bu prensibe uyulmuş; Galata bölgesinin önemli iskelelerinden biri olan Tophane iskelesi'nde Kılıç Ali Paşa Camisi ve Külliyesi inşa edilmiştir. Yer seçiminde kurucusunun uzun denizcilik yaşamıda etkili olmuş, denize yakın bu yer uygun görülmüştür. Şehir topoğrafyasındaki bu değişiklikler yüzünden bugün kıyından oldukça uzakta kalan külliyenin, XIX. yüzyıldan önce sahilde yer aldığı eski gravürlerde görülmektedir (Eyice,1994:557).

Bir söylentiye göre, Kılıç Ali Paşa kendine cami yaptıracak yer arıyor, ona rakip olan bir takım yetkililerde güçlük çıkarıyordu. “Sen Kaptan-ı Derya'sın, bütün denizler senin. Karada ne istiyorsun?” dediler. O'da burayı denizden doldurarak camisini yaptırdı (Belge,1994:188).

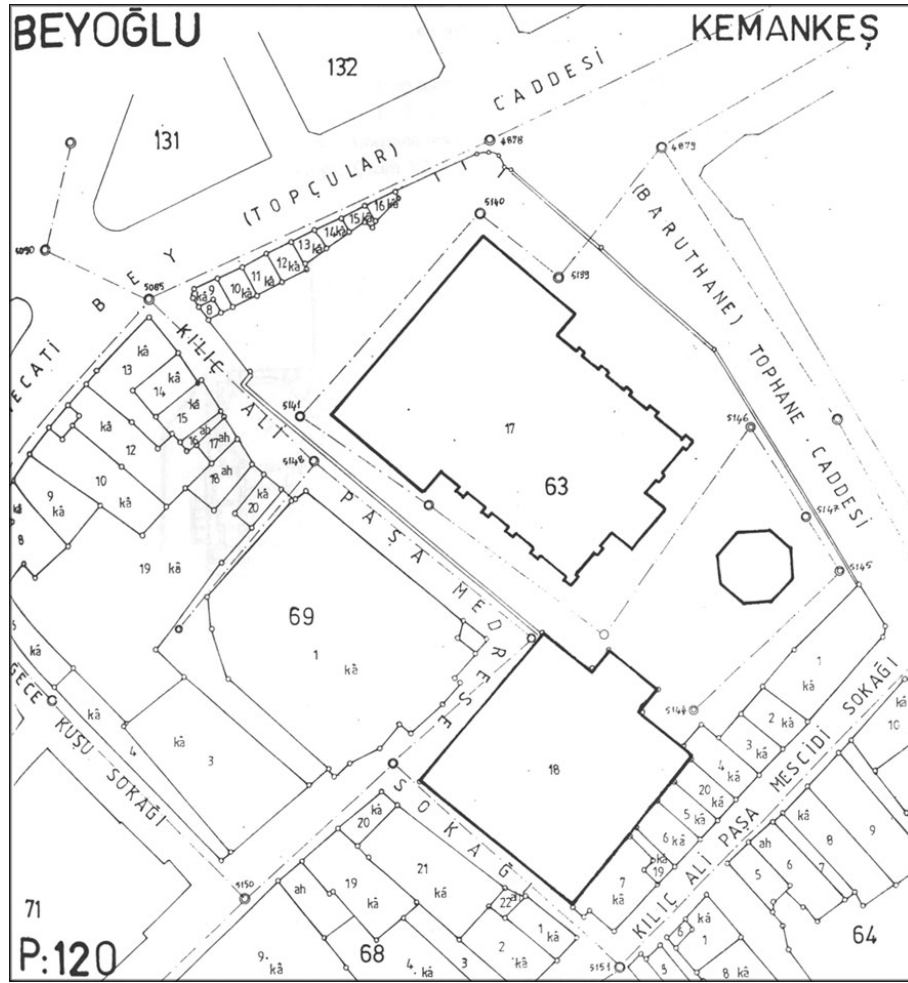
Belge 4.4. Kılıç Ali Paşa Külliyesi genel planı (Ali Saim Ülgen,1989)

Belge 4.5. Kılıç Ali Paşa Külliyesi ve yakın çevresinin vaziyet planı (Işıl Dinçel,1995)

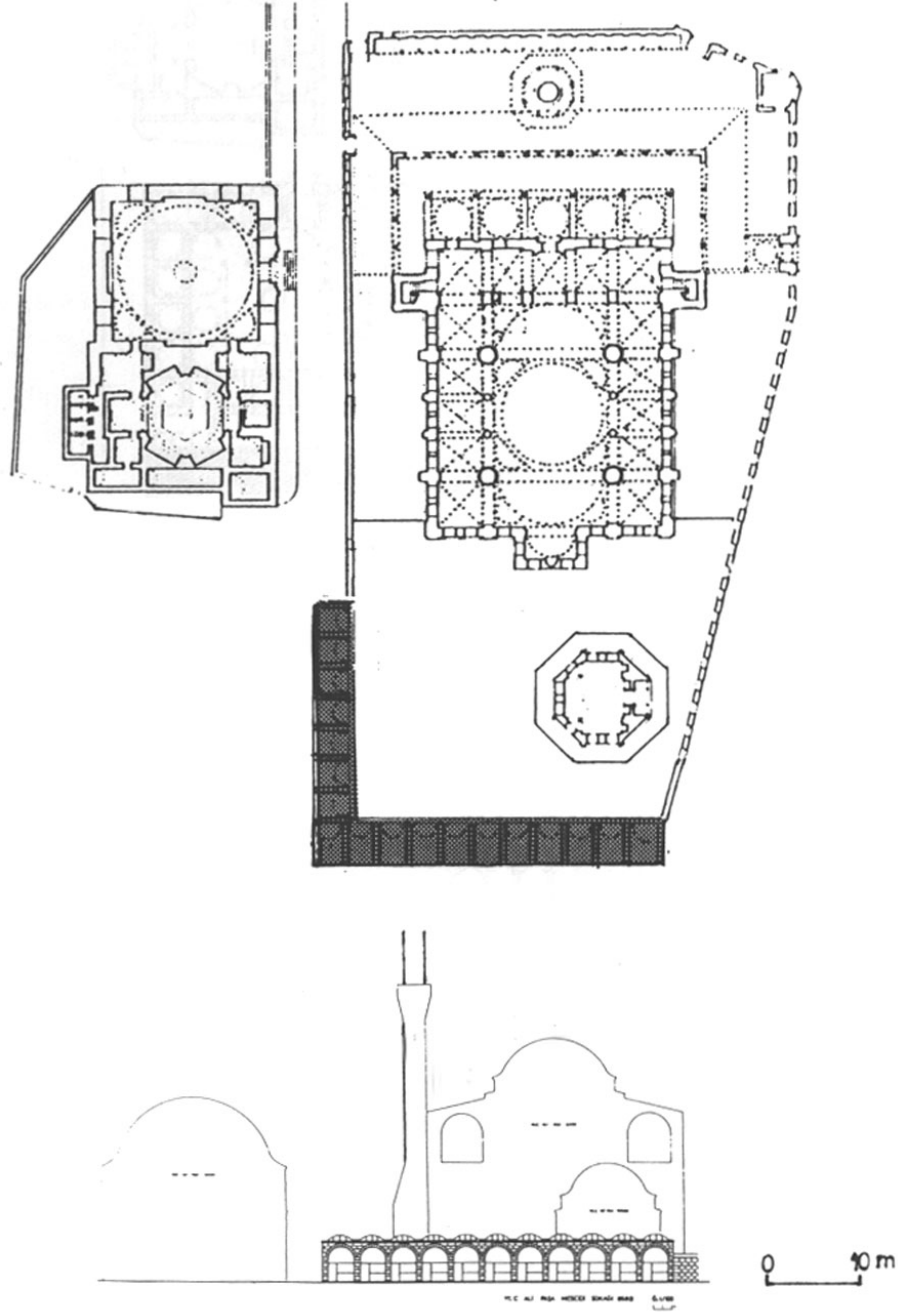
Kılıç Ali Paşa Külliyesi, Kemeraltı ve Necatibey Caddeleri'nin birleşip Meclisi Mebusan Caddesi'ni oluşturdukları noktada yer almaktadır. Cami ve Türbe; Meclisi Mebusan Caddesi, Tophane İskeleyi Caddesi ve Kılıç Ali Paşa Medrese Sokağı boyunca duvarlarla çevrili avlu içinde; hamam caminin batısında yer alan Kılıç Ali Paşa Medrese Sokağı üzerinde, medrese hamamın güneyinde, sebil ise Meclisi Mebusan Caddesi'ne bakan avlu duvarının köşesindedir. Hamam, caminin kible ekseni doğrultusunda, medrese ile türbe, doğu-batı ekseni üzerinde kurulmuştur.

Tapu kayıtlarına göre külliye, Beyoğlu İlçesi, Tophane Senti, Kemankeş Mahallesi, 120 pafta; 63 ve 69 adalarda yer almaktadır. Cami, Medrese ve Türbe 63 ada 17 ve 18 parsellerde; hamam ise 69 ada 1 parselde bulunmaktadır. Kadastral paftada cami ve hamamın önünde görülen ve özel mülkiyette olan parseller dükkan işlevli iken, 1958 yılında Meclisi Mebusan Caddesi genişletilirken yıktırılmıştır.

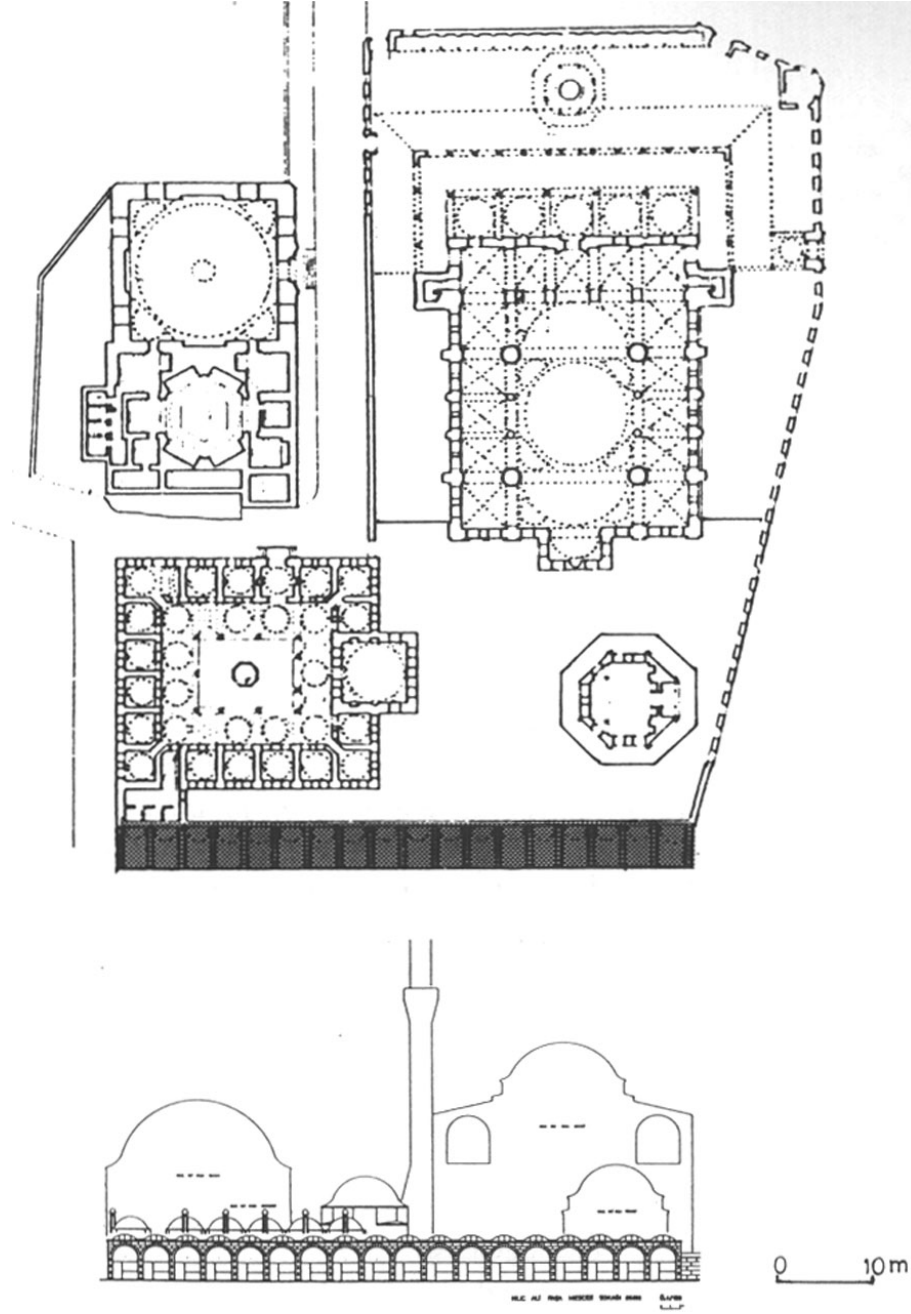

Belge 4.6. Kılıç Ali Paşa Külliyesi kadastral paftası.

Kılıç Ali Paşa Vakfıyesı'nde, caminin güneyinde ve kible cephesinde toplam olarak 18 dükkanın yer aldığı belirtilmektedir. Bu dükkanlardan güneyde bulunanların Kılıç Ali Paşa Medresesi'nin yapımı sırasında yıktırıldığı ve medresenin bu dükkanların yerine yaptırıldığı düşünülmektedir.

Belge 4.7. Dükkanların, medresenin yapımından önceki restitüsyon plan ve cephesi.

Belge 4.8. Dükkanların, medresenin yapımından sonraki restitüsyon plan ve cephesi.

4.2.3. Külliye Oluşturan Yapılar

4.2.3.1. Cami ve Avlu

İç avlusu bulunmayan Kılıç Ali Paşa Camisi, türbeyi ve camiye içinde bulunduran dış avlu duvarları ile çevrilidir. Avluya beş kapıdan girilmektedir. Biri doğuda , ikisi batıda, ikisi kuzeyde bulunan kapılardan en önemlisi kubbeli ve kitabeli doğu kapısıdır. Bu kapının kubbesi sokak tarafında taş ayaklara, içerde iki sütuna oturmaktadır (Kuran,1986:209).

Önceleri bu avlu duvarı bir dikdörtgeni sınırlarken 1958’lerde Tophane Meydanı tarafındaki cephesi şevli biçimde türbeye doğru geri alınmıştır. Duvar şadırvan tarafından da geri çekilmiştir (Eyice,1994:558). Vakıflar idaresince caminin, istimlak sonucu yıkılan bahçe duvarları yenilenirken, etüdsüz işe başlanmış, yeni duvara türbe tarafından kot verilerek terazisinde devam edilince başlangıç tarafından eğimden dolayı 50 cm kadar düşüklük olmuş ve pencere parmaklıkları yere çok yaklaşmıştır. Duvar cephesinin basık ve pencerelerinin düşük olması nisbetleri bozmuştur (Ünsal,1968:46). Eski duvarın iç yüzünde abdest alma muslukları, dışında dükkanlar vardı. Yeni duvarın iç tarafına, aslına uygun olarak üstü saçaklı bir abdest alma yeri yapılmış, fakat dükkanlar yenilenmemiştir. Bu yüzden şimdi caminin önünde ağır bir duvar kitlesi bulunmakta ve bu sağır duvar caminin dış görünümünü olumsuz yönde etkilemektedir (Kuran,1986:209).

Kılıç Ali Paşa Camisi, Sinan’ın yaptığı camiler arasında uzunlamasına dikdörtgen kitlenli gelişen tek camidir. Bu tür camilere erken Osmanlı döneminde sık olmasa da rastlanmış (Küre Akşemseddin Camisi), klasik dönemde ise mimarlar tarafından kullanılmamıştır. Bu yüzden Kılıç Ali Paşa’da,, ana kitlesinin uzunluğu enini geçen bir camiyle karşılaşmamız ilginçtir. Daha da ilginci, Kılıç Ali Paşa Camisi ile Ayasofya arasındaki benzerliktir (Kuran,1986:209).

Burada Sinan, çok daha küçük ölçüde olmak üzere Ayasofya’nın planını ve Osmanlı dönemi Türk mimarisinin unsurlarını kullanarak eserini inşa etmiştir. Sinan’ın çok gelişmiş eserler vermişken, birdenbire böyle bir uygulamaya geçmiş olması, ancak onun bir değişiklik denemesi yapma isteği ile açıklanabilir (Eyice,1994:558).

Kılıç Ali Paşa Camisi, üç giriş kapılı ve son cemaat yeri çift revaklı olan fevkani bir yapıdır. Bu son cemaat yerini üç taraftan saran ve üstü öne meyilli kurşun kaplı çatılarla örtülü bir

sundurma revak yapılmıştır. Bu uygulamaya kalabalık cemaati olan camilerde sıkça rastlanmaktadır (Eyice,1994:558).

Esas cami mekanı tam bir dikdörtgen biçiminde olup, mihrap dışarı doğru taşan bir çıkıntının içindedir (Eyice,1994:558). Cami dört adet yuvarlak filayağına pendentiflerle oturan 12.70m çapındaki ana kubbeyle örtülüdür. Kubbe, kuzey ve güney doğrultusunda iki yarım kubbe, doğuda ve batıda ise büyük kemerlerle desteklenmiş; bir üçüncü yarım kubbe de mihrap çıkıntısının üstüne konulmuştur. Caminin yarım kubbelerle kible doğrultusunda uzayan orta mekanının üç yanı mahfillerle çevrilidir. Kuzeyde, dikdörtgen kesitli dört ayakla, beş aksa bölünmüş arka sahnın, doğuda ve batıda, yine beş birimli yan sahnınlar yer alır. Yan sahnınların aksları yarım kubbeler çizgisinde birer, filayakları arasında ise iki sütuna binen üçer kemerle belirlenmiştir. Zemin katta görülen bu sistem, üst katta farklı bir şekilde tekrarlanır. Şu farkla ki, kemerli açıklıkların ortalarına birer sütun daha eklenerek mahfil düzeyindeki kemerlerin sayısı beşten ona çıkarılmış ve alttakilerin üstüne gelen taşıyıcılar, sırt sırta çifte sütunlu yapılmıştır. Zemin kattaki yan sahnınların çapraz tonozla örtülü olmasına karşılık, üst kattaki sahnınların bir kısmı kubbeyle örtülüdür (Kuran,1986:209-212).

Kılıç Ali Paşa Camisi'nin iki kademeli son cemaat yerinin iç revağı, beş kubbeyle örtülüdür. Giriş eksenindeki kubbe tromplara, diğer dört kubbe ise pendentiflere binmektedir. Bu kubbeleri mermerden yapılmış altı adet sütun taşımaktadır (Kuran,1986:212).

Camide kullanılan düşey taşıyıcılarda malzeme olarak mermer kullanılmıştır. Tümüyle beyaz mermer olan dış sütunlara karşılık, iç sütunlarda daha çok somakiye yer verilmiştir. Zemin kattaki sütunların hepsinde vişne çürüğü somaki kullanılırken, üst katta hem somaki hem de mermer kullanılmıştır. Mermer gövdelerinde mukarnashı, diğerlerinde ise baklavalı sütun başlığı kullanılmıştır (Kuran,1986:212).

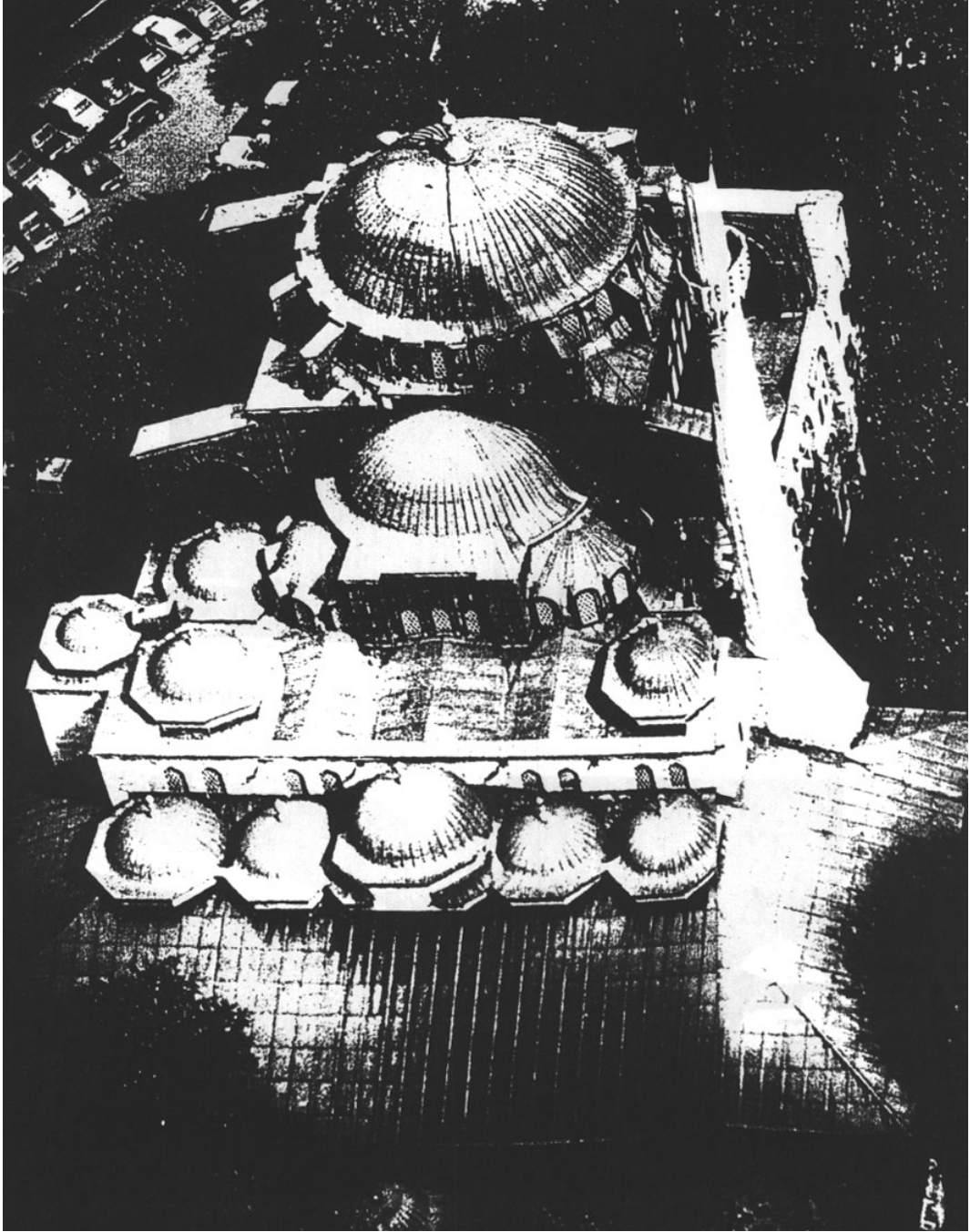
Kılıç Ali Paşa Camii, basit bir taklit değil, aksine Ayasofya mimarisinin geliştirilmiş bir aşamasıdır. Çünkü Mimar Sinan, çok iyi incelediği Ayasofya'nın planı ile üst yapısını, gerek estetik, gerek statik bakımlardan daha kusursuz olarak, değişik bir mimari anlayışla yorumlamıştır (Eyice,1994:558).

Kılıç Ali Paşa Camisi yangın yada depremden zarar görmeden zamanımıza ulaşmış bir yapıdır. Kaynaklarda herhangi bir bölümünün sonradan yapısal değişikliğe uğradığı yolunda bir kayıt yoktur. Cami 1959-1960 yıllarında Vakıflar Müdürlüğü tarafından aslına uygun

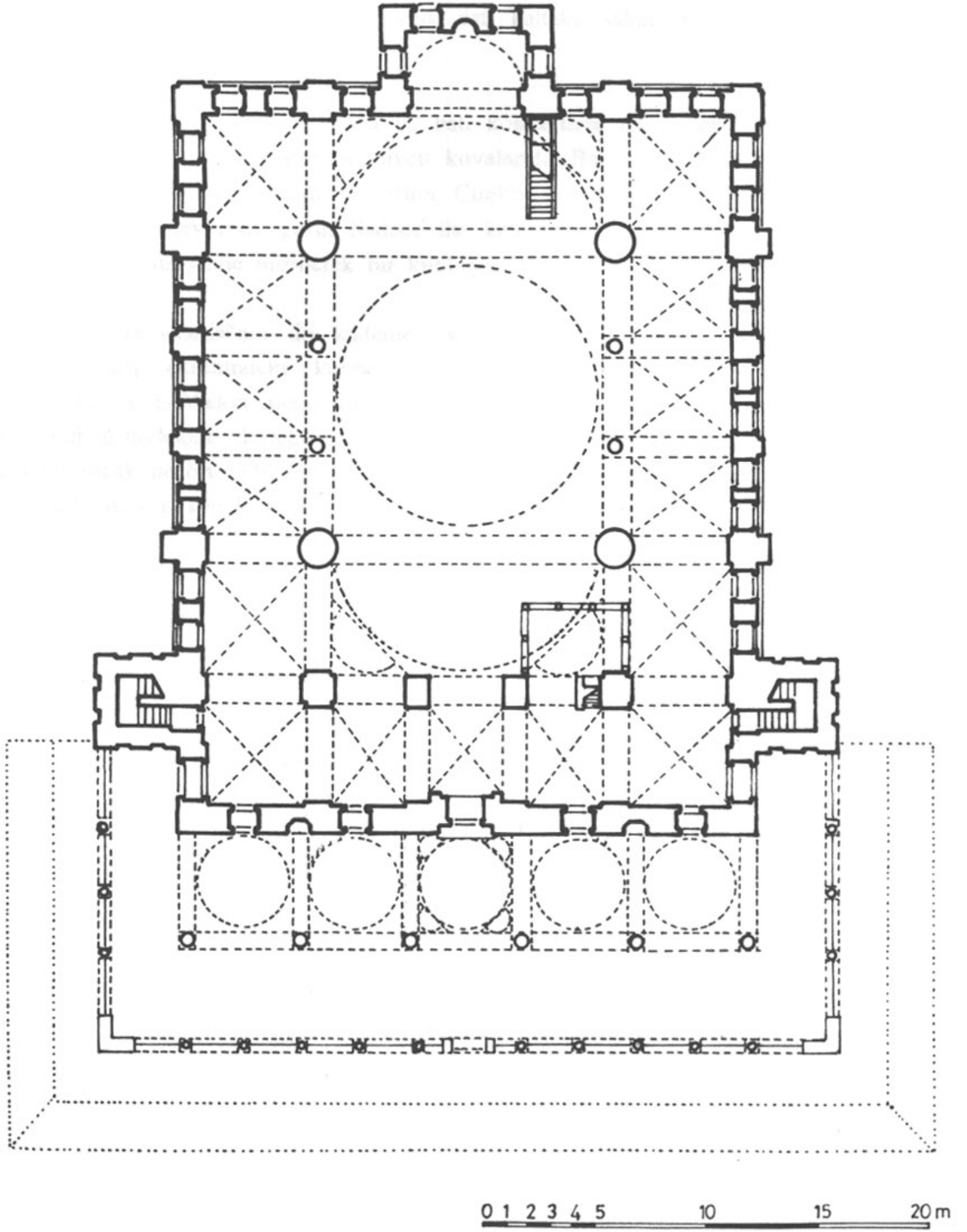
olarak onarılmıştır. Yalnız caminin minaresi Kırım Savaşı'ndan sonra gövdesinden itibaren yeniden yapılmıştır. Bu minarenin külâhı taşı ve külâhın hemen altında yumurta motifli kabartmalar vardı. Onarım sırasında minarenin taş külâhı kaldırılarak yerine sivri kurşun külâh konulmuş fakat yumurta desenli petek bileziği korunmuştur (Kuran,1986:214). 1960 yılında yapılan onarımlarda caminin kalemişi bezemeside elden geçirilmiş, ancak mihrap çıkıntısı içinde bulunan dört pencerenin vitraylarına dokunulmamıştır. Batıdaki pencerenin altında görülen “Amel-i Tefik Bursa, Sene 1331” yazısı bu vitrayların 1912 yılında yapıldığını ve son onarımda yenilenmeyerek korunduğunu göstermektedir (Kuran,1986:214) (Eyice,1994:558).

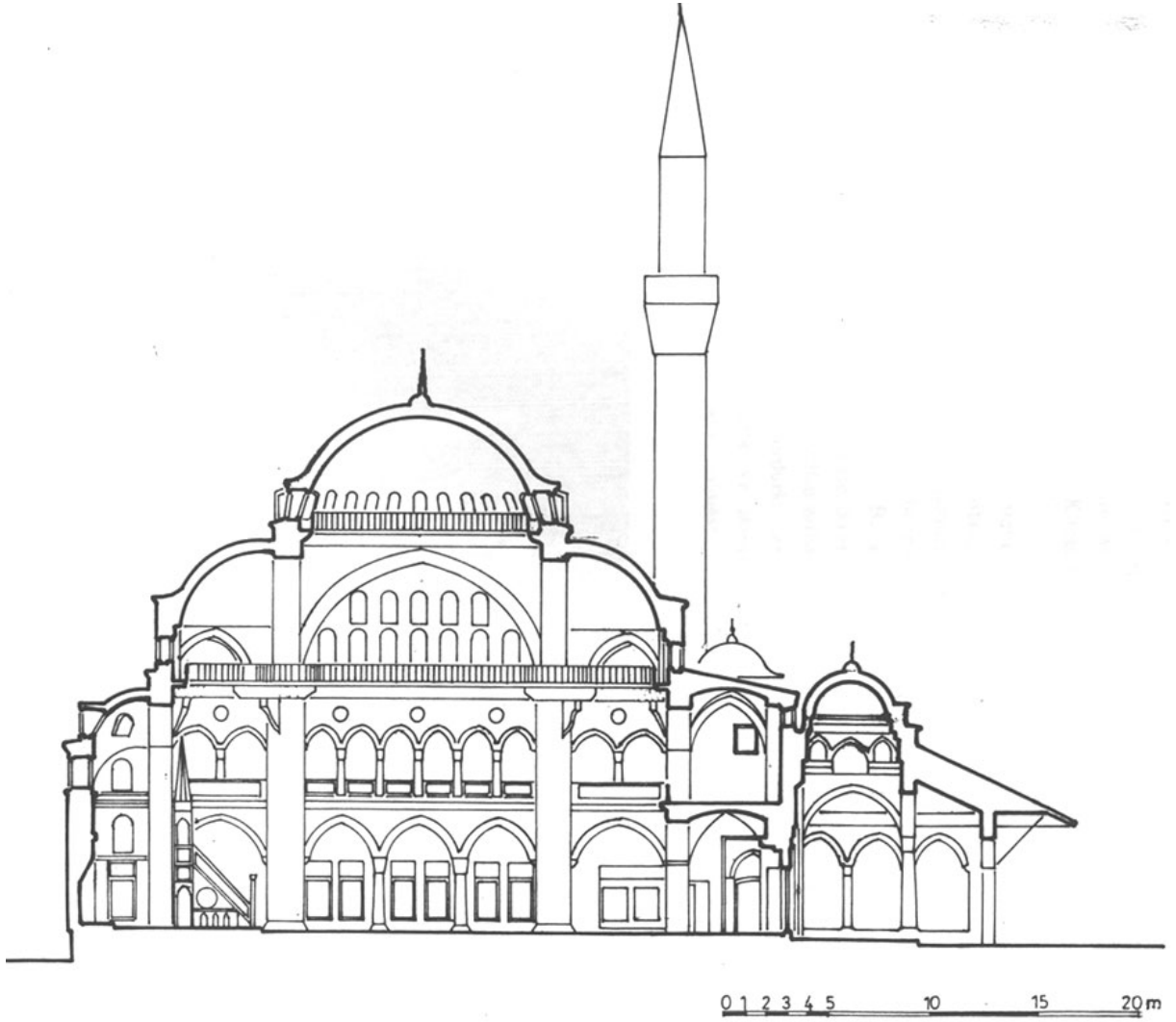
Belge 4.9. Kılıç Ali Paşa Camisi içi.

Belge 4.10. Kılıç Ali Paşa Camisi.

Belge 4.11. Kılıç Ali Paşa Camisi alt kat planı. (Kuran,1986)

Belge 4.12. Kılıç Ali Paşa Camisi kesiti. (Kuran,1986)

4.2.3.2. Türbe

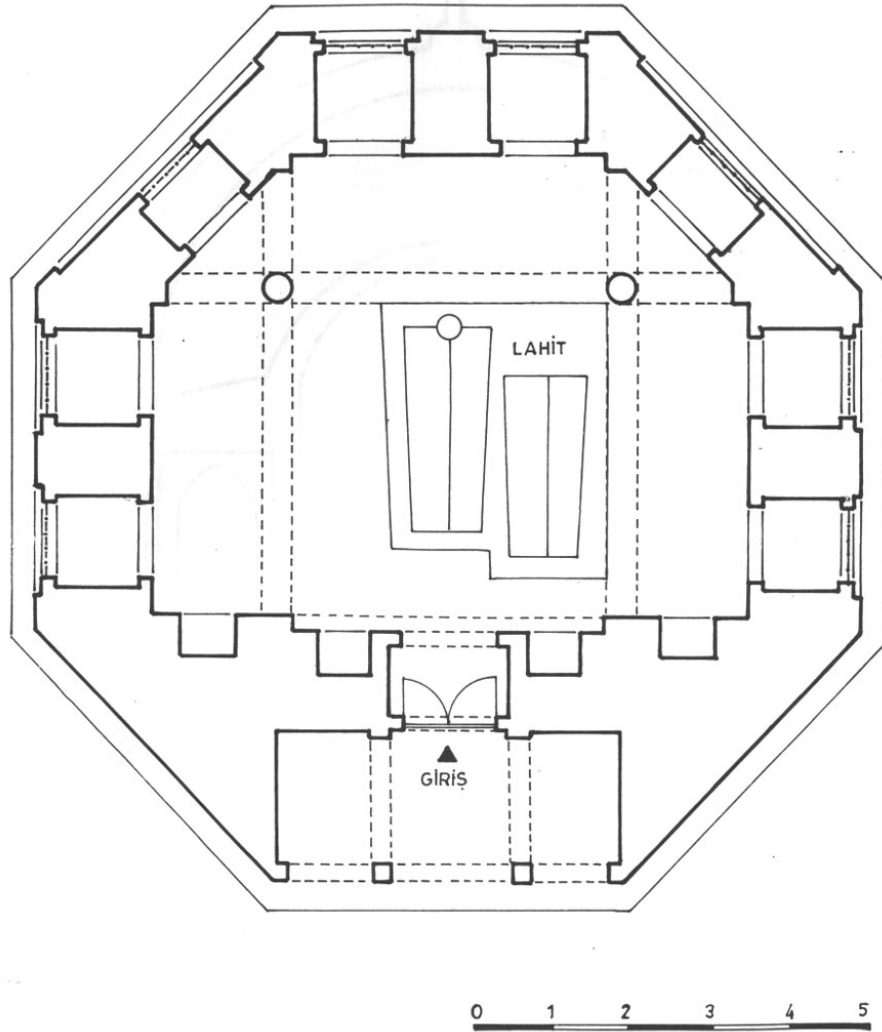
Caminin güneyinde yer alan Kılıç Ali Paşa Türbesi, arka avluda ve hazirenin içinde yer almaktadır. Türbenin batısında medrese, doğusunda ise Tophane İskelesi Caddesi'ne bakan avlu duvarı bulunmaktadır.

Dıştan sekizgen içten “haçvari planlı türbeler” arasında yer alan Kılıç Ali Paşa Türbesi, plan olarak diğer türbe örneklerinden farklı bir özellik gösterir. Bu fark türbenin önündeki revaktan kaynaklanmaktadır. İki sütun üzerine oturan revak, türbenin önünde eyvan şeklinde tasarlanmış ve sekizgen planının içine itilmiştir. Mekanın bir bölümü revakla kesildiğinden,

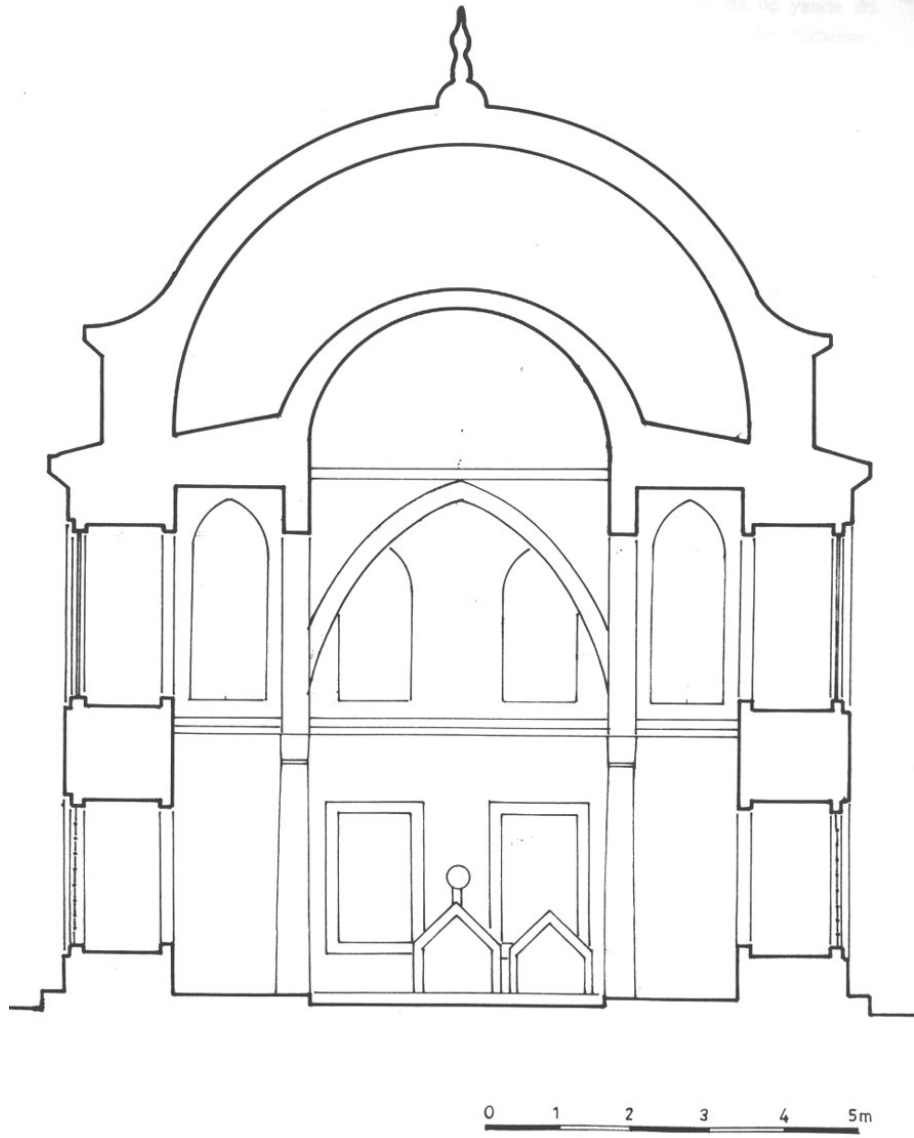
3.90m çapındaki iç kubbe bir yanda duvara, üç yanda iki sütuna basan kemerlere binmektedir. Mekanı örten kubbe, türbelerin çoğunda olduğu gibi çift cidarlıdır (Eyice,1994:558).

Türbe tamamen kesme taştan yapılmıştır. Plandaki asimetri dış cepheye de yansıtıldığı için, cephelerde farklı pencere düzenleri görülmektedir. Giriş cephesinde üç üst pencere açılmıştır. Kuzey, güney ve batı cephelerinde iki alt, iki üst pencere düzeni bulunurken güneybatı ve kuzeybatı cephelerinde ise bir alt, bir üst pencere düzeni bulunmaktadır (Ünsal,1987). Mimar Sinan, cephede ve planda yaptığı bu değişikliklerle, türbe mimarisine benzerine pek rastlanmayan yeni bir biçim ve anlam kazandırmıştır (Eyice,1994:558).

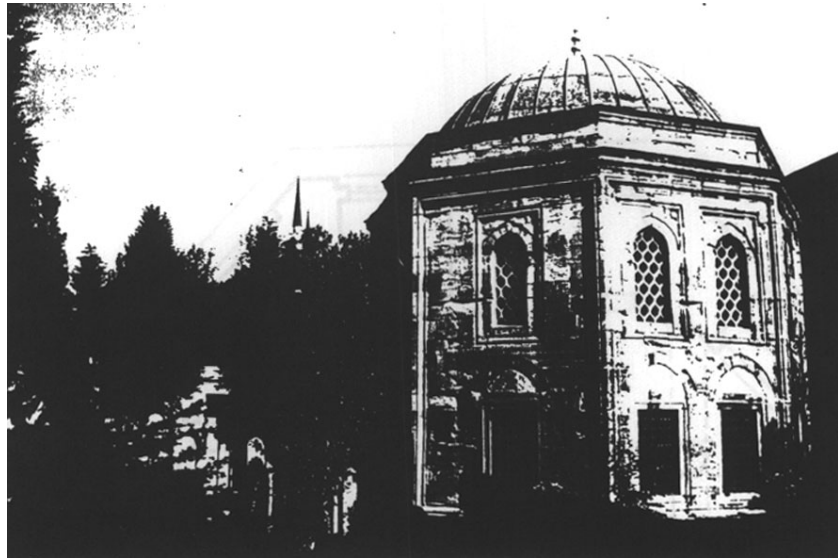
Türbe içindeki sandukalarda Kılıç Ali Paşa ve Cezayir Beylerbeyi olan Uluç Hasan Paşa gömülüdür. Türbe etrafındaki hazirede ise çok sayıda mezar vardır. Bunların arasında bazı Türk denizcilerinin kabirleri olduğu gibi, findıklı sırtlarındaki Defterdar Ebulfazi ve Beyoğlu'ndaki Ağa Camileri'nden getirilen mezar taşları da yer almaktadır (Eyice,1994:558).

Belge 4.13. Kılıç Ali Paşa Türbesi planı. (Kuran,1986)

Belge 4.14. Kılıç Ali Paşa Türbesi kesiti. (Kuran,1986)

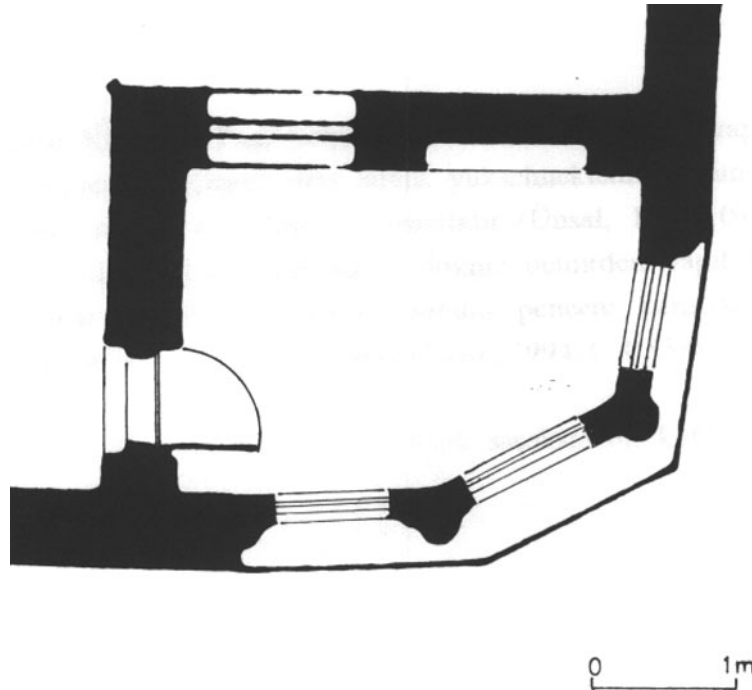
Belge 4.15. Kılıç Ali Paşa Türbesi.

4.2.3.3. Sebil

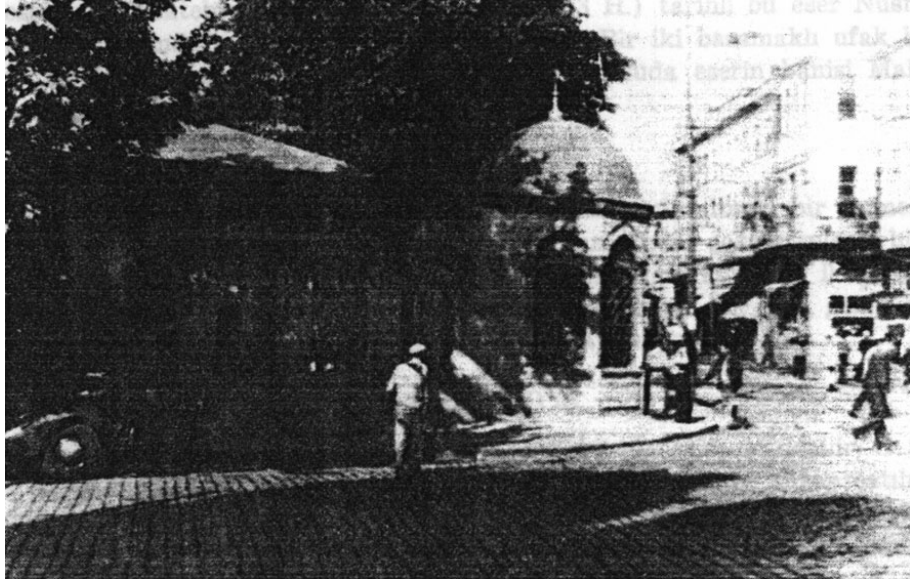
Tophane İskelesi Caddesi ile Meclisi Mebusan Caddesi'nin kesiştiği yerde ve caminin de kuzey avlu duvarının köşesinde yer alan ve tarihi tam olarak bilinmeyen Kılıç Ali Paşa Sebili'nin de külliye'nin bir yapısı olduğu ileri sürülmektedir. Ancak 1861 yılında yapılan yol genişletme çalışmaları sırasında bir çok eski eser gibi Kılıç Ali Paşa Sebili'nin de yıktırılmış olduğu düşünülmektedir (Eyice,1994:558).

Kılıç Ali Paşa Sebili kesik dikdörtgen planlıdır. Sebile cami avlusunun içinden girilmektedir. Sebil üç pencerelidir ve cami avlusuna bakan bir penceresi daha vardır. Kılıç Ali Paşa Sebili'nin oldukça sade olan parapet duvarı üzerinde birbirine üç sivri kemerle bağlanan dört sütun yükselmektedir. Bu sütunlar arasında yer alan pencereler basık kemerlidir. Genişlikleri 1m, yükseklikleri ise 2m olan pencere şebekeleri dökme demirden yapılmıştır. Klasik dönem özelliklerini taşıyan sebilin pencere parmaklıkları bu dönemin özellikleriyle bağdaşmayan bir desene sahiptir (Eyice,1994:558).

Kesme taştan yapılmış olan sebili, kurşun ile kaplı saçaksız bir kubbe örtmektedir.

Belge 4.16. Kılıç Ali Paşa Sebili planı. (Ünsal,1987)

Belge 4.17. Kılıç Ali Paşa Sebili eski fotoğrafı (Aru,1949)

4.2.3.4. Medrese

Hamamın güney tarafında yer almaktadır. Mimar Sinan'ın eseri olmasına kesin gözüyle bakılan medresenin, onun eserlerini bildiren tezkirelerde yer almayışı şaşırtıcıdır. Belki bu medreseyi tasarlamış ancak yapımı, onun 1588'deki ölümünden sonra bitirilmiş olabilir (Eyice,1994:558).

Kılıç Ali Paşa Medresesi, külliye içinde ve camiden bağımsız olarak tasarlanmış medreselerdendir. Caminin güney batısında yer alan medresede, hücreler avlu revağını dört yönde çevrelemektedir. Dış boyutu 27,20x28,70m olan Kılıç Ali Paşa Medresesi, bir giriş eyvanı, 13 hücre, 4 köşe hücresi, 1 derslane/mescit, avlu, revak ve helalardan oluşmaktadır (Dinçel,1995:113).

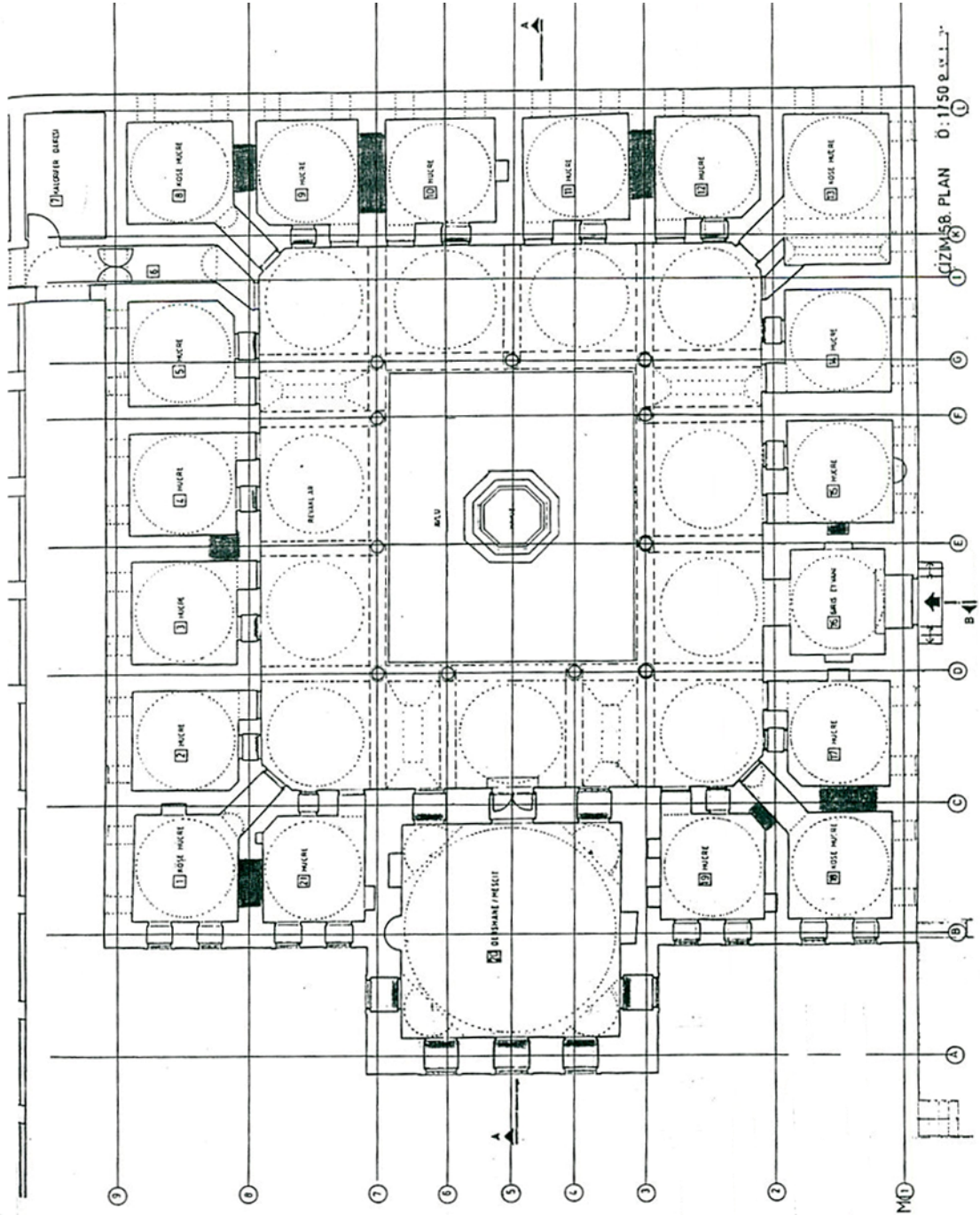
Medresede, 1 sıra taş-3 sıra tuğla almalı duvar örgü tekniği kullanılmıştır. Kullanılan taş malzeme küfekidir. Revak sütunlarında ise kullanılan malzeme mermerdir. Mermer sütunların oturduğu kaidelerde ise taş malzeme kullanılmıştır. Kubbe, tonoz ve kubbeye geçiş öğelerinde ise tuğla kullanılmıştır (Dinçel,1995:124).

Kılıç Ali Paşa Medresesi, Mimar Sinan tarafından yapılmış, düz arazide tasarlanıp uygulanmıştır. Camiye dik açı yapacak şekilde konumlandırılmıştır. Derslane ve hücreler kare planlıdır. Köşe hücre sayısının 4 olduğu tek medrese Kılıç Ali Paşa Medresesi'dir. Eyvan

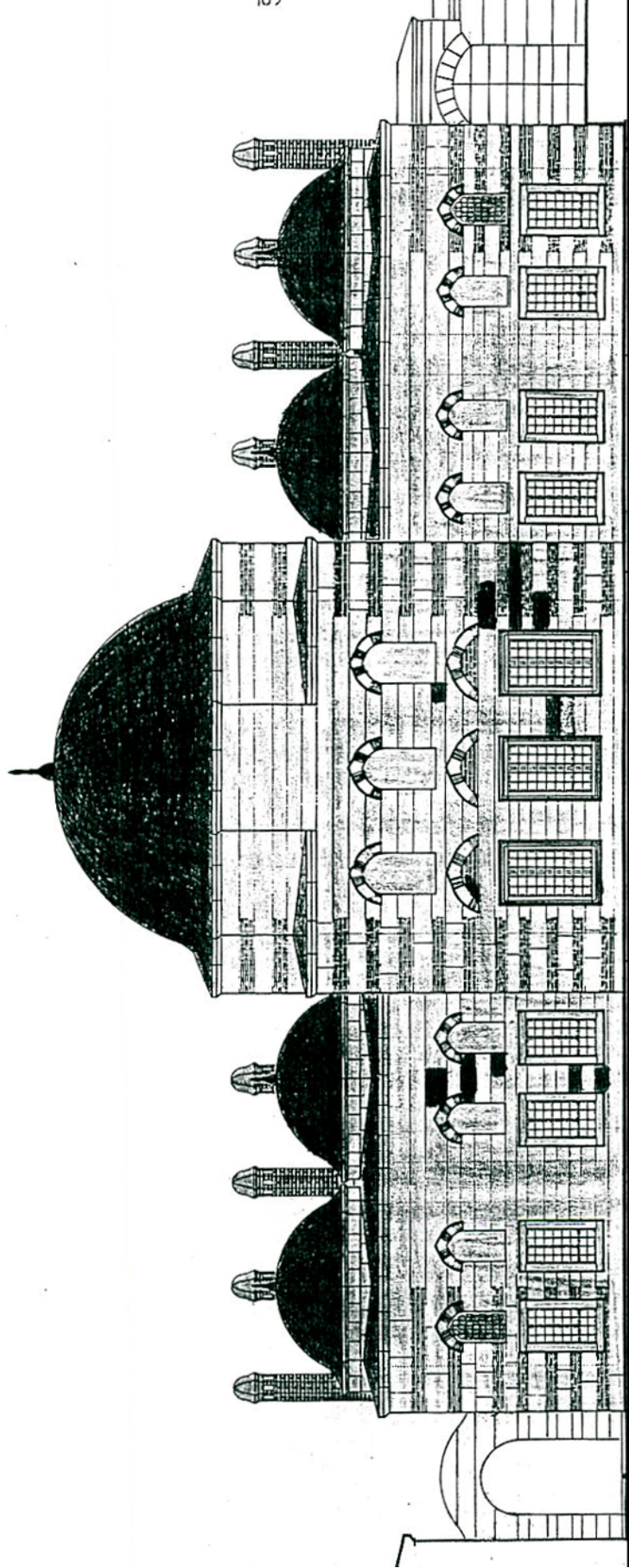
sadece giriş eyvanı olarak kullanılmıştır. Revak avluyu dört yönde sarmaktadır. Avlu ise dikdörtgen planlıdır. Helalar bölümüne medrese içinden tonozlu bir geçitle ulaşılmaktadır. Dershanesi, hücre yüzeylerinden dış cepheye doğru çıkıntı yapacak şekilde konumlandırılmıştır. Dershane giriş revağında farklı örtüler kullanılmıştır. Hücre yüzeylerinde herhangi bir hareketlilik yoktur. Hücre cephelerinde iki üst pencere düzeni ve iki üst iki alt pencere düzeni görülmektedir. Dershane cephesinde ise üç alt, üç üst pencere düzeni görülmektedir. Hücrelerin avlu cephesinde tek alt, tek üst pencere düzeni görülmektedir. Cephesinde düz ve pahlı şeritten oluşan saçak silmesi kullanılmıştır. Revaklar da ise mermer sütun ve baklavalı sütun başlıkları kullanılmıştır. Çokgen kesitli bacaları tuğladan yapılmıştır (Dinçel,1995:135).

Fotoğraf 4.1. Medresenin günümüzdeki durumu.

Belge 4.18. Kılıç Ali Paşa Medresesi'nin Planı (Işıl Dinçel, 1995)

Belge 4.19. Kılıç Ali Paşa Medresesi'nin Kuzey Görünüşü (Işıl Dinçel, 1995)

4.2.3.5. Hamam

Sadece erkekler hamamı olarak, 1583 yılında yapılan Kılıç Ali Paşa Hamamı, caminin batısında medresenin de kuzeyinde yer almaktadır. Kılıç Ali Paşa Vakfiyesi'nde caminin batısında 44 dükkan bulunduğu ve bu dükkandan 30'unun yıkılıp yerine Kılıç Ali Paşa Hamamı'nın yapıldığı belirtilmektedir (Aru,1949) (Haskan,1995:209).

Kılıç Ali Paşa'nın Tophane'de yaptırdığı hamam, İstanbul'un sayısız umumi hamamlarının en önemlilerinden biri olup, halk arasında “Paşa Hamamı” adıyla şöhret olmuştu. Evliya Çelebi bu hamam için “pak, suyu saf, hüddamı nerm-ü ram bir hamam-ı has ve âmdır” der (Kömürcüyan,1952:249).

Hamama Kılıç Ali Paşa Medrese Sokağı'ndan girilmektedir. Hamamın asıl girişi ana aks üzerindendi (Aru,1949:108). Kare bir mekandan oluşan soyunmalık bölümü 14.10m çapındaki kubbe ile örtülüdür. İçten sekiz yüzlü bir kasnağa oturan kubbenin,kubbe geçiş öğeleri dilimli trompdur. Soyunmalığın güney duvarındaki iki kapıdan hamamın soğukluk ve sıcaklık bölümlerine geçilir. Kılıç Ali Paşa Hamamı'nda, soyunmalık ve soğukluk ilişkisinde farklı bir uygulama görülmektedir. Burada soğukluk bölümü, soyunmalığın arkasında yer almamış, iki mekan halinde, hamamın doğusunda ve batısında tasarlanmıştır. Batıdaki soğukluktan helalara da geçilmektedir. Mimar Sinan'ın bu hamamda uyguladığı altıgen planlı sıcaklık daha sonra yapılan hamamlarda hiç kullanılmamıştır. Planda da görüldüğü gibi altıgenin dört kenarı eyvan şeklinde düzenlenmiş ve mekanın ortasına altıgen bir göbek taşı yerleştirilmiştir. Dört eyvanın içerisine ikişer kurna konmuş ve döşemeleri 20cm kadar yerden yükseltilmiştir. Sıcaklığı örten kubbenin, kubbe geçiş öğesi padantif olup, aktarma elemanı ise iki merkezli teğet kemerdir. Kubbenin ortasına bir aydınlık feneri açılmış etrafına da küçük fil gözleri yerleştirilmiştir.

Hamamda bir sıra taş, iki sıra tuğla almasıık duvar örgü tekniği kullanılmıştır. Üst kenarlara beş sıra tuğla ile bindirme tekniğinde saçaklar yapılmıştır. Soyunmalık bölümü kubbesi kurşunla örtülmüş olup diğer kubbelerde ise kalın harç tabakaları görülmektedir.

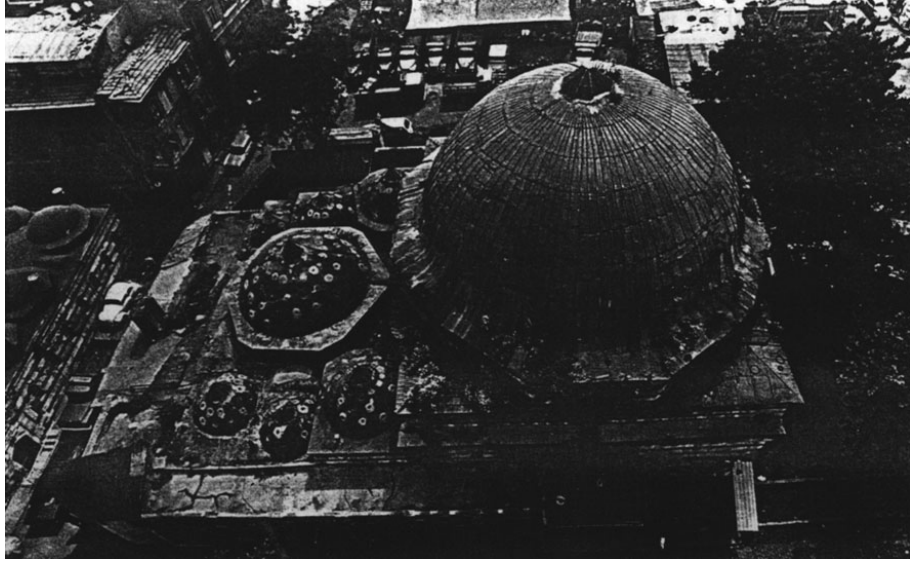
Günümüzde işler durumda olan Kılıç Ali Paşa Hamamı'nı uzun süre yersiz ve yurtsuzların barındığı bir yer olarak kalmıştır (Eyice,1994:558).

5. KILIÇ ALİ PAŞA HAMAMI

5.1. Kılıç Ali Paşa Hamamı'nın Mimari Özellikleri

5.1.1. Plan Özellikleri

Kılıç Ali Paşa Hamamı, Kılıç Ali Paşa Külliyesi içerisinde tasarlanmış bir hamamdır. Hamam, caminin yan tarafında olup, batısına düşmektedir. Dış boyutları 17.78x32.52 m olan Kılıç Ali Paşa Hamamı, giriş, soyunmalık, soğukluk, sıcaklık, 4 eyvan, 2 halvet, sauna, duş, 3 helalar, 2 traşlıklar ve külhan bölümlerinden oluşmaktadır.

Fotoğraf 5.1 Kılıç Ali Paşa Hamamı üstten görünüşü.

5.1.2. Mekansal Özellikleri

5.1.2.1. Giriş

Hamamın girişi, Kılıç Ali Paşa Medrese Sokağı üzerinden olup, hamamın doğu tarafındandır. Hamamın iç kotu, yol kotundan aşağıda kaldığından buraya 6 basamak merdivenle inilmektedir. Kemerli bir girişle geçilen hamamın soyunmalık bölümüne, buradaki küçük bir rüzgarlıktan geçilerek ulaşılır. Hamamın girişinde, üzeri tente ile kapı ve dükkanlar hizasına kadar uzanan ahşap bir saçak vardır.

Buradaki rüzgarlık bölümü, daha sonra ahşap konstrüksiyonla yapılmış olan soyunma odaları ile aynı zamanda yapılmıştır. Yapıya sonradan ek olduğu görülmektedir.

Döşeme kaplaması mermer olan bu bölümün, döşeme kaplamalarının en son ne zaman değiştirildiği bilinmemektedir.

Rüzgarlık mekanının üstü ahşap tavanla kaplıdır.

Fotoğraf 5.2 Kılıç Ali Paşa Hamamı girişi ve giriş saçığı.

Fotoğraf 5.3 Kılıç Ali Paşa Hamamı girişi ve rüzgarlık.

5.1.2.2. Soyunmalık

Soyunmalık mekanı, 7 adet müşteri soyunma odası, 1 adet personel soyunma odası, 1 adet personel dinlenme odası, 1 adet işletmeci ofisi ve müşterilere bir tezgahla hizmet veren küçük bir büfeden oluşmaktadır. Ayrıca bu mekanda üst kat soyunma odalarına çıkan bir merdiven, kubbe hizası katına çıkan ikinci bir merdiven ve arka bahçe ve külhan bölümüne geçilen bir kapı bulunmaktadır. Ayrıca buradan soğukluk bölümüne geçilen ve diğer hamamlarda pek rastlanmayan 2 adet kapı yer almaktadır.

Soyunmalık mekanında yer alan tüm bu mekanlar, daha sonradan ek olarak yapılmış olup, mimari plan özelliği olmayan eklerdir. Sadece ihtiyaca cevap vermesi amacıyla yapılmış olan bu ekler, bu mekanın mekansal bütünlüğünü bozmaktadırlar.

Ahşap konstrüksiyon ve doğramalarla yapılmış olan bu eklerde, gözle görülür açıklıkta kötü işçilik ve detaylar göze çarpmaktadır.

Bu bölümdeki mekanlardan biri olan ve rüzgarlığın hemen sağ tarafında yer alan işletmeci ofisinin düzgün bir mekansal özelliği yoktur. Yer döşemesi ahşap kaplı olan bu bölüm, soyunmalık bölümü ana kotundan (0.00) 30 cm yukarıdadır. Tavanı ahşap olan bu bölümün duvarları da kontrplakla kaplıdır. 300 cm tavan yüksekliği olan bu bölüm, hamama gelen müşterileri karşılayan ve uğurlayan bir bölümdür.

Personel soyunma odası, sadece personelin kıyafetlerini değiştirmek için kullandığı, 158x325 cm boyutlarında küçük bir yer olup, 0.00 kotundan 80 cm yukarıdadır ve dört basamaklı küçük bir merdivenle çıkılan bir bölümdür. 225 cm tavan yüksekliği olan bu bölümün döşeme kaplaması mozaik, tavan kaplaması ahşap ve duvarları da kontrplakla kaplanmıştır. Soğukluğa giriş kapısının hemen yanında yer almaktadır.

Personel dinlenme odası, soyunmalık bölümü girişinin karşısında sağ köşede yer almaktadır. 280x320 cm boyutlarındaki bu bölüm, gün içinde personelin dinlenmesi için ayrılmış bir bölümdür. 0.00 kotundan 30 cm yukarıda olan ve tek basamakla çıkılan bu bölümün döşeme kaplaması mozaik, tavan kaplaması ahşap ve duvarları sıva ile kaplıdır. Bu bölümün tavan yüksekliği ise 300 cm'dir.

Personel soyunma odasının hemen yanında yer alan ve müşterilere küçük bir tezgahla sıcak ve soğuk içecek hizmeti veren açık büfe bölümü, 185x205 cm boyutlarında olup 0,00 kotundan 20cm yukarıdadır. Tek basamakla çıkılan bu bölümün döşeme kaplaması mozaik olup, tavan kaplaması ahşaptır. Duvarları ise, tavana kadar seramik kaplıdır. Bu bölümün tavan yüksekliği 300 cm'dir.

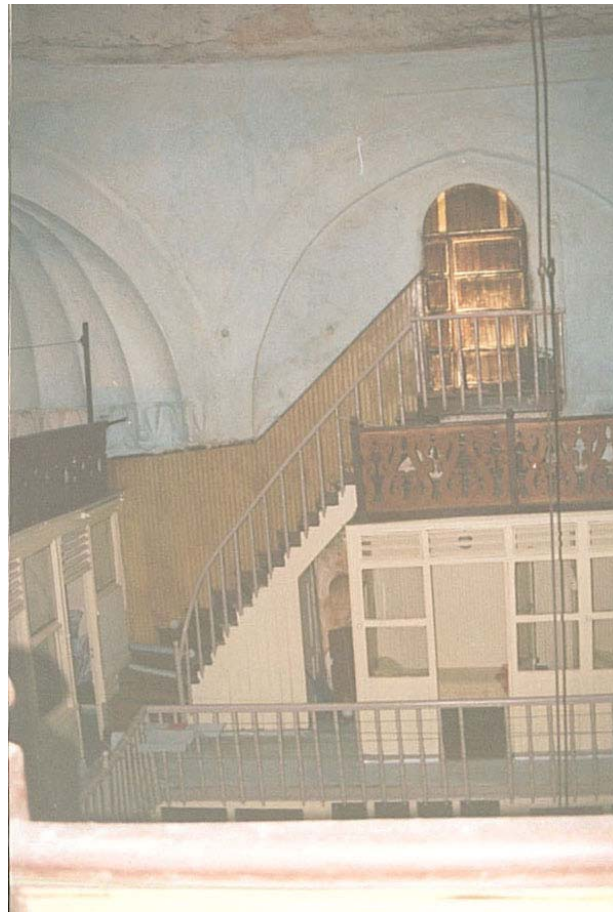

Fotoğraf 5.4 Soyunmalık bölümündeki soyunma odaları.

Soyunmalığın üç kenarında da yer alan soyunma odaları, 0.00 kotundan farklı yüksekliklerde olup, birkaç basamakla çıkılan, müşterilerin kıyafetlerini değiştirmek için kullandıkları odalardır. Ahşap konstrüksiyon ve doğramalarla birbirinden ayrılmış bu odaların hiçbir mimari mekan özelliği yoktur. İhtiyaca cevap vermesi amacı ile yapılmış, içerisinde müşterilerin uzanıp dinlenebileceği bir yatağın bulunduğu küçük mekanlardır. Bu bölümde yer alan 8 adet soyunma odasının döşemeleri ahşap olup üzeri kolay temizlenebilmesi amacıyla muşamba kaplıdır. Tavan kaplamaları ahşap olup, duvarları ise ahşap bölme doğramalar ve kontrplakla kaplıdır. Bu odaların tavan yüksekliği ise 245 cm'dir.

Soyunmalıktan asma kata çıkan ahşap bir merdiven yer almaktadır. 19 rıhtlı bir merdivenle çıkılan asma katta, sadece soyunma odaları ve bir köşede havlu dolabı bulunmaktadır. Soyunma odaları merdivenin bulunduğu kenar dışındaki üç kenarda yer almaktadır. Ayrıca, burada, orijinalinde pencere olan ve sonradan sıcaklık kubbelerine geçişi sağlamak amacı ile kapıya dönüştürülen kapının bulunduğu bu kota çıkışı sağlayan ahşap bir merdiven yer almaktadır. Asma katta 19 adet soyunma odası olup, bunlar da alt kattaki soyunma odaları

mantığında yapılmış ve müşterilere hizmet veren tek kişilik odalardır. Bunlar da ahşap konstrüksiyon ve doğramalarla yapılmış odalardır. Soyunmalık mekanının kenarlarında düşünülen ve ortada bir galeri şeklinde yapılan asma katın tavan yüksekliği, 260 cm'dir. Döşemeleri ahşap olup, üzeri kolay temizlenebilmesi amacı ile muşamba ile kaplanmıştır. Tavanı ahşap olan bu odaların, duvarları da ahşap doğramalar ve kontrplakla kaplıdır. Galerinin korkulukları da ahşaptır. Yine bu odalarda, müşterilerin kullanacağı askılar ve dinleneceği yataklar bulunmaktadır. Asma katın kotu 3.60 m'dir. Yine, asma kata çıkan merdivenler de ahşap olup, üzeri muşamba ile kaplanmıştır. Sıcaklık kubbelerine çıkışı sağlayan kapıya çıkan merdiven de ahşap olup 17 rıhtlıdır ve 7.15m kotuna ulaşmaktadır.

Fotoğraf 5.5 Sıcaklık kubbelerine çıkan kapı ve bu kota çıkan ahşap merdiven.

Soyunmalık bölümündeki diğer merdiven ise kagir olup, üzeri mozaik kaplıdır. Bu merdiven asma kat soyunma odaları üzerine çıkan bir merdivendir. Merdivenin çıktığı kot, kubbe geçiş öğelerinin bulunduğu kota dek gelmektedir. Bu merdiven soyunma odalarının bulunduğu asma kata kadar kagir, buradan sonra ise ahşaptır. Ahşap bölümü sonradan eklenmiş ve çok basitçe yapılmış bir merdivendir. Merdivenin, kagir bölümünün bittiği kotla, soyunma

odalarının bulunduğu asma kat arasında önceleri bir geçiş bir bağlantı varken, sonraları bu bağlantı kapatılmıştır. Merdivenin kagir bölümü 16 rıhtlı, ahşap bölümü ise 9 rıhtlıdır. Bu merdivenin çıktığı ve sadece asma kattaki soyunma odalarının üzerini kapatan, bu galeri katının, günümüzde bir fonksiyonu yoktur. Hamamın, eski personelinin anlattığına göre burası, 1985 yılına kadar, evi olmayan personelin, yatma yeri olarak kullandığı bir yerdi. Bu galeri katı soyunmalık mekanının üç kenarında yer almakta ve 6.35 m kotunda yer almaktadır. Döşemeleri ahşap olan galerinin, korkulukları da ahşap olup, işlemelidir.

Fotoğraf 5.6 Asma katın üzerindeki korkuluğun detayı.

Bu galerinin bulunduğu kotta, biri sıcaklık kubbelerine geçişi sağlayan, önceden pencere olup sonra kapıya dönüştürülen kapı dışında, diğer üç kenarda da 125x242 cm boyutlarında kemerli birer pencere bulunmaktadır.

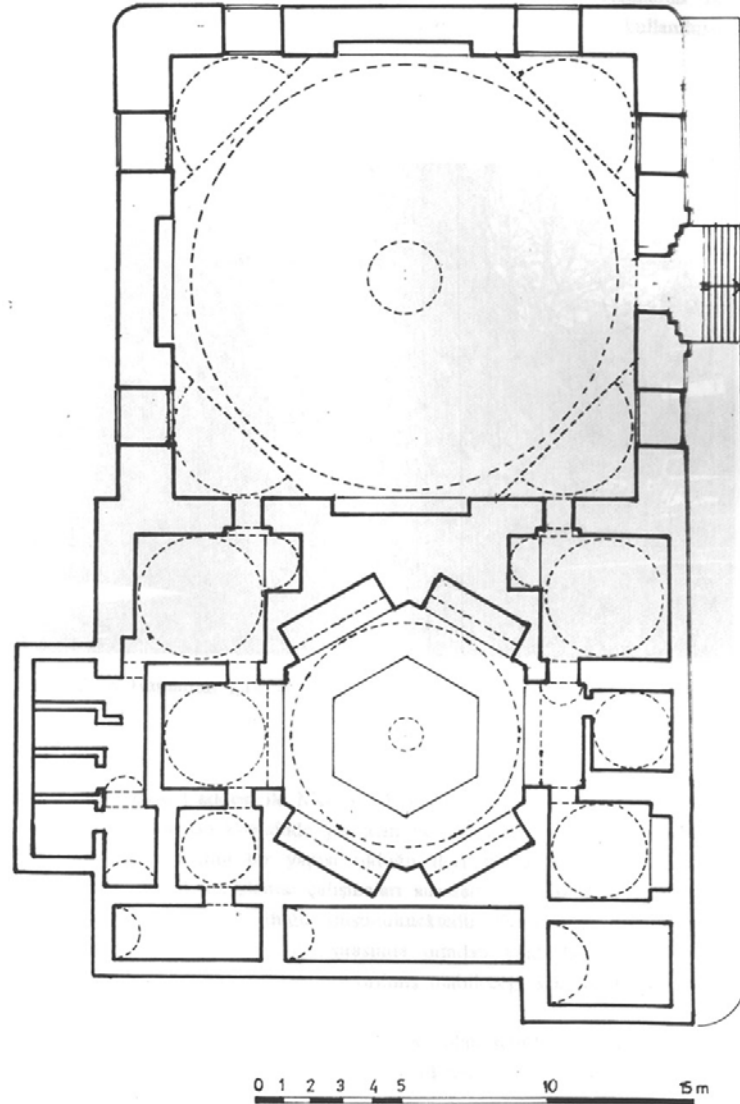
Fotoğraf 5.7 Kılıç Ali Paşa Hamamı Soyunmalık bölümü.

Soyunmalık bölümünde yer alan diğer bir öge ise, külhan bölümü ve dışarı çıkışı sağlayan kapıdır. Bu kapı 0.00 kotundan 50cm yukarıda olup, 3 basamaklı bir merdiven ile geçilmektedir. Bu kapıdan geçince, hemen sol tarafta, personelin yemek pişirmek amacıyla kullandığı küçük bir mekan yer almaktadır. Bu mekanın döşemesi mozaik, tavanı ahşap, duvarları ise sıvadır. Bu mekanın hemen karşısında, soyunma odalarının bulunduğu asma kata çıkan merdivenin altının kullanıldığı bir depo bulunmaktadır. Bu iki mekanın arasından, kısa bir koridorla ve ikinci bir kapıyla dışarı çıkılmaktadır.

Soyunmalık mekanındaki sonradan yapılan tüm bu ekler yüzünden, bu bölümün mekansal bütünlüğü yok olmuştur.

Soyunmalık bölümündeki, sonradan yapılmış ekleri bir kenara bıraktığımızda, orijinalinin çok daha farklı olduğunu görmekteyiz. Ali Saim Ülgen'in çizimleri de gözönüne alındığında, aslında bu bölümün son derece sade olduğu görülmektedir. Soyunmalık bölümünün, giyinip-soyunma işlevi, orijinalinde, duvarlardaki nişlerle sağlanmaktaydı. Bu nişler, hamama giriş

kapısının bulunduğu kenar dışındaki üç kenarda da yer almaktaydı. Giriş kotunda, doğu, kuzey ve batı cephelerinde ikişer adet pencere bulunmaktaydı. Doğu cephesindeki iki pencere, kapının her iki tarafındadır. Ancak bu pencereler, hamamın doğu cephesine sonradan yapılan dükkanlar yüzünden, doldurularak kapatılmıştır. Aynı şekilde, kuzey ve batı cephesindeki pencereler de, içerideki ekler yapılırken doldurularak kapatılmıştır. Kuzey cephesindeki, kapatılan pencereler, bugün de dışarıdan görülmektedir. Giriş kotunda, soyunmalık bölümünün güney cephesinde, soğukluklara geçilen, kuzey cephesindeki pencerelerin karşısına gelen, iki adet kapı bulunmaktadır. Bu pencerelerin, ne zaman kapatıldığı bilinmemektedir.

Belge 5.1 Ali Saim Ülgen'in Kılıç Ali Paşa Hamamı planı..

Soyunmalık bölümünde, bu pencereler dışında, kubbeye geçiş öğelerinin bulunduğu kotta, dört cephede de, birer adet 125x242 cm boyutlarında, kemerli pencereler yer almaktadır. Ancak, bunlardan güney cephesindeki pencere, sıcaklık kubbelerine geçmek amacıyla, daha sonraları kapıya çevrilmiştir. Doğramalar iç tarafa takılmış, basit demir doğramalar olup, kapı doğraması alüminyumdur. Ayrıca kuzey ve batı pencerelerinin dış tarafında pencereyi tamamen kapatan demir parmaklıklar bulunmaktadır. Soyunmalık bölümünün döşeme kaplaması mermer olup, orijinal olduğu sanılmaktadır. Duvar malzemesi taş ve tuğla olan bu bölümün, iç tarafı harç ve sıva ile kaplanmıştır. Bu bölüm, 14,10 m çapında, yarım bir kubbeye örtülmüş olup, kubbe onikigen bir kasnağa oturmaktadır ve kubbe geçiş öğesi dilimli tromp'dur. İç kısmı sıvalı olduğundan, örtü malzemesi görülememiştir. Dışarıda örtü kaplaması ise kurşundur.

5.1.2.3. Soğukluk

Hamamın, soyunmalık bölümünün, güney cephesindeki iki kapıdan girilen, iki ayrı soğukluk bölümü vardır. Bu bölümler, esas hamam kısmına yani sıcaklık bölümüne geçmeden önce ve vücudu ısığa alıştırmak için kullanılan bir bölümdür. Ayrıca hamamdan çıkarken de, kısa bir süre dinlenen bölümlerdir.

Bunlardan ilki, hamamın doğu tarafında olup, 4.10x4.20 cm boyutlarındadır. Soyunmalıktan girilen ve sıcaklık bölümüne geçilen kapıları oldukça basit ve alüminyum kapılardır. Bu soğukluğa girildiğinde, sağ tarafta 180x120cm boyutlarında, üzeri yarım kubbeye kaplı ve yerden 25 cm yükseltilmiş bir niş bulunmaktadır. Önceleri, baş tellak'ın, müşterilerini, hamamdan çıkarken kuruladığı ve havluları kuruttuğu yer olarak kullanılan bu nişin, günümüzde böyle bir fonksiyonu yoktur. Bu bölüme girişte, sol taraf ta 25 cm yükseltilmiştir. Bu bölüm, müşterilerin dinlendiği kısımdır.

Bu mekandaki yer döşemesi, yükseltilen bölümlerin arasında kalan kısımlarda mermer, yükseltilmiş kısımlarda ise karo mozaiktir. Taş olması gereken duvar malzemesi, sıvalı olduğundan görülememiştir. Ayrıca duvarları bir metre yüksekliğe kadar 20x20 cm karo mozaikle kaplanmıştır. 4.10 m çapında, pendentifli kubbeye örtülü bu mekanın, örtü malzemesi sıvalı olduğundan görülememiştir. Örtü kaplaması ise harç sıvadır. Kubbesinde 36 adet daire şeklinde ışıklık ve kubbenin ortasında da, küçük bir kubbe feneri bulunmaktadır.

Fotoğraf 5.8 Doğudaki Soğukluk bölümü.

Fotoğraf 5.9 Doğudaki Soğukluk bölümü kubbesi.

Diğer soğukluk ise, hamamın batı tarafında olup 420x420 m boyutlarındadır. Soyunmalıktan girilen ve sıcaklık bölümüne geçilen kapıları, ilk soğuklukta gibi basit ve alüminyumdur. Doğudaki soğuklukla simetrik şekildedir. İlk soğuklukta bulunan niş, bu soğuklukta girişte sol taraftadır ve diğeri ile aynı özellikleri taşımaktadır. Sağ tarafında ise, bir takım ekler yapılarak mekanın bütünlüğü bozulmuştur. Bu bölüme, 0.00 kotundan 40 cm yukarıda, üç adet duş eklenmiştir. Bu duşlar, alüminyum bölme panellerle yapılmış, son derece çirkin eklerdir.

Bu mekandaki, mermer olması gereken yer döşemesi, günümüzde 30x30 cm seramikle kaplanmıştır. Taş olması gereken duvar malzemesi, sıvalı olduğundan görülememiştir. Ayrıca duvarlar 170 cm yüksekliğe kadar 20x20 cm seramikle kaplıdır. 4.20 m çapında pandantifli kubbeyle örtülü bu mekanın, örtü malzemesi de sıvalı olduğundan görülememiştir. Örtü kaplaması ise, harç sıvadır. Kubbede. 36 adet yıldız ve daire şeklinde ışıklık ve kubbenin ortasında küçük bir kubbe feneri bulunmaktadır.

Ayrıca, helalar bölümüne geçiş, bu soğukluk mekanından sağlanmaktadır.

Fotoğraf 5.10 Batıdaki Soğukluk bölümüne yapılan ekler ve helalara geçiş kapısı.

5.1.2.4. Sıcaklık

Sıcaklık, hamamın esas yıkanma yeri olup, buraya, her iki soğuklukta kapıdan ulaşılabilir. Doğudaki soğukluk kapısından girilince, sol tarafta sauna, karşıda bir halvet ve sağ tarafta sıcaklık mekanı yer alırken, batıdaki soğukluk kapısından girilince, sağ tarafta üç kurnadan oluşan bir yıkanma yeri, karşıda bir halvet ve sol tarafta sıcaklık mekanı yer almaktadır.

Sıcaklık mekanı altıgen bir forma sahip olup, bir kenarı 420 cm uzunluğundadır. Bu mekanın kuzeydoğu, kuzeybatı, güneydoğu ve güneybatı yönlerine düşen, dört adet eyvanı vardır. Bu eyvanların, hepside eşit büyüklükte ve eşit niteliktedir. 0.00 kotundan 25 cm yükseltilerek oluşturulan eyvanlarda, ikişer adet mermer kurna bulunmaktadır. Ayrıca sıcaklık mekanının ortasında, eyvanlardan 115 cm uzaklıkta, yerden 35 cm yüksekliğinde, altıgen formunda ve tamamen mermer kaplı bir göbektaşı bulunmaktadır. Sıcaklık mekanının yer döşemeleri mermerdir. Taş olması gereken duvar malzemesi, sıvalı olduğundan görülememiştir. Ayrıca duvarları, eyvanların duvarları da dahil, 150 cm yüksekliğe kadar 15x15 cm seramikle kaplanmıştır. 7.25 m çapında kubbe ile örtülü bu mekanın, örtü malzemesi de, sıvalı olduğundan görülememiştir. Aktarma elemanı kemer ve kubbe geçiş ögesi pendentif olan kubbenin, örtü kaplaması ise, harç sıvadır. Kubbede 72 adet daire ve yıldız şeklinde ışıklık ve kubbenin ortasında bir kubbe feneri bulunmaktadır. Eyvanların üzeri ise, aktarma elemanları olan kemerlerin gerisinde kalan kısımlarda düzdür.

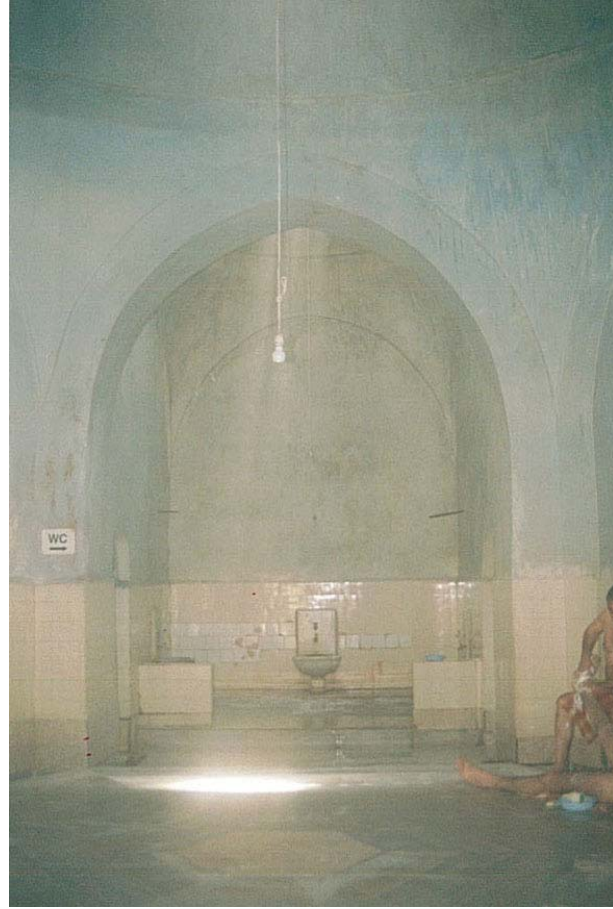

Fotoğraf 5.11 Sıcaklık bölümü eyvanı.

Fotoğraf 5.12 Sıcaklık bölümü kemerleri ve pendentifli kubbesi.

Batıdaki soğukluk kapısından girilince, sağ tarafta yer alan, üç mermer kurnalı ve yerden 20 cm yükseltilerek oluşturulan yıkanma yerinin döşeme kaplamaları da mermerdir. Taş olması gereken duvar malzemesi, sıvalı olduğundan görülememiştir. Ayrıca 150 cm yüksekliğe kadar 15x15 cm seramikle kaplanmıştır. 3.35 m çapında pandantifli kubbeye örtülü bu mekanın, örtü malzemesi de sıvalı olduğundan görülememiştir. Örtü kaplaması ise harç sıvadır. Kubbede 36 adet ışıklık ve kubbenin ortasında bir kubbe feneri bulunmaktadır. Doğudaki soğukluk kapısından girilince gelineen mekan, sıcaklık, halvet, sauna ve soğukluk bölümlerine geçişi sağlayan beşik tonozla örtülü ve koridor niteliğinde bir mekandır.

Fotoğraf 5.13 Sıcaklık bölümünün yanındaki yıkanma yeri.

5.1.2.5. Halvetler

Hamamın, sıcaklıktan sonra gelen, iki adet halveti bulunmaktadır. Halvetler, külhana daha yakın daha sıcak mekanlardır ve özel yıkanma yerleridir. Doğudaki halvette, yer döşemeleri mermer olup, 4 adet mermer kurna bulunmaktadır. Mekanın doğu duvarında, üzeri kemerli bir niş bulunmaktadır. Taş olması gereken duvar malzemesi, sıvalı olduğundan görülememiştir.

3.10 m çapında pandantifli kubbeyle örtülü bu mekanın, örtü malzemesi de, sıvalı olduğundan görülememiştir. Örtü kaplaması ise harç sıvadır. Kubbede, 36 adet daire şeklinde ışıklık ve kubbenin ortasında bir kubbe feneri bulunmaktadır.

Fotoğraf 5.14 Doğudaki Halvet duvarındaki niş ve kemer.

Batıdaki halvette de, yer döşemesi mermer olup, 4 adet mermer kurna bulunmaktadır. Taş olması gereken duvar malzemesi, sıvalı olduğundan görülememiştir. Sekizgen bir kasnağa oturan, kubbe geçiş ögesi tromp olan ve 2.60 m çapında bir kubbeyle örtülü olan bu mekanın, örtü malzemesi de, sıvalı olduğundan görülememiştir. Örtü kaplaması ise harç sıvadır. Kubbede, 36 adet daire şeklinde ışıklık ve kubbenin ortasında bir kubbe feneri bulunmaktadır.

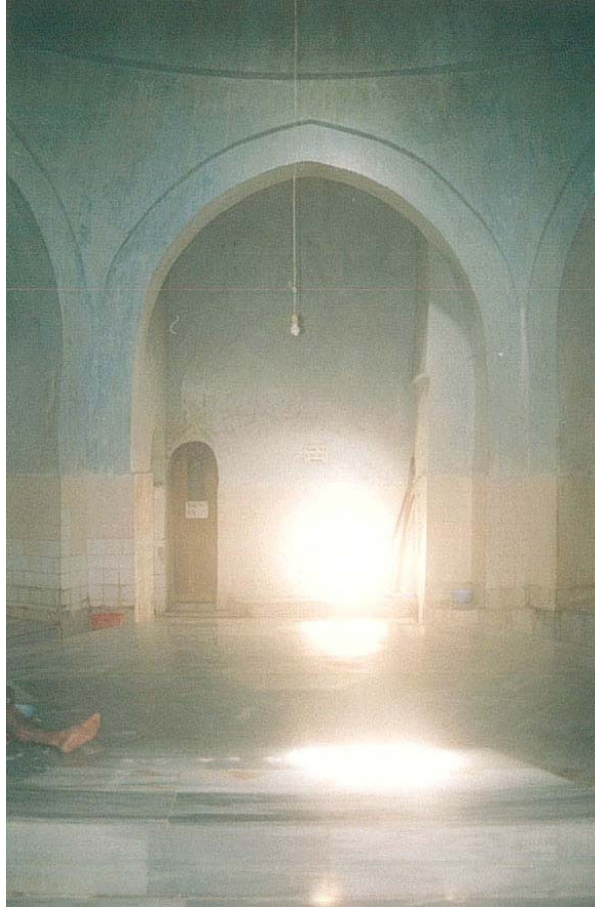

Fotoğraf 5.15 Batıdaki Halvetin kubbesi ve kubbe geçiş öğeleri.

5.1.2.6. Sauna

Doğudaki soğukluk kapısından, sıcaklığa geçişte, hemen sol tarafta yer almakta ve hamamın doğu tarafına düşmektedir. Sonradan içerisi tamamen ahşap kaplanarak oluşturulan, 2.65x2.40 m boyutlarında bir mekandır. Gerekli mekanik donanımın sağlanmasıyla, müşterilerin daha yoğun terlemelerini sağlayan, çok fazla sıcak olan bu mekanın, yerleri mermer olup, duvarları ve tavanı ahşap kaplıdır.

Ancak, orijinalinde, böyle bir sauna mekanı değildir. Burası, dışarıdan da anlaşılacağı gibi, kubbeyle örtülü, sekizgen bir kasnağa oturan ve kubbe geçiş ögesi tromp olan, sıcaklık bölümüne açılan, içerisinde yıkanılan, kurnalı bir ılık halvet idi. Bu mekanın, ne zaman saunaya dönüştürüldüğü bilinmemektedir.

Fotoğraf 5.16 Sıcaklıktan Saunaya giriş kapısı.

Orijinalinde; döşeme kaplaması mermerdir. Taş olması gereken duvar malzemesi, ahşapla kaplı olduğundan görülememiştir. Üzeri kubbeyle örtülü mekanın, örtü malzemesi de görülememiştir. Örtü kaplaması ise, harç sıvadır. Kubbede 30 adet daire şeklinde ışıklık ve kubbenin ortasında bir kubbe feneri bulunmaktadır.

5.1.2.7. Helalar

Helalar, hamamın batı cephesinde olup, buraya batıdaki soğukluk mekanından geçilerek ulaşılmaktadır. Bu mekana ilk girişte, üzeri beşik tonozlu bir koridor ve bu koridorun sağında üç adet hela, bir adet traşlık , karşısında da bir adet traşlık bulunmaktadır. Koridor bölümü, 0.00 kotundan 30 cm yukarıda ve helalarda, koridordan 15 cm yukarıda yer almaktadır. Helalar, birbirinden , 170 cm yüksekliğindeki alçak duvarlarla ayrılmışlardır. Helaların üzeri de beşik tonozla kaplıdır. Helalarda, alaturka hela taşları ve klozetler bulunmaktadır. Traşlıklar da ise mermer kurnalar bulunmaktadır.

Bu mekanın, döşeme kaplaması mermer olup, mermerlerin yeni olduğu görülmektedir. Taş olması gereken duvar malzemesi, sıvalı olduğundan görülememiştir. Üzeri beşik tonozla örtülü helaların, örtü malzemesi de, sıvalı olduğundan görülememiştir. Örtü kaplaması harç sıvadır. Örtüde 20x30 cm boyutlarında, 10 adet ışıklık yer almaktadır. Koridor bölümündeki örtüde ise, toplam 23 adet ışıklık yer almaktadır.

Yine bu bölümde, 50x50 cm boyutlarında, helaları havalandırmak amacı ile yapılmış, kuzey duvarına bitişik bir baca bulunmaktadır.

5.1.2.8. Külhan

Bu bölüm, hamamın güneyinde yer alan ve hamamın içerisini ve suyunu ısıtmak amacıyla, yakacak malzemelerinin yakıldığı, ocak bölümüdür. Sıcaklık bölümünün ve halvetlerin hemen arkasında tasarlanmıştır. Hamamın, Sıcaklık bölümü mekanlarının ve döşemelerinin ısıtılması, ocağın yakıldığı zaman açığa çıkan sıcak havanın, bu mekanların döşemelerinin altında varolduğunu sandığımız, cehennemlik bölümünü dolaşarak sağlanmaktadır. Ancak döşemelerin altlarının ne şekilde olduğu görülememiştir. Ayrıca Külhan bölümü batı halvetine küçük bir pencere ile bağlıdır. Sıcak havanın buradan geçişi de, hamamın ısınmasına yardımcı olabilecektir. Bu pencereden görüldüğü kadarıyla, bu bölüm tuğladan yapılmıştır. Külhan bölümünün hemen üzerinde, içerideki is ve dumanı çeken, bacası bulunmaktadır. Ocak ve baca, tuğladan yapılmıştır. Ocağın hemen gerisinde ve belirli bir yükseklikte, sıcak suyun depolandığı bir bölüm bulunmaktadır. Burada ısınan su, hamamın içine dağılmaktadır. Ayrıca, Külhan bölümünün doğusunda yer alan, buraya küçük bir pencere ile bağlı, üzeri tonoz kaplı olan, bir soğuk su deposu bulunmaktadır. Kılıç Ali Paşa Hamamı'nda, Külhan bölümünde sadece odun yakılmaktadır.

Fotoğraf 5.17 Külhan bölümü ve önündeki ekler.

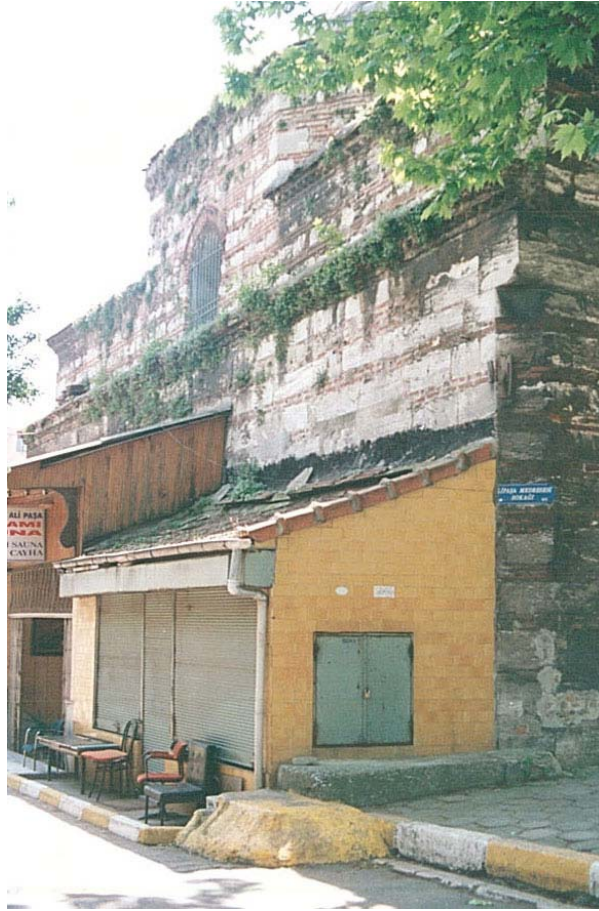

Fotoğraf 5.18 Külhan bölümünün üstü.

5.1.2.9. Yapı Dışındaki Ekler

Hamamın dışındaki en önemli eklerden biri, doğu cephesinde yer alan dükkanlar ve girişin üzerindeki ahşap saçaktır. Girişin her iki yanındaki dükkanlar, yapıya sonradan eklenmiş ancak ne zaman yapıldıkları bilinmeyen eklerdir. Özellikle, girişin sağ tarafındaki berber dükkanı, son derece basitçe yapılmış, üzerindeki çatı kiremitle kaplı, dış duvarları fayans, hamama yaslanan duvarı ise kontraplak kaplı, oldukça çirkin bir ektir. Ve hamamın görsel ve

biçimsel bütünlüğünü bozmaktadır. Girişin sol tarafındaki dükkanlar da, benzer nitelikte olup, günümüzde, bu altı dükkandan sadece iki tanesi kullanılmaktadır. Ayrıca, buradaki dükkanların üzerindeki taş silme bazı yerlerde kopmuş ve yok olmuştur. Bu dükkanların tavanları ise volta döşemidir.

Fotoğraf 5.19 Girişin sağındaki dükkan.

Fotoğraf 5.20 Hamamın doğusunda yer alan dükkanlar.

Fotoğraf 5.21 Hamamın doğusunda yer alan dükkanların üstü.

Hamam yapılan diğer ekler ise, hamamın batı tarafındadır. Buradaki iki önemli ekten ilki, soyunmalık bölümünden bahçeye çıkan kapının hemen sağında yer alan, külhanda yakılacak malzemelerin depolandığı, bu malzemelerin ıslanmaması için üzeri tente ile kaplı, briketten yapılmış, kapı doğraması olmayan bir mekandır. Burada, külhanda yakılacak odunlar saklanmaktadır. Yer döşemesi yoktur.

Fotoğraf 5.22 Hamamın batı tarafındaki ek.

Batı tarafındaki diğer ek ise, soyunmalık bölümünden bahçeye çıkan kapının hemen solunda yer alan mekandır. Tuğla ile yapılmış, üzeri sıva ile kaplı bu mekan, havluların kurutulduğu, yer döşemesi olmayan, üzeri düz beton çatı ve tente ile kaplı, basit ve çirkin bir ektir.

Fotoğraf 5.23 Helalara bitişik yapılan havlu kurutma odası.

Güney cephesindeki ek ise, yine sonradan yapılmış, Külhan bölümünün önünde boydan boya yer alan, üzeri eğimli düz bir çatı ile kaplı, ocağın yakılması ve depo amaçlı kullanılan bir ektir.

Fotoğraf 5.24 Güney cephesindeki Külhan önüne yapılan ek.

Hamama sonradan yapılmış olan tüm bu ekler, hamamın özgünlüğünü, görsel ve biçimsel bütünlüğünü bozmaktadır. Ayrıca hamamı, yapısal yıpranmaya maruz bırakmaktadırlar.

5.1.3. Yapısal Özellikler

5.1.3.1. Taşıyıcı Sistemi

Duvarlar: kagir olarak yapılan hamamda, düşey taşıyıcılar, duvarlardır. Duvar kalınlıkları, mekanlara göre değişmektedir. Soyunmalık bölümünün, giriş kotundaki, duvar kalınlıkları, doğu ve batı cephesinde 205 cm olup, kuzey cephesinde ise 150 cm'dir. Ancak, kubbe geçiş öğelerinin başladığı kottan sonra, doğu ve batı cephesi duvarları da incelerek, 150 cm olmuştur. Soğukluk ve sıcaklık bölümlerinde de, duvar kalınlıkları, 70-80 cm arasında değişmektedir.

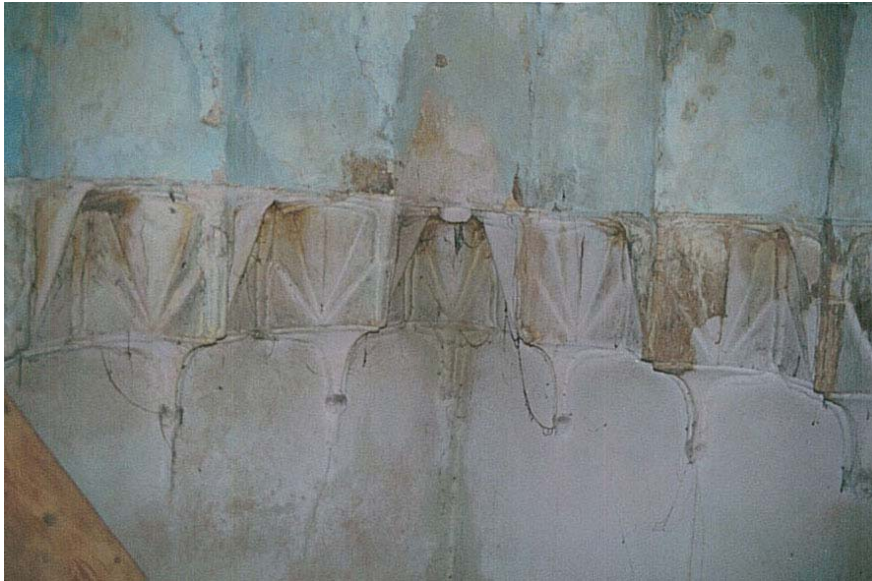
Kemerler: Düşey taşıyıcıları birbirine bağlamak amacı ile kullanılmaktadırlar. Ayrıca, kubbe aktarma elemanlarıdır. Sıcaklık bölümünde yer alan ve düşey taşıyıcıları birbirine bağlayan

kemerlerin açıklığı 335cm olup, kalınlığı ise 60 cm'dir. Bu kemerlerin yüksekliği ise, döşemeden itibaren 4.60 m'dir.

Kubbe Geçiş Öğeleri: Kubbeye örtülü olan, soğukluklarda, sıcaklıkta, sıcaklığın yan tarafındaki yıkanma yerinde ve doğu tarafındaki halvette, kubbeye geçiş ögesi olarak, pendentif kullanılmıştır. Batı tarafındaki halvette ve sauna olarak kullanılan mekanda, kubbeye geçiş ögesi olarak, tromp, soyunmalık bölümünde ise, kubbeye geçiş ögesi olarak, dilimli tromp kullanılmıştır.

Fotoğraf 5.25 Soyunmalık bölümü kubbe geçiş ögesi.

Fotoğraf 5.26 Soyunmalık bölümü kubbe geçiş öğelerinin alt taraftaki detayı.

Kubbeler: Kubbeye örtülü olan soyunmalık bölümünde, kubbenin, döşemeden itibaren yüksekliği 17.35 m, kasnaktan itibaren ise 6.55 m'dir. 14,10m çapındaki kubbenin, iç kaplaması sıva, dış kaplaması ise kurşundur. Soğukluklar bölümünde, kubbenin, döşemeden itibaren yüksekliği 7.55 m, kasnaktan itibaren ise 1.80 m'dir. Kubbenin, iç ve dış kaplaması harç sıvadır. Sıcaklığın yan tarafındaki yıkanma yerinde, kubbenin, döşemeden itibaren yüksekliği 7.50 m, kasnaktan itibaren ise 1.75 m olup, iç ve dış kaplaması harç sıvadır. Halvetlerde, kubbenin, döşemeden itibaren yüksekliği 5.50 m, kasnaktan itibaren ise 1.30 m olup, iç ve dış kaplaması harç sıvadır. Sıcaklık bölümünde ise, ana kubbenin, döşemeden itibaren yüksekliği 8.75 m, kasnaktan itibaren ise 3.25 m olup, iç ve dış kaplaması harç sıvadır. Sauna olarak kullanılan mekanın içi tamamen ahşapla kaplı olduğundan, kubbe yüksekliği ölçülememiştir. Kubbenin dış kaplaması ise harç sıvadır.

Tonozlar: Sıcaklık bölümünün doğu tarafındaki, soğukluk, sauna ve halvete geçişi sağlayan, koridor niteliğindeki mekanın, örtü sistemi beşik tonoz olup, döşemeden itibaren yüksekliği 4,85 m'dir. Helaların bulunduğu mekanda da örtü sistemi beşik tonoz olup, koridor kısmındakinin döşemeden itibaren yüksekliği 3.54 m, helaların üzerindeki ise döşemeden itibaren 2.72 m'dir.

Fotoğraf 5.27 Kılıç Ali Paşa Hamamı'nın kubbeleri.

5.1.3.2.Yapım Tekniği ve Malzeme

Hamamın dış cephesinde, 1 sıra taş, 2 sıra tuğla almaşık duvar örgü tekniği kullanılmıştır. Soyunmalık bölümünde, kubbeye geçiş öğelerinin başladığı kottan sonra, tuğla sıra sayısında, yer yer artış görülmektedir. Hamamın iç mekanındaki taş malzeme ve duvar örgü tekniği, duvarlar sıvalı olduğundan görülememiştir. Ayrıca, yapıda, muhtelif yerlerde, 5 sıra tuğla ile bindirme tekniğinde saçaklar görülmektedir. Yapı duvarındaki ve saçaklardaki tuğlalar farklılık göstermektedir. Saçaklarda 3x14x26 cm boyutlarında tuğlalar görülmektedir. Saçakların en üst sırasında ve duvarlarda 5x24x30 cm boyutlarında tuğlalar görülmektedir. Duvarlarda kullanılan taşların yükseklikleri 30 cm’dir. Boyları ise farklı büyüklüktedir. 65-120 cm boylarında değişen taşlar görülmektedir. Bu taşların derinliği saptanamamıştır. Ayrıca yapıda kullanılan harcın, 3-4 cm kalınlığında çok mukavemetli horosan harcı olduğu görülmektedir.

Fotoğraf 5.28 Kılıç Ali Paşa Hamamı’nın duvar örgü tekniği.

Kubbelerde ve tonozlarda kullanılan malzemeler sıvalı olduklarından özellikleri anlaşılamamıştır. Ancak, bunların büyük olasılıkla, tuğla olduğu sanılmaktadır. Soyunmalık bölümü örtü kaplaması kurşun olup, günümüzde yer yer bozulmuş ve bazı yerlerine yamalar yapılmıştır. Diğer bölümlerdeki kubbelerde ve tonozlarda örtü kaplaması olarak harç sıva görülmektedir. Kemal Ahmet Aru, Sıcaklık bölümü kubbelerinin genelde kalın bir harç tabakası üzerine taş levhalarla kaplı olduğunu söylemektedir (Aru,1941:42) Bu doğrultuda, Kılıç Ali Paşa Hamamı'nın Sıcaklık Bölümü kubbelerinin üzerinin de bu şekilde kaplı olması olasıdır.

Hamamın iç mekanında kullanılan döşeme malzemesi ise mermerdir.

5.1.4. Cephe Özellikleri

5.1.4.1. Doğu Cephesi

Doğu cephesi, aynı zamanda hamamın giriş cephesidir. Bu cepheye bakıldığında, sağ tarafta Soyunmalık bölümü, sol tarafta Sıcaklık bölümü ve bunların önünde ise, girişin sağında ve solunda dükkanlar yer almaktadır.

Girişin üzerinde, sonradan yapılmış ahşap bir saçak ve bu saçığın altındaki duvarda Kılıç Ali Paşa'nın tasvir edildiği bir resim görülmektedir.

Soyunmalık bölümünün önünde, girişin sağında 1, solunda ise 2 dükkan bulunmaktadır. Giriş kotundaki pencereler tuğla ile kapatılmıştır. Kubbe geçiş öğelerinin bulunduğu kotta, Soyunmalık bölümünün ortasına gelen, 125x242 cm boyutunda, sivri kemerli, önünde demir parmaklıkları olan, demir doğramalı bir pencere bulunmaktadır. Bu pencerenin sövesi tuğla ile örülmüş ve doğramaları paslanmıştır. Kubbe geçiş öğelerinin hemen üzerindeki alanların kiremitle kaplı olduğu ve bu kotta, 5 sıra tuğla ile yapılmış, cephenin her iki tarafında yer alan saçak görülmektedir. Cephenin ortasındaki beden duvarı, kasnak seviyesine kadar yükseldiği için bu saçak sürekli değildir. Ana kubbenin çevresinde de kubbeyi tamamen saran, aynı nitelikte, 5 sıra tuğla ile yapılmış bir saçak vardır. Ayrıca, onikigen kasnağa oturan, kurşun kaplaması yer yer bozulmuş kubbe ve demir profilli kubbe feneri görülmektedir.

Fotoğraf 5.29 Kılıç Ali Paşa Hamamı Doğu Cephesi.

Fotoğraf 5.30 Kılıç Ali Paşa Hamamı saçak detayı.

Sıcaklık bölümünün önünde ise, 4 dükkan bulunmaktadır. Bu dükkanlar, üzerlerindeki taş silmeyle beraber, hemen hemen cepheyi kapatmış durumdadırlar. Arka planda ise, Sıcaklık bölümü kubbeleri, bu kubbelerin düz şeritten oluşan saçakları, demir profilli kubbe fenerleri ve Külhan bacası görülmektedir.

Fotoğraf 5.31 Kılıç Ali Paşa Hamamı Doğu Cephesi.

5.1.4.2. Kuzey Cephesi

Necati Bey Caddesine bakan, hamamın kuzey cephesinde, sadece Soyunmalık bölümünün duvarı ile, sol tarafta sonradan eklenen dükkanın yan cephesi ve sağ tarafta bahçe duvarı görülmektedir. Bahçe duvarının üzerinde görülen tente, sonradan yapılmış olan ve yakacak malzemelerinin depolandığı mekanın üst örtüsüdür. Bu mekan, cephedeki yol kotuna göre daha aşağıda yer almaktadır.

Bu cephede, giriş kotunda, içi tuğla ile örülerek kapatılmış, söveleri tuğla ile yapılmış, pencereler görülmektedir. Ayrıca kubbe geçiş öğelerinin bulunduğu kotta da, Soyunmalık bölümünün ortasına gelen, 125x242 cm boyutunda, sivri kemerli, önünde demir parmaklıkları olan, demir doğramalı bir pencere bulunmaktadır. Bu pencerenin sövesi tuğla ile örülmüş ve doğramaları paslanmıştır. Kubbe geçiş öğelerinin hemen üzerindeki alanların kiremitle kaplı olduğu ve bu kotta, 5 sıra tuğla ile yapılmış, cephenin her iki tarafında yer alan saçak görülmektedir. Cephenin ortasındaki beden duvarı, kasnak seviyesine kadar yükseldiği için bu saçak sürekli değildir. Ana kubbenin çevresinde de kubbeyi tamamen saran, aynı nitelikte, 5

sıra tuğla ile yapılmış bir saçak görülmektedir. Ayrıca, onikigen kasmağa oturan, kurşun kaplaması yer yer bozulmuş kubbe ve demir profilli kubbe feneri görülmektedir.

Fotoğraf 5.32 Kılıç Ali Paşa Hamamı Kuzey Cephesi.

5.1.4.3. Batı Cephesi

Hamamın batı cephesinde, yol kotuna göre daha yüksekte olan bahçe duvarı yer almaktadır. Bu duvarın hemen gerisinde ise, sonradan, Soyunmalık bölümü duvarına bitişik olarak, briket ile yapılmış, üzeri tente kaplı bir depo mekanı ve yine sonradan yapılmış, sıcaklık bölümü duvarı önünde, helalara bitişik, tuğla ile yapılmış havlu kurutma mekanı görülmektedir.

Soyunmalık bölümü cephesinde, büyük bir bölümünü tente saçağın kapattığı, içi tuğla ile örülerek kapatılmış, tuğla söveli pencere ve arka bahçeye çıkışı sağlayan kapı görülmektedir. Ayrıca kubbe geçiş öğelerinin bulunduğu kotta, Soyunmalık bölümünün ortasına gelen, 125x242 cm boyutunda, sivri kemerli, demir doğramalı bir pencere bulunmaktadır. Bu pencerenin sövesi tuğla ile örülmüş ve doğramaları paslanmıştır. Kubbe geçiş öğelerinin hemen üzerindeki alanların kiremitle kaplı olduğu ve bu kotta, 5 sıra tuğla ile yapılmış, cephenin her iki tarafında yer alan saçak görülmektedir. Cephenin ortasındaki beden duvarı, karnak seviyesine kadar yükseldiği için bu saçak sürekli değildir. Ana kubbenin çevresinde de kubbeyi tamamen saran, aynı nitelikte, 5 sıra tuğla ile yapılmış bir saçak görülmektedir. Ayrıca, onikigen kasmağa oturan, kurşun kaplaması yer yer bozulmuş kubbe ve demir profilli kubbe feneri görülmektedir.

Sıcaklık bölümü cephesinde ise, bahçeye çıkış kapısının sağında sonradan yapılmış havlu kurutma mekanı ve helaların ve külhan bölümünün bu cepheye bakan duvarları görülmektedir. Arka planda ise, helaların bacası, Sıcaklık bölümü kubbeleri, bu kubbelerin düz şeritten oluşan saçakları, demir profilli kubbe fenerleri ve Külhan bacası görülmektedir.

Fotoğraf 5.33 Kılıç Ali Paşa Hamamı Batı Cephesi.

5.1.4.4. Güney Cephesi

Hamamın güney cephesinde, Külhan bölümünün önüne boydan boya yapılmış ek, doğu tarafındaki dükkanların yan cephesi, batı tarafındaki bahçe duvarı ve bu duvarın gerisinde de helalar bölümünün yan duvarı görülmektedir. Geri planda ise, Sıcaklık bölümü kubbeleri ve daha geride ise, Soyunmalık bölümünün güney duvarı görülmektedir.

Ön planda, Külhan bölümü önüne yapılan ek ve eğimli örtüsü görülürken hemen gerisinde Külhan bacası görülmektedir. Biraz geride ve daha yüksekte ise, Sıcaklık bölümü kubbeleri, bu kubbelerin düz şeritten oluşan saçakları, demir profilli kubbe fenerleri görülmektedir. En gerideki, Soyunmalık bölümü güney duvarında ise, Soyunmalık bölümü kubbe geçiş öğelerinin bulunduğu kotta yer alan, sonradan kapıya dönüştürülerek Sıcaklık bölümü kubbelerine geçişi sağlayan kapı görülmektedir. Soyunmalık bölümü kubbe geçiş öğelerinin hemen üzerindeki alanların kiremitle kaplı olduğu ve bu kotta, 5 sıra tuğla ile yapılmış, cephenin her iki tarafında yer alan saçak görülmektedir. Cephenin ortasındaki beden duvarı, kasnak seviyesine kadar yükseldiği için bu saçak sürekli değildir. Ana kubbenin çevresinde de

kubbeyi tamamen saran, aynı nitelikte, 5 sıra tuğla ile yapılmış bir saçak görülmektedir. Ayrıca, onikigen kasnağa oturan, kurşun kaplaması yer yer bozulmuş kubbe ve demir profilli kubbe feneri görülmektedir.

Fotoğraf 5.34 Kılıç Ali Paşa Hamamı Güney Cephesi.

Fotoğraf 5.35 Soyunmalık bölümü ve Soğukluk kubbesinin saçığı.

5.2. Kılıç Ali Paşa Hamamı'nın Galata Bölgesi'ndeki Hamamlarla Karşılaştırılması

Kılıç Ali Paşa Hamamı, Kılıç Ali Paşa Külliyesi içerisinde, Külliye'den bağımsız olarak, XVI. yüzyıl sonlarına doğru Mimar Sinan tarafından yapılmıştır. Bölgede yer alan ve incelenen diğer hamamlarla karşılaştırıldığında, ortak olan ve olmayan özellikleri aşağıda sıralanmıştır;

Kılıç Ali Paşa Hamamı'nı diğerlerinden ayıran en önemli özelliklerden biri, dört cephesinin de açıkta olması ve yapıya bitişik herhangi bir yapının bulunmamasıdır. Oysa diğer hamamlarda en az bir cepheye bitişik yapılar bulunmaktadır.

Kılıç Ali Paşa Hamamı girişi, yol kotuna göre, Ağa Hamamı, Galatasaray Hamamı ve Çukurcuma Bostanbaşı Hamamı'nda olduğu gibi aşağıda kalmaktadır. Çukurcuma Sürahi Hanım Hamamı ve Perşembe Pazarı Hamamı'na girişler ise, yol kotuna göre yukarıdadır. Yeşil Direk Hamamı'nda ise giriş günümüzde yol ile aynı kottadır.

Kılıç Ali Paşa Hamamı'nda, Soyunmalık bölümünde bir su ögesi ya da havuz bulunmamaktadır. Süs havuzu yalnız, Galatasaray Hamamı ve Ağa Hamamı'nda bulunmaktadır.

Kılıç Ali Paşa Hamamı'nda Soyunmalık örtüsü kubbedir. Diğerlerinde ise ahşap konstrüksiyonlu çatıdır. Bu durum, Kılıç Ali Paşa Hamamı'na ayrı bir özgünlük ve özellik kazandırmaktadır. Çünkü hamamlarda soyunmalık bölümleri en çok tahribata ve değişikliğe uğrayan bölümlerdir.

Kılıç Ali Paşa Hamamı dışındaki diğer hamamlarda, soyunmalıktan soğukluğa geçen tek kapı bulunurken Kılıç Ali Paşa Hamamı'nda iki kapı bulunmaktadır. Bu da, hamamın sıcaklık bölümüne iki taraftan da ulaşma imkanı vermektedir.

Mimar Sinan eseri olan Kılıç Ali Paşa Hamamı'nda sıcaklık bölümü formu altıgendir. Bu form daha sonra yapılan hamamlarda kullanılmamıştır. Bu bakımdan da Kılıç Ali Paşa Hamamı'nın ayrı bir özelliği vardır. Bir başka Mimar Sinan eseri olan Yeşil Direk Hamamı'nın erkekler bölümü sıcaklığı ise sekizgen formdadır. Diğer hamamlarda ise, sıcaklık bölümleri kare yada dikdörtgen formdadır.

İncelenen hamamlar içerisinde yalnız, Çukurcuma Bostanbaşı Hamamı'nda sıcaklıktan geçilen bir halvet bulunmamaktadır. Kılıç Ali Paşa Hamamı ve diğerlerinde ise, sıcaklıktan

geçilen bir yada birkaç tane halvet bulunmaktadır. yine sadece, Kılıç Ali Paşa Hamamı, Galatasaray Hamamı ve Yeşil Direk Hamamı'nda sıcaklık bölümlerinde eyvanlar yer almaktadır.

İncelenen tüm hamamlarda sıcaklık bölümü örtü sistemi, kubbe olup, kubbeye geçiş elemanları pandantif ve aktarma elemanları kemerdir. Kubbe örtü kaplamaları ise harç ve sıvadır. Ayrıca kubbelerde iç mekanı aydınlatmak için açılmış ışıklıklar yer almaktadır. Halvetlerde genellikle kullanılan örtü sistemi kubbedir. Galatasaray Hamamı'nda ise, halvetler çapraz tonozla örtülüdür.

Kılıç Ali Paşa Hamamı'nda olduğu gibi diğer hamamlarda da döşeme kaplaması mermerdir.

Kılıç Ali Paşa Hamamı'nda, 1 sıra taş, 2 sıra tuğla almalı duvar örgü tekniği görülmektedir. Galatasaray Hamamı'nda, 3 sıra taş, 2 sıra tuğla almalı duvar örgü tekniği ve Yeşil Direk Hamamı'nda ise yalnız taş ile yapılmış duvar görülmektedir. Diğer hamamlarınki ise, duvarları sıvalı olduğundan kullanılan malzeme ve duvar örgü tekniği görülememiştir.

6. KILIÇ ALİ PAŞA HAMAMI KORUMA SORUNLARI VE ÖNERİLER

6.1. Sorunlar

XVI. yüzyıl'da yapılmış olan ve günümüzde işlevini, halen devam ettirmekte olan, Kılıç Ali Paşa Hamamı, Mehmet Yüceer adlı şahıs tarafından işletilmektedir. Özgün işlevi dışında, herhangi bir amaçla kullanılmayan hamam, bu nedenle çok fazla yıpranmamıştır.

Hamam, ne olursa olsun, yapıldığı günden, günümüze kadarki süreçte ister istemez bir çok fiziksel ve çevresel sorunlarla karşı karşıya kalmıştır. İnsanların ve özensiz kullanımın verdiği zararlar da küçümsenmeyecek boyuttadır. Aşağıdaki tabloda Kılıç Ali Paşa Hamamı'nın, bu nedenlerden dolayı, günümüzdeki sorunları ve bozulmaları gösterilmiştir.

6.1.1. Çevresel Sorunlar

Kılıç Ali Paşa Hamamı'nın günümüze ulaşmış en önemli çevresel sorunu şüphesiz yol kotuna göre çok aşağıda kalmış olmasıdır. Bunun sebebi, yapılan yol çalışmalarında ve imar düzenlemelerinde tarihi yapılara gerekli önemim verilmemesidir. Hamamın giriş kotunun yol kotundan daha aşağıda olması sebebi ile özellikle kuzey cephesindeki pencerelerin doldurularak kapatıldığını rahatlıkla görmekteyiz.

Bir başka önemli sorun ise yapıya sonradan eklenmiş olan eklerdir. Bu ekler yapının çevresel bütünlüğünü bozmakta ve yapıya zarar vermektedir. Bu yüzden, ekler kaldırılmalıdır.

Bir yapıda yapılacak restorasyon, ancak çevre düzenlemesi yapıldığı zaman bir anlam kazanacaktır. Bu düşünce ile hareket ettiğimizde, hamam ve külliye çevresindeki sokaklar düzenlenmeli, caminin batı avlu duvarındaki sonradan yapılan wc yıkılmalı, hamamın güney cephesine yapılan ekler kaldırılmalıdır. Hamamın kuzey ve batı cephesindeki boş alan günümüzde otopark olarak kullanılmaktadır. Buraya park eden araçlar, cephenin bütünlüğünü bozmakta, zararlı gazları ile hamamın duvarlarına zarar vermektedirler. Bu nedenle, bu alanlar otopark olarak kullanılmamalı ve yeniden düzenlenmelidir.

Külliye içinde yer alan hamam, yakın çevresiyle beraber ele alınarak düzenlenmeli ve bu şekilde çevreye ve topluma kazandırılmalıdır. Ancak o zaman, yapılan restorasyon bir anlam kazanmış olacaktır.

6.1.2. Taşıyıcı Sistem Sorunları

Kılıç Ali Paşa Hamamı, herhangi bir doğal afetten etkilenmeden günümüze ulaşmış bir yapıdır. Bu yüzden yapının herhangi bir taşıyıcı sistem sorunu yoktur. Sadece Soyunmalık bölümü kubbesinde bir çatlak görülmektedir. Buna, kubbe üzerindeki kurşun kaplamanın bozulmasından dolayı etki eden yağmur suları veya kubbedeki bitkisel oluşumlar neden olmuş olabilir.

Yapılacak olan restorasyonda, kubbedeki kurşun örtü kaldırılarak gerekli müdahaleler ve onarımlarla kubbe sağlamlaştırılmalı ve örtü kaplaması yeniden yapılmalıdır.

6.1.3. Malzeme Sorunları

Taş malzeme ile yapılan yapılarda; su ve suyun iklime bağlı hareketi, hava kirliliği, malzeme yorulması, bitkisel oluşumlar, diğer malzemelerle etkileşim, yanlış malzeme kullanımı ve yanlış detay çözümlerinden dolayı bir takım bozulmalar görülebilir. Bu etkenlerden dolayı yıpranan ve bozulan taşlara bir takım koruma ve restorasyon teknikleri ile müdahale edilebilir. Bu teknikler;

1. Analizler (Çözümleme)
2. Koruma ve Restorasyon
 - Temizleme
 - Sağlamlaştırma
 - Koruma
3. Yenileme'dir.

Taş yapılarda restorasyona başlamadan önce yapılması gereken analizler çok önemlidir. Bu analizlerden elde edilmesi gereken veriler ise;

- İklimsel veriler; Isı farkları, bağıl nem oranları, yağış miktarı, rüzgar yönü ve şiddeti, havayı kirleten gazlar, uçucu gazlar...
- Taşın cinsi ve jeolojik oluşumu,
- Taşın termo-higrometrik özellikleri,
- Taşın mineral yapısı ve kimyasal özellikleridir.

Bu veriler doğrultusunda, eğer taşın, değiştirilmesine ve yenilenmesine karar verilmişse; değiştirilecek taş, tamamıyla çürütüldükten sonra aynı cins taşla değiştirilmelidir. Kullanılan

harç ta önceki harçla uyumlu olmalıdır. Taşın değiştirilmesine karar verirken, taşın yapıdaki taşıyıcılığını kaybetmiş olmasına dikkat edilmelidir. Öncelikle strüktürde taşıyıcılığını yitirmiş taşlar değiştirilmelidir (Binan,1998).

Elde edilen veriler sonucunda, taşın temizlenmesine karar verilmişse bunun için değişik yöntemler kullanılabilmektedir. Bunlar;

- Atomize su yöntemi,
- Hamur yada jel (Kirliliği oluşturan malzemeyi emen malzemeler),
- Kimyasal malzemelerle (Alkali veya asitli malzemelerle...),
- Mekanik yöntemlerle,

yapılabilmektedir.

Koruyucu ve sağlamlaştırıcı malzemelerinde bir takım özelliklere sahip olması gerekir;

- Bu malzemeler geri alınabilir olmalı,
- Uygulandıkları taşlara yan etkisi olan malzemeler oluşturulmamalı,
- Taş tarafından düzenli bir biçimde emilmeli ve taşın sağlam bölümüne ulaşmaya kadar nüfuz etmelidir,
- Isıl genleşme katsayısı, taşla benzer olmalı,
- Sağlamlaştırıcıda su itici özelliği varsa, bu özellik taşı tamamen geçirimsiz yapmamalı, buhar geçirim özelliği sürmelidir. Yani taş nefes alabilmelidir.
- Taşın yüzeyinde bir film tabakası oluşturulmamalıdır,
- Taşta, renk, doku değişikliği ve leke yapmamalıdır.

Günümüzde uygulanan en çağdaş yöntemlerden biriside, taş duvarları enjeksiyon yöntemi ile sağlamlaştırmadır.

Diğer bir müdahale yöntemi olan Yenileme de ise; kopan, kırılan ve özelliğini kaybetmiş olan taşların, aynı nitelikteki taşlarla ve uyumlu bağlayıcılarla yenilenmesidir. Bu yöntemde, yenilenen taşlarla , mevcut taşların birleştirilmesinde metal kenetler kullanılabilir.

Duvardaki nemin kesilmesi için, uygulanacak tekniğin seçiminde zemin suyunun yüksekliği ve miktarı, duvarın malzemesi, kalınlığı ve yapım yönteminin bilinmesi gereklidir. Bu sonuçlar elde edildikten sonra, drenaj yöntemi, duvar yüzeyinde buharlaşmanın artırılması, duvara kimyasal maddelerin uygulanması yöntemlerinden en uygunu seçilerek uygulanmalıdır.

Bitkisel oluşumlara ve mantarlara karşı en önemli koruma işlemleri; yapıya giren nemin önlenmesi, organizma ve mantarların yapıdan uzaklaştırılması ve onarım ile zararın giderilmesidir.

Yapılacak olan restorasyonda, Soyunmalık bölümünde öncelikli olarak dört cephede de yer alan bitkisel oluşumlar temizlenmeli ve bunların yaşamasını ve çoğalmasını sağlayan koşullar ortadan kaldırılmalıdır. Soyunmalık cephesine bitişik olarak yapılan tüm ekler geri alınmalı, cephedeki kopmuş ve özelliklerini yitirmiş taşlar ve tuğlalar yenilenmelidir. Tuğla ile yapılan saçaklardaki kırılmalar ve kopmalar da aynı teknik ve malzemeler kullanılarak tamamlanmalıdır. Ayrıca genel bir cephe temizliği yapılmalıdır. Soyunmalık bölümünün cephelerinde aşırı yoğun bir kirlenme olmadığından atomize su yöntemi ile cephe temizlenmelidir. Kurşun örtü kaplaması, kubbedeki gerekli müdahaleler yapıldıktan sonra tamamen yenilenmelidir. Ayrıca kubbe feneri, hamamın yapıldığı dönemin özelliklerine uygun olarak değiştirilmelidir.

Sıcaklık bölümlerinde yapılacak restorasyonda da, öncelikli olarak, dış cephe duvarlarındaki ve kubbelerdeki yoğun is ve kir tabakası kimyasal malzemelerle veya mekanik yöntemlerle temizlenerek yapıya ait özgün izler, duvar örgü tekniği, malzemesi ve kubbelerdeki örtü malzemesinin özellikleri aranmalıdır. Sıcaklık bölümü iç ve dışındaki tüm ekler kaldırılmalı, duvarlardaki kopmuş ve özelliklerini yitirmiş taş ve tuğlalar uygun malzeme ve bağlayıcılarla yenilenmelidir. Ayrıca Sıcaklık bölümündeki kubbeler üzerindeki kalın harç tabakası sökülerek, gerekli onarımlardan sonra tekrar harç tabakası üzerine kurşun kaplanmalıdır. Demir profilli kubbe fenerleri de hamamın yapıldığı dönemin özelliklerine uygun olarak yenilenmelidir. Kubbelerdeki aydınlıklar da, kubbeler yenilenirken yeniden yapılmalıdır.

Hamamın içinde yapılacak restorasyonda da, tüm ekler kaldırılmalı, duvarlardaki ve örtüdeki bozulan sıvalar yenilenmeli, duvarlara sonradan yapılmış olan seramikler sökülmeli, döşemelerde gerekli yerlerdeki onarımlar yapılmalı, helalardaki hela taşları ve klozetler yeniden düzenlenmeli ve hamam içerisindeki tüm sıhhi tesisat kontrol edilerek yenilenmelidir. Sıcaklık bölümü duvarlarındaki seramikler söküldükten sonra, 2 m yüksekliğe kadar mermerle kaplanmalıdır.

Tüm bu restorasyon çalışmalarından sonra, hamamın içi günümüz koşullarına uygun olarak ve geri alınabilir özellikleri olan malzeme ve tekniklerle yeniden düzenlenmelidir.

Soyunmalık bölümündeki mevcut tüm ahşap konstrüksiyon kaldırılmalı ve yapıya zarar vermeyecek şekilde yenileri yapılmalıdır.

6.1.4. Restitüsyon Sorunları

Kılıç Ali Paşa Hamamı'nın özgün işlevine devam edebilmesi için, günümüz koşullarına göre restore edilmesi gerekmektedir. Bunun için de, özellikle Soyunmalık bölümünde bir takım ekler yapılmalıdır. Yapıda önemli değişiklikler olmaması ve orijinalinde de bir havuz bulunmaması sebebi ile restitüsyon yerine restorasyon çalışması daha uygun olacaktır. Yapılacak bir restitüsyon ile yapının özgün işlevini devam ettirmesi günümüz konfor şartlarına göre oldukça güçtür. Çünkü, daha önceki dönemlerde, soyunma işlevi soyunmalık bölümündeki niş ve sedirlerde yapılırken, günümüzde soyunma odaları kullanılmaktadır. Kılıç Ali Paşa Hamamı, günümüz koşullarına uygun olacak şekilde restore edilerek özgün işlevini devam ettirmelidir.

6.2. İşlevlendirme

Özgün işlevini günümüze kadar devam ettirmiş olan Kılıç Ali Paşa Hamamı, bundan sonra da, hem hamam kültürünü yaşatmak, hem de tarihi değerlerini gelecek nesillere aktarmak açısından, bu işlevini devam ettirmelidir.

Gerekli bakım ve onarımlardan sonra, hamam içerisinde günümüz koşullarına cevap verebilecek düzenlemeler, yapının hiçbir özgün değerini bozmadan yapılmalı ve toplumun hizmetine sunulmalıdır.

Soyunmalık bölümünde, günümüzdeki, personel ve soyunma odalarından daha düzgün ve nitelikli mekanlar yapılmalı, soyunmalık bölümü duvarları, duvarlardaki nişler ve pencereler açığa çıkarılmalıdır.

Batı tarafındaki soğuklukta, sonradan yapılan duşlar kaldırılmalı ve mekanın bütünlüğü sağlanmalıdır. Günümüzde sauna olarak kullanılan mekandaki ekler de kaldırılmalı ve burası sıcaklık bölümünün batısında yer alan yıkanma alanının niteliğinde bir mekana dönüştürülmelidir. Hamam içerisindeki tüm bu ekler kaldırıldığı zaman, mekansal bir bütünlük sağlanabilecektir.

6.3. Aydınlatma

Kılıç Ali Paşa Hamamı'nın soyunmalık bölümündeki pencereler ve kubbe feneri, gündüzleri bu mekanın aydınlatılması için yeterlidir. Geceleri aydınlatılmak istendiğinde ise, hareketli aydınlatma elemanlarının kullanılması tercih edilmelidir. Yapıya, yabancı olabilecek tüm tesisat ve eklerin yapılmasından kaçınılmalıdır.

Sıcaklık ve diğer yıkanma bölümlerinde ise, kubbedeki ışıklıklar ve kubbe fenerleri aydınlatma için yeterli durumdadır. Geceleri aydınlatılmak istendiğinde hareketli aydınlatma elemanlarının kullanılması tercih edilmelidir.

6.4. Isıtma ve Sıhhi Tesisat

Hamamın ve kullanılan suyun ısıtılması, külhandaki ocağın yakılmasıyla sağlanmaktadır. Ocağın yakılmasıyla döşemelerin altındaki cehennemlik bölümüne dağılan sıcak duman, hamamın döşemelerini, duvarlarını ve suyunu ısıtmaktadır. Özgün ısıtma sistemi, günümüzde de, gerekli onarımlar yapılarak korunmalıdır.

Hamam içerisindeki sıhhi tesisat kontrol edilmeli, sorun varsa gerekli müdahaleler yapılmalıdır. Yapı içerisindeki pis su giderleri de, yapı dışındaki rögara bağlanarak, pis su yapıdan uzaklaştırılmalıdır.

6.5. Yangına Karşı Koruma

Yangın, tarihi eserlere en büyük zararı verebilecek, afetlerden birisidir. Hamam içerisinde, yangına karşı mekanik bir önlem almak yerine, hamamı dikkatli ve özenli kullanmak daha iyi bir çözümdür. Ancak olası bir durumda, yangına müdahale edebilmek için yangın söndürme tüpleri bulundurulmalı ve itfaiye ile hızlı haberleşme imkanları sağlanmalıdır.

6.6. Koruma Kontrolü

Kılıç Ali Paşa Hamamı'nda, yapılan restorasyondan sonra oluşabilecek hasarlara karşı hamamın düzenli olarak bakımı gerçekleştirilmelidir.

Hamamın öncelikle günlük temizliği yapılmalıdır. Yapılacak dikkatli gözlemlerle, oluşabilecek problemlere karşı önceden tedbir alınmalı ve zaman zaman dış cephede de, bitkisel oluşumlara imkan vermemek için temizlik yapılmalıdır.

Yapı için gerekli olan peryodik bakım, düzenli olarak yapıldığı sürece, yapının sürekliliği sağlanmış olacaktır.

Kişi mülkiyetindeki hamamların bakım ve onarımdan doğan mali giderlere yasalar ile çözüm getirilerek, mali giderlerin karşılanması kişilere yardımcı olacak düzenlemeler yapılması, hamamların sürekliliğinin sağlanmasına katkıda bulunacaktır. Ayrıca, hamam olarak işletilenlerde, gerekli ve sürekli Vakıf denetimlerinin yapılması, hizmet koşullarının iyileştirilmesine katkıda bulunacaktır.

YER	ÖZGÜN ELEMANLAR	YOK OLAN ELEMANLAR	EKLER-DEĞİŞİKLİKLER	DİĞER BOZULMALAR
Soyunmalık	Kubbe geçiş ögesi olan dilimli tromplar, Kubbe geçiş öğelerinin bulunduğu kottaki pencereler, Mermer Döşeme kaplaması.	Soyunmalık duvarlarındaki nişler, Giriş kotundaki kapatılan pencereler.	Asma kat, soyunma ve personel odaları, ahşap merdivenler, Güney duvarındaki üst kot penceresi kapıya çevrilmiş, Doğu cephesindeki dükkanlar eklenmiş, batı cephesinde de yakacakların depolandığı yer eklenmiş.	İç duvarlar kontraplak kaplı, Kubbe iç sıvaları dökülmüş, kurşun örtü bozulmuş, kubbe feneri paslanmış, Örtü üzerinde çiçeklenmeler var, Dış cephe duvarlarında ve saçaklarda kirlenme ve bitkisel oluşumlar var, Saçaktaki tuğlalarda kırılmalar ve bozulmalar var, Üst kottaki pencere doğramaları ve parmaklıklarda paslanma var.
Soğukluk (Doğu)	Kubbe örtüsü, Mekansal Bütünlük		Girince sol taraftaki bölümü yerden 20cm yükseltilmiş ve bu bölüm döşemeleri ve duvarları karo mozaikle kaplanmış, Doğu cephesindeki dükkanlar eklenmiş.	Mekan iç sıvalarında yer yer bozulmalar ve nem sorunu var, Kubbe dış kaplamasında kirlenme var, kubbe fenerinde paslanma var, Dış cephe duvarlarında ve saçaklarda kirlenme ve bitkisel oluşumlar var.
Soğukluk (Batı)	Kubbe örtüsü	Mekansal Bütünlük	Bu bölüme sonrada 2 adet duşakabin eklenmiş, Döşeme ve duvarlar seramikle kaplanmış. Batı cephesindeki havlu kurutma yeri.	Mekan iç sıvalarında yer yer bozulmalar ve nem sorunu var, Kubbe dış kaplamasında kirlenme var, kubbe fenerinde paslanma var. Dış cephe duvarlarında ve saçaklarda kirlenme ve bitkisel oluşumlar var.
Sıcaklık	Mekansal Bütünlük, Kubbe örtüsü ve örtü sistemi, Batı tarafındaki yıkanma yeri.	Orijinal kurnalar ve bataryalar.	Doğu tarafındaki mekan saunaya dönüştürülmüş ve içi tamamen ahşapla kaplanmış, Doğu cephesindeki dükkanlar eklenmiş.	Mekan iç sıvalarında yer yer bozulmalar ve nem sorunu var, Kubbe dış kaplamasında kirlenme var, kubbe fenerinde paslanma var, Dış cephe duvarlarında ve saçaklarda kirlenme, taşlarda bozulma ve bitkisel oluşumlar var.
Halvetler	Mekansal Bütünlük, Kubbe örtüsü ve örtü sistemi,	Orijinal kurnalar ve bataryalar.	Doğu cephesindeki dükkanlar eklenmiş.	Mekan iç sıvalarında yer yer bozulmalar ve nem sorunu var, Kubbe dış kaplamasında kirlenme var, kubbe fenerinde paslanma var, Dış cephe duvarlarında ve saçaklarda kirlenme, taşlarda bozulma ve bitkisel oluşumlar var.
Helalar	Tonoz örtüsü ve örtü sistemi.	Orijinal hela taşları.	Yerlerdeki mermer döşemeler yenilenmiş, Yeni hela taşları ve klozetler yerleştirilmiş,	Mekan iç sıvalarında yer yer bozulmalar ve nem sorunu var, Kubbe dış kaplamasında kirlenme var, Dış cephe duvarlarında kirlenme ve bitkisel oluşumlar var.
Külhan	Isıtma Sistemi		Yapı dışında yakacak malzemelerinin saklandığı depolar ve doğu cephesindeki dükkanlar eklenmiş.	Mekan içinde ve dışında duvar malzemelerinde bozulmalar ve nem sorunu var, Örtü kaplamasında yer yer bozulmalar ve bitkisel oluşumlar var.

7. SONUÇ

Anadolu öncesi Türklerden başlayarak devirler boyunca Türk şehrinin değişmeyen yapı türlerinden olan hamamlar, toplumun temizlik ihtiyacına cevap veren sağlık yapıları olarak sosyal yaşam içinde önemli bir yer işgal ediyorlardı.

Gelir getirici türde yapı olan hamamları Osmanlılar, dini, kültürel, sosyal nitelikli diğer yapılar ile bağlantılı bir düzenlemeye kavuşturmuşlardır. Vakıfların dinsel ve kültürel kısmını beslemek üzere vakıfa bağlanan hamamların bakımı ve sürekliliği sağlanmıştır.

Hamamların bakımlarının ve sürekliliğinin sağlanmasında vakıf kurumunun önemli bir işlevi vardı. Cumhuriyet döneminde vakıf kurumları, Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne bağlanmıştır. Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün vakıf mülkiyetindeki hamamları satışa çıkarması sonucunda çoğu hamamın mülkiyeti, kurumdan şahıslara devredilmiştir. Hamamların bakımları süreklilikleri bu tarihe kadar vakıf kurumunca sağlanırken, bu tarihten sonra işlem, şahısların inisiyatifine terkedilmiştir. Bu husus, hamamların tahrip olmasındaki en önemli etkidir.

Hamamlar, bakımsız, harap durumda bırakılmakta ya da yetersiz koşullara rağmen kullanılmaya devam edilmektedir. Bu husus, fiziksel yıpranmanın bir sonucudur. Hamamların bulundukları bölgelerdeki nüfus yoğunluğunun artışı ve bölgenin fonksiyonunun değişimi ile rant değerleri yükselmiştir. Depo ve imalathane gelirinin, hamam gelirinin üzerinde olması nedeniyle, fonksiyonu dışında kullanılanların sayısı bir hayli fazladır. Hamamlarımızın bir bölümü işlevleri itibarıyla bulundukları çevreye yabancı konuma düşmüşlerdir. Yapıldıkları dönemde konut alanlarında yer alan hamamlar, bölgedeki fonksiyon değişimi sonucunda çevresel yıpranmaya uğramışlardır. Hamamların bazıları da, imar faaliyetleri sırasında belediye tarafından yıkılarak yok edilmişlerdir.

Bu olumsuz koşullardan kurtularak günümüze ulaşabilen hamamların sayısı çok fazla değildir. Bugün, konut alanlarında yer alan hamamlarımızın çoğu bakımsız ve harap durumda, bazıları ise iyi durumda olmalarına rağmen hakettikleri özen gösterilmeden işlevlerini sürdürmektedir.

Kişi mülkiyetindeki hamamların bakım ve onarımdan doğan mali giderlere yasalar ile çözüm getirilerek, mali giderlerin karşılanmasında kişilere yardımcı olacak düzenlemeler yapılması,

sorunun çözümüne katkıda bulunacaktır. Ayrıca, hamam olarak işletilenlerde, gerekli denetimlerin yapılması, hizmet koşullarının iyileştirilmesine katkıda bulunabilir.

Hamamlarımızın korunarak, gelecek kuşaklara aktarılması gereklidir. Restorasyon uygulamalarının çevre ölçeğinde düzenlenmesi ideal çözümdür. Hamamların bulundukları çevreye uygun işlevler yüklenerek yaşatılmaları olumlu bir uygulamadır. Ancak, uygulamalar hamamların mekan özelliklerini bozmamalı, aksine değerlendirecek nitelikte olmalıdır. Bu tür bir koruma da toplumun, korumanın gerekliliğine inanması ve toplumda koruma bilincinin yerleşmesi ile mümkündür.

KILIÇ ALİ PAŞA HAMAMI
FOTOĞRAF ALBÜMÜ

KILIÇ ALİ PAŞA HAMAMI
KORUMA PROJELERİ

GALATA BÖLGESİNDEKİ HAMAMLARIN
GOAD HARİTALARI
PERVITITCH HARİTALARI
VE
DİJİTAL HARİTALARDAKİ YERLERİ

KAYNAKLAR

- Ahunbay, Z., (1996), Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon, Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları, İstanbul.
- Akın, N., (1998), 19. Yüzyılın İkinci Yarısında Galata ve Pera, Literatür Yayıncılık, İstanbul.
- Akyol, E., (1996), Tarihsel Kentlerin Gelişiminde Yapılaşma Ölçütlerinin İstanbul – Galata Örneğinde İrdelenmesi (Ortaçağ Kentine Mekansal Okuma Örneği; Galata – Cenova Mekansal Stürüktürü), Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.
- De Amicis, E., (1993), İstanbul (1874), Türk Tarih Kurumu Yayınları, (Çev., Prof.Dr. B. Akyavaş), Dizi:4, Ankara.
- Arseven, C.E., (1989), Eski Galata ve Binaları, İstanbul Kütüphanesi Yayınları, İstanbul.
- Aru, K.A., (1941), Türk Hamamları Etüdü, İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi, İstanbul.
- Atlı, S., (1990), “Mimar Sinan Dönemi Hamamları Hakkında Bir Araştırma”, Mimar Sinan Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Ayverdi, E.H., (1989), Osmanlı Mimarisinde Fatih Devri, İstanbul Enstitüsü, No: 69, C.4, İstanbul.
- Belge, M., (1994), İstanbul Gezi Rehberi, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.
- Berger, A., (1994), “Honorianai”, “Kastellion”, “Senato” maddeleri, İstanbul Ansiklopedisi, Tarih Vakfı.
- Binan, C., (1998), “Koruma Restorasyon Teknolojisi Ders Notları”, İstanbul.
- Binan, C., (1999), Mimari Koruma Alanında Venedik Tüzüğü’nden Günümüze Düşünsel Gelişiminin Uluslar arası Evrim Süreci, YTÜ Basım-Yayın Merkezi, Fakülte Yayın No: MF.MİM.99.003, İstanbul.
- Cezar, M., (1991), XIX. Yüzyıl Beyoğlu, Akbank Yayınları, İstanbul.
- Çelik, Z., (1996), 19. Yüzyılda Osmanlı Başkenti: Değişen İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Deleon, J., (1998), Boğaziçi Gezi Rehberi, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Diñel, I., (1995), “İstanbul’daki Mimar Sinan Dönemi Medreseleri Genel Değerlendirmesi ve Kılıç Ali Paşa Medresesi,” Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Dökmeci, V., Çıracı, H., (1990), Tarihsel Gelişim Sürecinde Beyoğlu, TTOK, İstanbul.
- Duranay, N., Gürsel, E., Ural, S., (1972), “Cumhuriyet’ten Bu Yana İstanbul Planlaması”, Mimarlık Dergisi, S.7, s. 65-110, İstanbul.

Eroğlu, Ö., (1998), “Suriçi Galata’da Adım Adım”, İstanbullu, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Yayınları, S. 1, s. 62-66, İstanbul.

Eyice, S., (1969), Galata ve Kulesi, TTOK, İstanbul .

Eyice, S., (1950), “Galata”, İslam Ansiklopedisi, Milli Eğitim Basımevi, C.5, s.144-157, İstanbul.

Eyice, S., (1994), “Hamamlar”, “Kılıç Ali Paşa Külliyesi”, Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, Tarih Vakfı Yayınları, C.3, s.537-542; C.4, s.557-559.

Eyice, S., İncalcık, H., (1994), “Galata”, Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, Tarih Vakfı Yayınları, C.3, s.348-354.

Faraqhi, S., (1977), Osmanlı Kültürü ve Gündelik Yaşam, (Çev., E. Kılıç) Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.

Glück, H., (1921), Die Baeder Konstantinopels, Leiprig.

Gottwald, J., (1907), Die Stadtmauern von Galata, Bosphorus, Mitteilungen des Deutschen Ausflugsvereins, “G. Albert”, s. 8, 10-14, 22, 33.

Haskan, M.N., (1995), İstanbul Hamamları, Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Yayınları, İstanbul.

Işın, E., (1995), İstanbul’da Gündelik Hayat, İletişim Yayınları 261, İstanbul.

İncalcık, H., (1996), “Fatih, Fetih ve İstanbul’un Yeniden İnşası”, Dünya Kenti İstanbul, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul.

İnciyan, P.G., (1976), “Galata”, XVIII. Asırda İstanbul, İstanbul Fetih Cemiyeti, İstanbul Enstitüsü Yayınları: 43, İstanbul.

Kayaoğlu, G.İ., Pekin, E., (1992), Eski İstanbul’da Gündelik Hayat, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Yayınları, No: 7, İstanbul.

Koçu, R.E., (1974), “Arabcamii Hamamı”, “Azebkapusu Hamamı”, “Buguluca Hamamı”, “Galata”, “Galatasaray Hamamı”, İstanbul Ansiklopedisi, Koçu Yatınları, C.2, s.947-949; C.3, s.1683-1684; C.6, s.3098; C.11, s.5882-5886; C.11, s.5924-5925, İstanbul.

Kömürciyan, E.Ç., (1952), İstanbul Tarihi, XVII. Asırda İstanbul, Eren Yayıncılık ve Kitapçılık Ltd. Şti., İstanbul.

Kuban, D., (1970), “İstanbul’un Tarihi Yapısı”, Mimarlık, S.5, s. 27, İstanbul.

Kuban, D., (1996), İstanbul Bir Kent Tarihi, (Çev., Z. Rona) Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, İstanbul.

Kuran, A., (1986), Mimar Sinan, Hürriyet Vakfı Yayınları, İstanbul.

Lewis, R., (1973), Osmanlı Türkiye’sinde Gündelik Hayat, (Çev., M. Poroy), Doğan Kardeş Yayınları, İstanbul.

Mamboury, E., (1951), İstanbul Toiristique, Edition Française, Çituri Biraderler Basımevi, İstanbul.

Mantran, R., (1990), 17. Yüzyılın İkinci Yarısında İstanbul, C.1, s. 70-76, C.2, s. 117-148, Ankara.

Müller-Wiener, W., (1977), Bildlexikon zur Topographie Istanbul, Verlag Ernst Wasmuth, Tubingen.

Özbayoğlu, E., (1995), “Cenevizliler Galata’da”, Galata Bülteni, Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi, 95/1, s.76, İstanbul.

Özgen, S., (1994), “Yeşildirek Hamamı”, Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, Tarih Vakfı Yayınları, C.7, s.509-510.

Refik, A., (1988), İstanbul Hayatı, Enderun Kitabevi, İstanbul.

Sezen, Z.N., (1994), “Çukurcuma Sürahi Hanım Hamamı”, Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, Tarih Vakfı Yayınları, C.2, s.539.

Sözen, M., vd., (1975), Türk Mimarisinin Gelişimi ve Mimar Sinan, İşbankası Kültür Yayınları: 149, Sanat Dizisi: 18, İstanbul.

Tanman, M.B., (1994), “Galatasaray Hamamı”, Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, Tarih Vakfı Yayınları, C.3, s.369.

Ünsal, B., (1968), “İstanbul’un İmarı ve Eski Eser Kaybı”, Türk Sanatı Tarihi Araştırma ve İncelemeleri, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.

Yüksel, İ.A., (1983), Osmanlı Mimarisinde II. Beyazıd – Yavuz Selim Devri, İstanbul Enstitüsü, No:83, C.5, İstanbul.

Y Yok, (1989), Mimar Sinan Yapıları (Katolog), (Çizen; Y.Mimar A.S. Ülgen), Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.

ÖZGEÇMİŞ

Doğum tarihi	24.06.1976	
Doğum yeri	Konya/Kulu	
Lise	1990-1993	Konya Gazi Lisesi
Lisans	1993-1997	Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü
Yüksek Lisans	1997-2006	Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı Rölöve Restorasyon Programı

Soyunmalık bölümündeki mevcut tüm ahşap konstrüksiyon kaldırılmalı ve yapıya zarar vermeyecek şekilde yenileri yapılmalıdır.

6.1.1. Restitüsyon Sorunları

Kılıç Ali Paşa Hamamı'nın özgün işlevine devam edebilmesi için, günümüz koşullarına göre restore edilmesi gerekmektedir. Bunun için de, özellikle Soyunmalık bölümünde bir takım ekler yapılmalıdır. Yapıda önemli değişiklikler olmaması ve orijinalinde de bir havuz bulunmaması sebebi ile restitüsyon yerine restorasyon çalışması daha uygun olacaktır. Yapılacak bir restitüsyon ile yapının özgün işlevini devam ettirmesi günümüz konfor şartlarına göre oldukça güçtür. Çünkü, daha önceki dönemlerde, soyunma işlevi soyunmalık bölümündeki niş ve sedirlerde yapılırken, günümüzde soyunma odaları kullanılmaktadır. Kılıç Ali Paşa Hamamı, günümüz koşullarına uygun olacak şekilde restore edilerek özgün işlevini devam ettirmelidir.

6.2. İşlevlendirme

Özgün işlevini günümüze kadar devam ettirmiş olan Kılıç Ali Paşa Hamamı, bundan sonra da, hem hamam kültürünü yaşatmak, hem de tarihi değerlerini gelecek nesillere aktarmak açısından, bu işlevini devam ettirmelidir.

Gerekli bakım ve onarımlardan sonra, hamam içerisinde günümüz koşullarına cevap verebilecek düzenlemeler, yapının hiçbir özgün değerini bozmadan yapılmalı ve toplumun hizmetine sunulmalıdır.

Soyunmalık bölümünde, günümüzdeki, personel ve soyunma odalarından daha düzgün ve nitelikli mekanlar yapılmalı, soyunmalık bölümü duvarları, duvarlardaki nişler ve pencereler açığa çıkarılmalıdır.

Batı tarafındaki soğuklukta, sonradan yapılan duşlar kaldırılmalı ve mekanın bütünlüğü sağlanmalıdır. Günümüzde sauna olarak kullanılan mekandaki ekler de kaldırılmalı ve burası sıcaklık bölümünün batısında yer alan yıkanma alanının niteliğinde bir mekana dönüştürülmelidir. Hamam içerisindeki tüm bu ekler kaldırıldığı zaman, mekansal bir bütünlük sağlanabilecektir.